TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda Evrim ALTUN

ANKARA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda Evrim ALTUN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin ALTAŞ

ANKARA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

Seda Evrim ALTUN

KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin ALTAŞ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Hüseyin ALTAŞ	
Doç. Dr. Mustafa Ayhan TEKİNSOY	
Doç. Dr. Oğuz Sadık AYDOS	

Tez Sınavı Tarihi 10.09.2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Seda Evrim ALTUN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
KISALTMALAR ..... **vi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
İMKÂNSIZLIK

§1. İMKÂNSIZLIK KAVRAMI 4
I. Genel Olarak İmkânsızlık Kavramı 4
II. İmkânsızlığın Dayandığı Sebepler 5
A. Maddi İmkânsızlık 6
B. Hukuki İmkânsızlık 8
§2. İMKÂNSIZLIK TÜRLERİ 10
I. Genel Olarak 10
II. Başlangıçtaki İmkânsızlık- Sonraki İmkânsızlık 11
III. Objektif İmkânsızlık – Sübjektif İmkânsızlık 15
IV. Sürekli İmkânsızlık- Geçici İmkânsızlık 18
A. Kesin Vadeli İşlemlerde Geçici İmkânsızlık 20
B. Sürekli Borç İlişkilerinde İmkânsızlık 21
V. Borçlunun Sorumlu Olduğu İmkânsızlık- Borçlunun Sorumlu Olmadığı İmkânsızlık 23
VI. Tam İmkânsızlık- Kısmi İmkânsızlık 25
VII. Alacaklının Sorumlu Olduğu İmkânsızlık – Alacaklının Sorumlu Olmadığı İmkânsızlık 25

İKİNCİ BÖLÜM
KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ TÜRLERİ VE KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

§3. GENEL OLARAK KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞI KAVRAMI 30
§4. KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ TÜRLERİ 31
I. Borçlunun Sorumlu Olmadığı Kısmi İfa İmkânsızlığı 31
A. Genel Olarak 31

B. Tek Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Borçlunun Sorumlu Olmadığı Kısmi İfa İmkânsızlığı (TBK m. 137/1) 31
1. Edimin İfası Kısmen İmkânsız Olmalıdır 32
a. Edimin Maddi Olarak Bölünebilirliği 32
b. Maddi Olarak Bölünebilir Olmasına Rağmen Kısmi İmkânsızlığın Vücut Bulmadığı Durumlar 34
c. Yapma ve Yapmama Edimlerinin Bölünebilirliği 35
2. Kısmi İfa İmkânsızlığı Sözleşme Kurulduktan Sonra Meydana Gelmelidir 37
3. Meydana Gelen Kısmi İfa İmkânsızlığı Objektif Olmalı ve Süreklilik Arz Etmelidir 38
4. Kısmi İfa İmkânsızlığı Nedeniyle Borçluya Sorumluluk Yüklenememelidir 39
a. Borçluya Sorumluluk Yüklenemeyen Özel Haller 40
aa. Mücbir Sebep Nedeniyle Borçluya Sorumluluk Yüklenememesi 40
bb. Beklenmeyen Hal Nedeniyle Borçluya Sorumluluk Yüklenememesi 41
cc. Taraflarca İmzalanan Sorumsuzluk Anlaşması Gereği Borçluya Sorumluluk Yüklenememesi 42
5. Tarafların Farazi İradelerinin Doğru Tespiti 44
a. Genel Olarak 44
b. Sübjektif Görüş 45
c. Objektif Görüş 46
d. İki Aşamalı Farazi İradeler Görüşü 47
C. Taraflara Karşılıklı Olarak Borç Yükleyen Sözleşmelerde Kısmi İfa İmkânsızlığı (TBK m. 137/2) 47
1. Taraflara Karşılıklı Olarak Borç Yükleyen Sözleşmenin Bulunması 48
2. Taraflardan Birinin Borcunun Kısmen İmkânsızlaşması 48
3. Alacaklının Kısmi İfaya Razı Olması veya Karşı Edimin Bölünebilir Nitelikte Olması 49
a. Alacaklının Kısmi İfaya Razı Olması 49
b. Karşı Edimin Bölünebilir Nitelikte Olması 51
II. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığı 52
A. Genel Olarak 52

B. Borçlunun Sorumlu Olduğu İfa İmkânsızlığına İlişkin Yasal Boşluğun Doldurulmasında Yararlanılabilecek Olan Kanun Maddeleri (TBK m. 84, TBK m. 112 ve TBK m. 137) 52
C. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığının Unsurları 54
1. Borçlunun Kusuru Olmamasına Rağmen Kısmi İfa İmkânsızlığından Sorumlu Tutulabildiği Durumlar 54
a. Kanun Gereği Sorumlu Olduğu Durumlar 57
aa. Yardımcı Kişinin Davranışıyla Meydana Gelen İmkânsızlıktan Sorumluluk 57
bb. Borçlu Temerrüt Halinde İken Meydana Gelen İmkânsızlıktan Sorumluluk 59
cc. Hakkaniyet Sorumluluğu 60
dd. Kanunda Belirtilmiş Özel Durumlar 61
b. Taraflar Arasındaki Anlaşma Gereği Borçlunun Sorumlu Olduğu Haller 62
§5. KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI 63
I. Kısmi İfa İmkânsızlığı – Nitelik Yönünden İmkânsızlık 63
II. Kısmi İfa İmkânsızlığı - İfa Yeri Yönünden İmkânsızlık 64
III. Kısmi İfa İmkânsızlığı – İfa Zamanı Yönünden İmkânsızlık 65
A. Kesin Vadeli İşlemlerde Kısmi İfa İmkânsızlığı 66
B. Sürekli Borç İlişkilerinde Kısmi İfa İmkânsızlığı 67
IV. Kısmi İfa İmkânsızlığı – Seçimlik Borçta Edimlerden Bir veya Birkaçının İmkânsızlaşması 69
V. Kısmi İfa İmkânsızlığı – Başlangıçtaki Kısmi İmkânsızlık 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ SONUÇLARI

§6. BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ SONUÇLARI 73
I. Kısmi İfa İmkânsızlığının Borç İlişkisine Etkisi 73
A. Tek Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Kısmi İfa İmkânsızlığının Borç İlişkisine Etkisi 73
1. Parça Borçlarında 75
2. Cins Borçlarında 76

3. Sınırlı Cins Borçlarında 78
B. İki Tarafa Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde Borç İlişkisine Etkisi 79
II. Bildirim ve Zararın Artmaması İçin Gerekli Önlemlerin Alınması Yükümlülüğünün Başlaması 81
III. Kaim Değer Talebi 83
A. Genel Olarak 83
B. Kaim Değerin Talep Edilmesinin Şartları 86
1. Borçlanılan Edim İmkânsız Hale Gelmelidir. 86
2. Kaim Değer Edimi İmkânsızlaştıran Olay Sonucunda Elde Edilmiş Olmalıdır 86
3. Kaim Değer, İmkânsız Hale Gelen Edim Sonucu Borçlunun Malvarlığında Oluşan Boşluğu Ekonomik Olarak Doldurmalıdır 87
4. İmkânsızlaşan Edim Verme Edimi Olmalıdır 88
5. Alacaklı Kaim Değeri Talep Etmelidir 88
C. Kaim Değerin Kapsamı 89
IV. İki Tarafa Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde Karşı Edimin Akıbeti 92
§7. BORÇLUNUN SORUMLU OLDUĞU KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ SONUÇLARI 95
I. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığının Borç İlişkisine Etkisi 95
II. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığı Halinde Alacaklının Sahip Olduğu Haklar 97
A. Tazminat Talebi 97
1. Maddi Tazminat Talebi 98
2. Manevi Tazminat Talebi 102
B. Kaim Değer Talebi 103
C. Sözleşmeden Dönme 103
III. Borçlunun İfanın Kısmen İmkânsız Hale Geldiğini Bildirim ve Zararın Artmaması İçin Gerekli Önlemleri Alma Yükümlülüğünün Başlaması 105
IV. İki Tarafa Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde Karşı Edimin Akıbeti. 106

SONUÇ 108
KAYNAKÇA..... 112
ÖZET 120
ABSTRACT 121

KISALTMALAR

AÜHFD	**:** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	**:** bent
BATİDER	**:** Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BGB	**:** Bürgerliches Gesetzbuch
BK	**:** 818 sayılı Borçlar Kanunu
bkz.	**:** bakınız
c.	: cümle
C.	**:** Cilt
dpn.	**:** dipnot
E.	**:** Esas
EÜHFD	**:** Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	**:** Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
İÜHFM	**:** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFD	**:** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜMHAD	**:** İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
K.	**:** Karar
m.	**:** madde
TBK	**:** 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	**:** Türk Medeni Kanunu
s.	**:** sayfa
S.	**:** sayı
vd.	**:** ve devamı

GİRİŞ

"*Impossibilium nulla obligatio est*" yani "*kimse imkânsız edimi ifa ile yükümlü tutulamaz.*" ilkesi, Roma hukukundan günümüze kadar geçerliliğini sürdürmesine rağmen, Türk Borçlar Kanunu'nda, ifa engellerinin merkezi sayılan imkânsızlık kavramının tanımına, türlerine ve bu türlere bağlanan sonuçlara ilişkin yeknesak bir düzenleme bulunmamaktadır.

İfa engellerinden biri olan imkânsızlığın kanun sistematiğindeki yeri incelendiğinde; başlangıçtaki imkânsızlık TBK m. 27/1'de, borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi, sonraki kusurlu imkânsızlık TBK m. 112'de, sonraki kusursuz imkânsızlık TBK m. 136'da, kısmi ifa imkânsızlığı TBK m. 137'de düzenlenmiştir. Farklı bölüm ve kısımlarda düzenlenen imkânsızlık türlerine bağlanan sonuçlar da farklılık göstermektedir. Örneğin, başlangıçtaki imkânsızlık halinde kesin hükümsüzlük yaptırımı uygulanırken kusursuz imkânsızlık halinde borç sona ermektedir.

Alman hukukunda 01.01.2001 tarihinde yasalaşan BGB Reformu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte, imkânsızlık türleri arasındaki farklar ortadan kaldırılmış ve yeknesak bir düzenleme yapılmıştır. 11.01.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Borçlar Kanunu ile Almanya BGB Reformu'nun aksine, Borçlar Kanunu'nun dili sadeleştirilmiş ve 818 sayılı Kanun'da karşılığı bulunmayan bazı maddeler ve fıkralar eklenmiştir.

818 sayılı Borçlar Kanunu'nda karşılığı bulunmayan ve zorunlu bir düzenleme olarak görülen kısmi ifa imkânsızlığı, TBK m. 137'de düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesinde tam imkânsızlıkla birlikte borcun ifasının kısmen imkânsızlaşmasının sonuçlarının ayrıca düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapılmış ve "*kısmi ifa imkânsızlığı*" başlığını taşıyan TBK'nun 137. maddesi ile borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı düzenlenmiştir. Borcun ifasının kısmen imkânsızlaşmasının sonuçlarını

ayrı bir maddede düzenleme gereği duyan yasa koyucu, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin bir düzenlemeye yer vermemiştir.

İmkânsızlığın bir türü olan ve TBK m. 137'de düzenlenen kısmi ifa imkânsızlığının incelendiği çalışmamızın birinci bölümünde kanunda tanımı yapılmayan bu sebeple doktrinde çeşitli şekilde tanımlanan imkânsızlık kavramı ele alınmıştır. İmkânsızlığın ne olduğu belirlendikten sonra imkânsızlığın dayandığı sebepler incelenmiştir. Son olarak, imkânsızlığın türleri tek tek incelenmek suretiyle türler arasındaki farklar ortaya koyulmuş ve günümüzde gelinen teknolojik gelişmeler nedeniyle bazı imkânsızlık türleri arasındaki farkın silikleştiği hatta ortadan kalktığı tespitine yer verilmiştir.

İkinci bölümde çalışmamızın konusu olan kısmi ifa imkânsızlığı genel olarak ele alınmış, ardından TBK m. 137'deki düzenlemenin aksine, kısmi ifa imkânsızlığı, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı ve borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı ayrımına tabi tutularak ayrı ayrı incelenmiştir. Tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler ve karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı irdelendikten sonra kısmi ifa imkânsızlığını meydana getiren unsurlar ve bu kapsamda kısmi ifa, bölünebilir-bölünemez edim kavramları ele alınmıştır. İkinci bölüm, kısmi ifa imkânsızlığının benzer kavramlar ile karşılaştırılması suretiyle sonlandırılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise, borçlunun sorumlu olduğu ifa imkânsızlığı ile borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığına bağlanan sonuçlar detaylı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda, kısmi ifa imkânsızlığının borç ilişkisine etkisi, bildirim ve zararın artmaması için gerekli önlemlerin alınması yükümlülüğü, kaim değer talebi, bu talebin unsurları ve sonuçları ile tazminat talebinin sınırları çizilmiştir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde meydana gelen kısmi ifa

imkânsızlığının karşı edimin akıbetini nasıl etkilediği sorusunun cevaplandırılması suretiyle üçüncü bölüm de sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMKÂNSIZLIK

§1. İMKÂNSIZLIK KAVRAMI

I. Genel Olarak İmkânsızlık Kavramı

İmkânsızlık kavramının tanımına hem 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda hem de 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda yer verilmemiştir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 27. maddesine göre, *"...konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür*." İmkânsızlığa ilişkin diğer bir hüküm olan TBK m. 112 ise, "*borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu, kendisine hiçbir kusur yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe...*" şeklindedir. Görüldüğü üzere kanun koyucu bu maddede imkânsızlık kavramını dahi kullanmamıştır. Bu kanun maddesinin aksine imkânsızlık kavramının kullanıldığı ve "*ifa imkânsızlığı*" başlığını taşıyan 136. ve 137. maddelerde ise, borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle borcun ifasının kısmen veya tamamen imkânsızlaşması halinde imkânsızlığa bağlanan sonuçlara yer verilmiş fakat imkânsızlığın ne anlama geldiği, imkânsızlık ile neyin kastedildiği açıklanmamıştır. Kanun koyucu tarafından ifa engellerinin merkezi kabul edilen imkânsızlığın tanımına yer verilmemiş olması doktrinde bu kavrama ilişkin farklı tanımların yapılmasına sebep olmuştur.

İmkânsızlığı, borçlu açısından ele alan bir görüşe[1] göre, imkânsızlık, gerek borçlunun gerekse üçüncü kişilerin edim sonucunun sürekli ve objektif olarak yerine

---

[1] **Umar**, Ademi İfa, s. 964. Umar benzer bir tanıma yer vermekle birlikte edimin yerine getirilmesinin objektif veya sübjektif nedenlerle mümkün olmaması ifadesini kullanarak imkânsızlığın belirlenmesinde sübjektif nedenlerin de göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

getirememesidir. Bu görüşü de kapsayan diğer bir görüşe[2] göre, imkânsızlık, borçlanılan edimin fizik veya mantık kurallarına ya da hukuki bir sebeple yahut bilim ve teknolojinin mevcut düzeyine dayalı olarak borçlu tarafından bizzat veya üçüncü kişi aracılığıyla kesin ve sürekli olarak yerine getirilememesidir.

Doktrinde imkânsızlığı, borçlu açısından ele alan birçok görüş[3] bulunmasına rağmen alacaklı açısından ele alan görüşler azınlıktadır. Borcun ifasının cebri icra yoluyla veya eda hükmüyle elde edilememesini imkânsızlık olarak kabul eden azınlıktaki görüşe[4] göre, imkânsızlık için alacaklının ifayı kesin olarak elde edememesi gerekir. Zira ifanın gereği gibi ve/veya eksiksiz şekilde ifa edilip edilmediği borçludan ziyade alacaklı için önemlidir. Dolayısıyla, alacaklının ifayı elde edemediği hallerin tümü imkânsızlık olarak kabul edilir. Bu belirleme yapılırken borçlunun ifada bulunabilecek olup olmaması ise önem taşımaz. Örneğin, iş görme ediminin borçlusu edimini yerine getirebilecek durumda olmasına rağmen ifayı gerçekleştiremeyeceğini ortaya koyarsa ya da bunu iş görme edimi alacaklısına açıkça bildirirse imkânsızlık söz konusudur. Zira kişiyi zorla çalıştırma yasağının bulunduğu hukukumuzda, bu bildirimden sonra alacaklı açısından edimin aynen ifası mümkün değildir[5].

II. İmkânsızlığın Dayandığı Sebepler

İmkânsızlığın dayandığı sebepler, aslında, imkânsızlığın ne zaman gerçekleştiği yahut bir edimin ifasının hangi durumlarda imkânsızlaştığı sorularının cevabıdır.

---

2 **Kurt,** İmkânsızlık, s. 91; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 88 vd.

3 Doktrinde imkânsızlığı borçlu bakımından ele alan birden fazla tanıma rastlamak mümkündür. Bir görüşe göre, imkânsızlık, ifa edilemeyen veya ifa edilemez hale gelen bir edimdir. **Dural,** İmkânsızlık, 7; **Buz**, İmkânsızlık, s. 23; **Altaş,** Eser, s. 184; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 495. Başka bir görüşe göre ise, imkânsızlık, edimin içeriği değişmeksizin (bir aliud'a dönüşmeksizin yani "başka"laşmaksızın) borçlunun etkinliğiyle aynen gerçekleştirilmesinin (aynen ifasının) imkân dışı bulunmasıdır. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 163; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 903; **İnan/Yücel**, Borçlar Hukuku, s. 503. Diğer bir görüşe göre ise, imkânsızlık, bir borcun, ya baştan muteber olarak doğuşunu ya da vücut bulan borcun ifasını önleyen maddi ve hukuki engellerdir. **Erzurumluoğlu,** Edimin Yerine Getirilememesi, s. 9.

4 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 444.

5 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 444, 445

Doktrinde imkânsızlığın hukuki, fiili ve mantıki sebeplere dayandığı konusundaki hakim görüşe[6] rağmen, bu sebeplere, ekonomik sebepleri ekleyen görüşlere de[7] rastlamak mümkündür. Bu konuda farklılık arz eden bir görüşe[8] göre ise, imkânsızlığın dayanağı mantıkidir. Fiili imkânsızlık, mantıki imkânsızlığın bir alt türü olduğu gibi hukuki sebepler imkânsızlığın dayanağı olarak kabul edilemez. Diğer bir görüş[9] ise, imkânsızlığı kaynağı bakımından maddi imkânsızlık ve hukuki imkânsızlık ayırımına tabi tutmaktadır. Çalışmamızda doktrindeki hakim görüşün aksine mantıki ve fiili imkânsızlık ayırımından kaçınılmak suretiyle fiili ve mantıki imkânsızlık kavramları maddi imkânsızlık başlığı altında ele alınmış olup, imkânsızlığın maddi ve hukuki sebeplere dayanabileceği görüşü benimsenmiştir.

A. Maddi İmkânsızlık

Doktrinde fiili imkânsızlığı, mantıki imkânsızlığın alt türü olarak kabul eden görüşe[10] karşı mantıki imkânsızlığı, fiili imkânsızlık içerisinde ele alan diğer bir görüşe[11] de rastlanmaktadır. Ancak günümüzde gelinen teknolojik düzey, mantıki imkânsızlık ile fiili imkânsızlık arasındaki ayırımı ortadan kaldırmıştır. Bu sebeple

---

6 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1037; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 88; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 166; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s.112-114**; Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 91-96. Bir kısım yazarlar ise, imkânsızlığın dayandığı sebepleri, fiili, hukuki ve ekonomik şeklinde tasnif etmektedir**. Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 497;

7 **Şenol**, İmkânsızlık, s. 42

8 **Dural**, İmkânsızlık, s. 8. Yazar, fiili ve pratik imkânsızlık kavramının mantıki imkânsızlık kavramı içerisinde değerlendirilmesi gerektiği görüşünde olup; fiili imkânsızlığı, mantıki imkânsızlığın bir alt türü olarak nitelendirmektedir. Mantıken yahut tabiat kanunlarına göre mümkün olan bir şeyin alışveriş hayatı ile günlük hayat tecrübelerine göre pratik açıdan fiilen yerine getirilmesi mümkün olmadığı için mantıki imkânsızlığın dar çerçevesinden kurtulmak için fiili imkânsızlığın varlığının gerekli olduğunu belirtmektedir. Ancak fiili ve pratik imkânsızlığı, daha önce de dile getirildiği üzere, mantıki imkânsızlığın alt türü olarak kabul etmekte olup; dar anlamda hukuki imkânsızlığı ise imkânsızlık sebebi olarak kabul etmemektedir. Hukuka aykırı edimlere imkânsızlık hükümlerinin değil de BK m. 20 (TBK m. 27) hükümlerinin uygulanmasının gerektiği kanaatindedir.

9 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 92.

10 **Dural,** İmkânsızlık, s. 9; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 166. Yazara göre, bilim ve mantık kuralları gereğince edimin yerine getirilmesine herhangi bir engel bulunmamasına rağmen pratik açıdan edimin yerine getirilmesi olağanüstü bir çabayı gerektirdiği gibi bu olağanüstü çaba sonucu tarafların göstermiş oldukları özveriler arasında dengesizlik meydana getirmektedir.

11 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 92. Fiili imkânsızlık yerine maddi imkânsızlık kavramının kullanmayı tercih eden yazar, mantıki imkânsızlığı da maddi (fiili) imkânsızlık içerisinde ele alınmaktadır. Benzer görüş için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 8; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 495.

çalışmamızda bu iki kavramı ve sebebi kapsayan maddi imkânsızlık kavramı kullanılmaktadır.

Maddi imkânsızlıkta[12], borçlanılan edim, iş hayatındaki teamüller ile dürüstlük kuralı uyarınca borçlu da dâhil olmak üzere kimse tarafından yerine getirilemez. Dolayısıyla maddi imkânsızlıkta edimin ifası, doğa kanunları veya mantık kuralları ya da bilim ve teknolojideki mevcut bilgi düzeyinin sunduğu imkânlar çerçevesinde mümkün değildir[13]. Bir dönemin şartları gereği okyanusun yüzülerek geçilmesi taahhüdünün yerine getirilmesi imkânsız olmasına karşın, yakın tarihte okyanusun sörfle geçilebilmesi[14] mümkündür. Dolayısıyla, imkânsızlığın maddi sebeplere dayanıp dayanmadığı belirlenirken imkânsızlığın meydana geldiği zamanın koşulları özellikle bilim ve teknolojideki mevcut bilgi düzeyi göz önünde bulundurulması gereken hususlardır.

Üzerine gökdelen yapılmış olan antika vazonun yahut Büyük okyanusun dibinde bulunan yüzüğün çıkarılması taahhüdünün üstlenildiği örneklerde olduğu gibi üstlenilen taahhütlerin yerine getirilmesi tabiat kanunlarına göre mümkündür. Ancak bu taahhütlerin yerine getirilmesi için harcanacak çaba ve para ile elde edilecek menfaat arasında açık bir dengesizlik bulunmaktadır. Bu dengesizlik ise bir görüşe göre[15], imkânsızlığa vücut verir.

---

12 Doktrinde mantıki imkânsızlık kavramı yerine felsefi, tabii ve maddi imkânsızlık kavramları da kullanılmaktadır. Mantıki imkânsızlık yerine felsefi imkânsızlık kullanımına ilişkin bkz. **Tekinay/Akman/Burcuoplu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 904. **Umar**, Ademi İfa, s. 964. Hem felsefi hem mantıki imkânsızlık kavramının kullanımına ilişkin bkz. **Dural**, İmkânsızlık, s. 8. Hem tabii hem mantıki imkânsızlık kullanımı için bkz. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1037. Maddi imkânsızlık kullanımı için bkz. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 92. Hem felsefi hem mantıki hem de tabii imkânsızlık kullanımı için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 5. Mantıksal, doğabilimsel ve fiziksel imkânsızlık kullanımı için bkz. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 166.

13 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 163; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1037; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 92.

14 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 166. Ayrıca yazar, ortada kesin vadeli bir işlem bulunduğu takdirde, mantıki imkânsızlıkla birlikte zamansal imkânsızlığında akıllara gelmesi gerektiğini dile getirmektedir. Buna örnek olarak ise, düğün organizasyonuna davet edilen orkestranın düğün bittikten sonra edimini yerine getirmesinin imkansız olduğunu, yerine getirilmesi durumunda da ortada aliud bir ifadan söz edileceğini belirtmektedir.

15 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1037; **Dural**, İmkânsızlık, s. 9; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 93; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 112; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 166; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 49. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 87.

Tarafımızın da katıldığı aksi yöndeki görüşe[16] göre, ifanın önündeki fiili nedenlerden kaynaklı engel bazen pratik nedenli aşırı ifa güçlüğüne bazen de imkânsızlığa sebep olur. Örneğin, sözleşme kurulduktan sonra denize düşen heykelin, denizden çıkarılması gelinen teknoloji itibarı ile imkânsız olmamakla birlikte, aşırı güçtür. Bu yüzden borçludan deniz dibine düşen heykeli çıkarması beklenemez ve ortada pratik nedenli ifa güçlüğü vardır. Ancak denizin dibine düşen heykel değil de küçük bir elmas parçası ise bu elmas parçasının denizin dibinden çıkarılması güç değil imkânsızdır.

B. Hukuki İmkânsızlık

Hukuki imkânsızlık, başlı başına, imkânsızlığın dayanağı olarak kabul edildiği[17] gibi; fiili imkânsızlık kavramı içinde[18] de ele alınmaktadır. Fiili imkânsızlığın alt türü olarak kabul edilen hukuki imkânsızlık ise dürüstlük kurallarına göre edimin ifasının borçludan beklenemeyeceği hallere özgülenmekte olup, hukuka ve ahlaka aykırı edimlerin aşırı ifa güçlüğüne sebep olduğu kabul edilmektedir[19].

Hukuki imkânsızlık, en basit hali ile taahhüt konusunun yerine getirilmesinin mantıken yahut fiilen mümkün olmasına rağmen, var olan bir hukuki bir sebebe dayanarak mümkün olmamasıdır[20]. Doktrinde hukuki sebeplere şu örnekler verilmektedir.

---

16 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 91.

17 **Serozan**, İfa Engelleri, S. 166; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 495; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 55; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 95; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 113.

18 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 9; **Dural**, İmkânsızlık, s. 9. Dural'a göre, hukuki imkânsızlık kavramının kullanılmaya başlanmasının sebebi fiili ve dar anlamda hukuki imkânsızlığı kapsayan mantıki imkânsızlığın ne kadar geniş yorumlanırsa yorumlansın, günün ihtiyaçlarına cevap vermemesidir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Dural**, İmkânsızlık, s. 9-24.

19 **Dural**, İmkânsızlık, s. 9-24.

20 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 9; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 95; **Tekinay/Akman/Altop/Burcuoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 906; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 495; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 113; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038.

Türk Medeni Kanunu'nda sınırlı sayıda sayılan ayni hak tipleri[21] olan mülkiyet, rehin, irtifak ve taşınmaz yükü dışında yeni bir ayni hak düzenlenmesi yahut sözleşme konusu yapılması[22], devletin hüküm ve tasarrufu altındaki malların, özel mülkiyete konu olmaması[23] sebebiyle satımının öngörülmesi[24], imar kanunlarınca sonradan belirli parseller üzerinde inşaat yasağı konulması[25], borçlanılan edimin doğuracağı hukuki sonucun zaten mevcut olması[26], uyuşturucu satımına ilişkin sözleşmelerde olduğu gibi kanunen yasaklanan bir edimin sözleşmeye konu edilmesi[27], edim konusu şeyin kamulaştırılmasıdır[28].

Hukuki imkânsızlığın dayanağı, kanun veya ithalat-ihracat yasağı, ambargo gibi idari bir karar olabilir[29].

Sadece yasaklayıcı kuralın veya kararın varlığını yeterli görmeyen görüşe[30] göre, hukuki imkânsızlık için bu kural veya kararın uygulanmasını sağlayan fiili tedbirlerin de alınması gerekir. Ancak bu görüşe katılmamız mümkün değildir. Zira bu görüş sözleşmenin taraflarını mevcut karar ya da kanuna karşı hareket etmeye yani hukuka aykırı davranmaya zorlar.

---

21 **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 23-29; **Ünal/Başpınar**, Eşya Hukuku, s. 113; **Sirmen,** Eşya Hukuku, s. 40-41.

22 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038; **Dural**, İmkânsızlık, s. 16; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 96; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 157.

23 Özel mülkiyete konu eşya ile özel mülkiyete konu olmayan eşyaya ilişkin açıklamalar için bkz. **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 14-17; **Sirmen,** Eşya Hukuku, s. 18-25.

24 **Şenol**, İmkânsızlık, s. 46; **Altunkaya,** İmkânsızlık, s. 96; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 113.

25 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 96; **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 577; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 496; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 166. Serozan, inşaat yasağı konulması durumunda somut olay üzerinden hareket edilmesi gerektiği kanaatini de dile getirmektedir. Dolayısıyla yazara göre, her olay kendi koşulları içerisinde değerlendirilmeli, inşaat yasağı nedeniyle taahhütlerin yerine getirilememesi olayında olduğu gibi taahhütte bulunanın hukuki ayıptan ötürü garanti sorumluluğunun bulunduğu durumlarda hukuki ayıptan kaynaklı yasal garanti sorumluluğu da göz ardı edilmemelidir.

26 Örneğin, babaya ait daire satışı için baba-kızı arasında sözleşme yapılmıştır. Bu sözleşme kurulduktan sonra babanın ölmesi sonucu, sözleşmeye konu dairenin kıza mirasçı sıfatıyla geçmesidir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038.

27 **Dural**, İmkânsızlık, s. 11; **Altunkaya,** İmkânsızlık, s. 95; Aksi görüşteki Şenol ise, bahse konu yasağın (ithalat- ihracat yasaklarında olduğu gibi) sözleşme kurulduktan önce mi var olduğuna, sözleşme kurulduktan sonra mı getirildiğine bakılması gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre, sözleşme kurulmadan önce var olan bir yasağa rağmen sözleşme kuruldu ise ortada hukuka aykırılık bulunduğunu; sözleşme kurulduktan sonra yasak getirildi ise, imkânsızlık bulunduğunu belirtmektedir. **Şenol**, İmkânsızlık, s. 47.

28 **Dural,** İmkânsızlık, s. 12.

29 **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 578; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 297; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 9-10; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 49; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 93-94.

30 **Dural**, İmkânsızlık, s. 24.

Sözleşmenin kurulduğu sırada var olan hukuk kuralı ve/veya yetkili makam kararı nedeniyle imkânsızlık yaptırımına tabi olan bir sözleşmede, daha sonra hukuk kuralının değişmesi ya da yetkili makam kararının ortadan kalkması durumunda da hukuki imkânsızlık varlığını devam ettirir[31]. Örneğin, daire satışını öngören sözleşme, yapıldığı tarihte imar yasası bakımından ifasının imkânsız olmasından dolayı geçersiz ise, sözleşmenin teslim tarihi geçtikten sonra, imar affı sebebiyle ifanın mümkün hale gelmesi sözleşmenin geçersiz olduğu sonucunu değiştirmez[32].

§2. İMKÂNSIZLIK TÜRLERİ

I. Genel Olarak

İmkânsızlığın türlerini, doktrindeki imkânsızlığa ilişkin tanımlara göre açıklamak gerekir. Yukarıda imkânsızlığa ilişkin tanımlar[33] yapılırken, imkânsızlığın türlerinin, sınırlı da olsa belirlendiği görülmektedir. Buna göre, tanımlamalar içerisinde kullanılan *"edim sonucunun hem borçlu hem de üçüncü kişiler tarafından yerine getirilmesinin", "bir borcun, ya baştan muteber olarak doğuşunu ya da vücut bulan borcun ifasını önleyen"* şeklindeki ifadeler dahi imkânsızlığın tanımına ulaşılmaya çalışıldığının göstergesidir. Ancak, bu tanımlar içerisinde baskın olarak "*borçlu*" ifadesinin kullanılması, alacaklının sebep olduğu imkânsızlığın hukuk düzenince kabul edilip edilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Yahut "*baştan muteber olarak doğuşunu önleyen*" ifadeleri ile vurgulanmak istenenin, başlangıçtaki imkânsızlık olup olmadığının tespiti gerekir. Bu tespit ise imkânsızlığın türleri arasındaki farkların belirlenmesi ile mümkündür.

---

31 **Yücer**, İmkânsızlık, s. 14.
32 Yargıtay 13.HD, 5.6.1987 tarih, 1987/3145E.-1987/3346K.
33 Tanımlar için bkz. dpn. 3.

II. Başlangıçtaki İmkânsızlık- Sonraki İmkânsızlık

Başlangıçtaki imkânsızlık-sonraki imkânsızlığa ilişkin ayırım zaman mefhumu ölçüt alınarak gerçekleştirilmektedir. Türk Borçlar Kanunu sistematiği incelendiğinde de her iki imkânsızlık türünün, farklı maddelerde düzenlendiği gibi farklı hüküm ve sonuçlara bağlandığı görülmektedir.

Başlangıçtaki-sonraki imkânsızlık ayrımında ölçütün zaman mefhumu olduğu konusunda görüş birliği bulunmakla birlikte; bu zamanın sözleşmenin kuruluş anı mı yoksa ifa anı mı olduğu tartışmalıdır.

Doktrindeki hakim görüşe[34] göre, başlangıçtaki-sonraki imkânsızlık ayırımında sözleşmenin kurulduğu an esas alınmalıdır. Sözleşmenin kurulduğu anının esas alınması kanun sistematiğine de uygun olup, bu ayırım yapılırken ifa anının esas alınması halinde başlangıçtaki – sonraki imkânsızlık ayırımı ortadan kalkar ve TBK m. 27/1 (BK m. 20) hükmünün amaçsız hale gelir. Dolayısıyla edim, sözleşmenin kurulmasından önce veya en geç sözleşmenin kurulduğu sırada mevcut kesin ve sürekli engel nedeniyle borçlu da dahil kimse tarafından yerine getirilemiyorsa başlangıçtaki imkânsızlık; sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelen objektif ve sürekli nitelikteki engel nedeniyle edimin borçlu dahil hiç kimse tarafından yerine getirilemiyorsa sonraki imkânsızlıktır.

---

[34] **Altunkaya,** İmkânsızlık, s. 102 vd.; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 94; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 10; **Reisoğlu,** Borçlar Hukuku, s. 346,347; **Başpınar,** Kısmi Butlan, s. 116,117; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038-1039; **Keskin**, İmkânsızlık, s. 221; **Dural**, İmkânsızlık, s. 76; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 18. **Kürşat**, İmkânsızlık, s. 6; **Başara**, İmkânsızlık, s. 4; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 678; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 8496. Başlangıçtaki- sonraki imkânsızlık ayırımında sözleşmenin kurulduğu anın esas alındığı Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 3 HD. 05.02.2013 tarih, 2012/18832E.-2013/1562K.; Arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi imzalanmadan önce konulan kültür varlığı niteliğindeki eserden kaynaklı kısıtlama nedeniyle sözleşme ile belirlenen ölçü, nitelik ve vasıflardaki bir binanın yapılmasının mümkün olmadığının taraflarca özellikle basiretli tacir olduğu kabul edilmesi gereken yüklenici tarafından sözleşme öncesi öngörülmesi gerektiğinden bahisle başlangıçtaki imkânsızlık olarak kabul edilmiştir. Yargıtay 23. HD. 22.03.2016 tarih, 2015/3434E.-2016/1791K.; Yargıtay HGK 20.09.2010 tarih, 2010/14-386E.-2010/427K.; Arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinin imzalandığı tarihten önce inşası yapılması planlanan gayrimenkulün bulunduğu alanda geçerli olan imar planının iptal edilmesi başlangıçtaki imkânsızlıktır. Yargıtay 23. HD. 15.02.2017 tarih, 2015/6532E.-2017/423K.; Taraflar arasında arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi yapılmadan önce taşınmazın bulunduğu yerin zeytinli tarla vasfında olması nedeniyle imar mevzuatına göre, bu nitelikte bir taşınmaza gerek yapılaşma oranı gerekse kapalı bina alanı itibarıyla sözleşme ile kararlaştırılan inşaatın yapılması mümkün değildir. Ortada sözleşmenin kuruluşu anındaki objektif nitelikli hukuki imkânsızlık bulunmaktadır. Yargıtay 23. HD. 29.12.2015 tarih, 2015/8327E.-2015/8562K.; Yargıtay 23. HD. 09.05.2016 tarih, 2015/872E.-2016/2986K.

Sözleşmenin kurulduğu an esas alınarak yapılan ayırım esas alınırsa sözleşmenin kurulduğu anın, hazır olanlar/olmayanlar arasında yapılan sözleşmeler açısından da ayrı ayrı ele alınması gerekir. Bilindiği üzere hazır olanlar arasında sözleşme, kabul beyanının karşı tarafa ulaştığı anda kurulur[35]. Ancak, hazır olmayanlar arasında kurulan sözleşmeler açısından durum farklıdır. Zira konuya ilişkin olarak dört teori bulunmaktadır. Tezimizin konusu bu teoriler olmadığı için, Türk Borçlar Kanunu açısından hakim görüş olan varma teorisi üzerinde durulmuştur. Varma teorisine göre[36], kabul beyanının, icap sahibinin hâkimiyet alanına ulaşması ile sözleşme kurulur dolayısıyla, kabul beyanının icapta bulunan tarafından öğrenilmesi gerekmez. O halde, hazır olmayanlar arasındaki sözleşme, kabul beyanının, icapta bulunanın hâkimiyet alanına varması ile kurulur. Buna göre, hazır olmayanlar arasında kabul beyanının, icapta bulunanın hâkimiyet alanına varmasından önceki imkânsızlık başlangıçtaki imkânsızlık iken; varmadan sonraki imkânsızlık ise sonraki imkânsızlıktır.

Diğer görüşe[37] göre ise, bahse konu ayırım yapılırken ifa anı esas alınmalıdır. Zira ifa anından önce veya sonra meydana gelen imkânsızlığın alacaklı açısından hiçbir önemi yoktur. Alacaklı için önemli olan edimi elde edip etmediğidir; edimin neden elde edilemediği ise, önemli değildir. Dolayısıyla, bahse konu ayırım yapılırken ifa anı esas alınmalıdır. Zira başlangıçtaki–sonraki imkânsızlık ayrımının yapılmasında sözleşmenin kuruluş anının esas alınması durumunda somut olayda hangi imkânsızlık türünün uygulanacağı konusunda dakikalar hatta saniyeler rol oynar. Bunun tespiti ise çoğu zaman oldukça zordur.

---

35 **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 52; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 95; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 234.

36 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 235; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 52; Diğer bir görüşe göre ise sözleşme, kabul beyanının icapçıya ulaşması ve geri alınmaması şartıyla, gönderilmesi anından itibaren geçerli olur. **Saymen/Elbir**, Borçlar Genel, s. 127; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 96. Bu görüşün kabul edildiği durumda ise, kabul haberinin gönderildiği tarihin belirlenmesini müteakip başlangıçtaki imkânsızlık mı sonraki imkânsızlık mı bulunduğuna ilişkin tespit gerçekleştirilir.

37 Krückmann, AzP 101, S. 125; Krückmann, İnstitutionen, s. 378/379; Krückmann, Jh. Jb. 59, s. 304; Kornfeld, s. 25; Fischer, Jh. Jb. 37, s. 328 naklen **Dural**, İmkânsızlık, s. 76.

Başka bir görüşe[38] göre ise, başlangıçtaki- sonraki imkânsızlık ayrımı ortadan kaldırılmalıdır. Zira bu ayırım tesadüfî bir farklılığa dayalıdır, bu tesadüfî farklılığa dayalı olarak uygulanan yaptırımların tamamen değişiklik göstermesi de tatmin edici değildir.

Kanaatimizce, bu tartışmalar ışığında başlangıçtaki ve sonraki imkânsızlık ayırımında tesadüfî farklılıklar rol oynar dolayısıyla hukuk pratiğinde bu ayırımın yapılmasında önemli güçlüklerle karşılaşılır. Konuya ilişkin ayırım yapılırken sözleşme anının esas alınması gerektiğine ilişkin görüşün[39], kanun sistematiğinin, sözleşmenin kurulduğu anın esas alınmasını gerekli kıldığı şeklindeki gerekçesine katılmıyoruz. Zira bu imkânsızlık türlerinden başlangıçtaki imkânsızlığın 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun "*Borç İlişkisinin Kaynakları*" başlıklı birinci bölümünde; sonraki imkânsızlığın ise "*Borçların İfa Edilmemesinin Sonuçları*" başlıklı ikinci bölüm ve "*Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, Zamanaşımı*" başlıklı üçüncü bölümünde düzenlenmesi hakim görüşü desteklemekten ziyade, ifa engellerine ilişkin yeknesak bir düzenlemenin bulunmadığının göstergesidir.

İmkânsızlığa birden fazla olay sebep olduysa, bu olaylardan doğrudan doğruya imkânsızlığa sebep olan olay dikkate alınır[40]. Bu olay sözleşme kurulmadan önce meydana geldi ise başlangıçtaki imkânsızlık; sözleşme kurulduktan sonra meydana

---

[38] Edimin sözleşmenin kurulmasından az önce imkansız hale gelmesiyle az sonra imkansız hale gelmesi halinde uygulanan yaptırımların farklılığı tatmin edici nitelikte değildir. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 164; Sadece zamansal, dolayısıyla tesadüfi bir farklılığa dayalı olan bu suni ayırımın mantıklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 163; Başlangıçtaki imkânsızlığın TBK m. 27/1, sonraki imkânsızlığın ise TBK m. 112 ve 136'da düzenlemesi kanun sistematiğinin iki farklı imkânsızlık türü yarattığı anlamına gelmemektedir. Zira kanun koyucunun amacı tek imkânsızlık türüne ilişkin iki farklı sonuç öngörmektedir. **Şenol**, İmkânsızlık, s. 79.

[39] **Altunkaya,** İmkânsızlık, s. 102 vd.; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 94; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 10; **Reisoğlu,** Borçlar Hukuku, s. 346,347; **Başpınar,** Kısmi Butlan, s. 116,117; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038-1039; **Keskin**, İmkânsızlık, s. 221; **Dural**, İmkânsızlık, s. 76; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 18. **Kürşat**, İmkânsızlık, s. 6; **Başara**, İmkânsızlık, s. 4; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 678; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 496.

[40] **Altaş**, İmkânsızlık, s. 18; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 105; **Dural**, İmkânsızlık, s. 75; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 96. Buna göre, satım sözleşmesine konu evin önce sel felaketi yüzünden tahrip olması, sonra ise meydana gelen depreme bağlı olarak yıkılması halinde, edimin imkânsızlaşmasına neden olan olay, depremdir. Dolayısıyla satım sözleşmesi, depremden sonra yapılmışsa başlangıçtaki imkânsızlık; depremden önce yapılmışsa sonraki imkânsızlık meydana gelir. Örnek için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 19.

geldi ise sonraki imkânsızlık hükümleri uygulanır. Geciktirici şarta bağlı sözleşmelerde ise taraflar arasındaki sözleşme geçerli olarak kurulduktan ve fakat geciktirici şart gerçekleşmeden önce meydana gelen imkânsızlık, sonraki imkânsızlıktır[41].

Sonuç olarak, başlangıçtaki imkânsızlıkta, borçlanılan edimin ifası sözleşme kurulmadan önce veya en geç sözleşme kurulduğu anda mümkün değildir[42]. Bu durumda Türk Borçlar Kanunu'nun 27/1 maddesine göre kesin hükümsüzlük yaptırımı uygulanır. Sonraki imkânsızlık ise sözleşmenin geçerli olarak kurulmasından sonra ortaya çıkan kesin ve sürekli nitelikteki engel nedeniyle edimin ifa edilememesidir[43]. Sonraki imkânsızlık halinde ise somut olayın özelliklerine göre TBK m. 112, TBK m. 136 veya TBK m. 137 uygulanır.

Alman hukukunda ise, 01.01.2001 tarihinde yasalaşan BGB Reformu'nun yürürlüğe girmesi ile başlangıçtaki imkânsızlık ve sonraki imkânsızlık ayırımı ortadan kaldırılmıştır.[44] BGB § 275 b. 1 ile teknik anlamda imkânsızlık[45] düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, imkânsızlık için asli edimin gerek borçlu gerekse borçlu dâhil başkası tarafından yerine getirilememesi gerekir.[46] BGB § 275 b. 1'de düzenlenen teknik anlamdaki imkânsızlık sonucu borçlunun, borcu kanun gereği kendiliğinden sona erer; borçlu bu sayede aynen ifa yükümlülüğünden kendiliğinden kurtulur. Bu sonuçların

---

41 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 99; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 82; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 109, **Dural**, İmkânsızlık, s. 77-79; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038.

42 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038; **İnan/Yücel**, Borçlar Hukuku, s. 141, **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 10; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 118. Başka bir görüş ise, borcun konusunun sözleşmenin yapıldığı sırada imkânsız olması halinde ikili bir ayırım yapmaktadır. İmkânsızlık taraflarca bilinmekte ve sözleşme borcun ifasının, ifa zamanında mümkün olacağı inancıyla yapıldıysa geçerli bir sözleşme bulunmaktadır. Aksi halde ise, sözleşme yapılırken ifası imkansız olan edimin sonradan şartların değişmesine bağlı olarak ifası mümkün hale gelse bile geçerli bir sözleşmeden bahsedilemez. Sözleşme yapılırken ifası mümkün olan edim sözleşme yapıldıktan sonra imkânsız hale gelirse, sonraki imkânsızlık söz konusudur. **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 89.

43 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 19; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 395; **Dural**, İmkânsızlık, s. 75; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 679; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 115; **Kılıçoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 496-497, **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038.

44 **Serozan**, Yeni Alman İfa Engelleri Hukuku, s. 241; **Ergüne** İmkânsızlık, s. 351; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 373; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 335 vd.; **Bozbel**, Alman Borçlar Hukuku Reformu, s. 4; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 689.

45 **Ergüne**, İmkânsızlık, s. 353; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 689.

46 **Ergüne**, İmkânsızlık, s. 353; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 689.

meydana gelmesi içinse imkânsızlığın sözleşme kurulmadan önce veya kurulduktan sonra meydana gelmesi arasında bir fark bulunmaz[47].

III. Objektif İmkânsızlık – Sübjektif İmkânsızlık

Objektif ve sübjektif imkânsızlık ayırımına kanunda yer verilmediği gibi, doktrinde de iki imkânsızlık türünün ayrımına ilişkin görüş birliği sağlanamamıştır. Doktrinde hakim olan klasik görüşe[48] göre, objektif ve sübjektif imkânsızlık ayırımının ölçüsü, edimin sadece borçlu tarafından mı yoksa borçlu dahil hiç kimse tarafından mı yerine getirilip getirilemediğidir. Şayet edim, borçlu tarafından, bizzat, yerine getirilememekle birlikte üçüncü kişiler tarafından yerine getirilebiliyorsa sübjektif imkânsızlık; edim, borçlu dahil olmak üzere kimse tarafından yerine getirilemiyorsa objektif imkânsızlık söz konusudur. Buna göre, şahsa sıkı sıkıya bağlı edimler açısından meydana gelen imkânsızlık, her zaman, objektif imkânsızlıktır. Çünkü, şahsa sıkı sıkıya bağlı edimlerde, edim borçlusunun şahsi yetenek ve becerileri önem taşır. Dolayısıyla, bu durumda borçlanılan edimin üçüncü kişi tarafından ifa edilmesi mümkün olmadığı

---

47 **Gündoğdu,** İmkânsızlık, s. 375; **Şenol,** İmkânsızlık, s. 336; **Ergüne**, İmkânsızlık, s. 353; **Seçkin/Topuz**, İmkânsızlık, s. 691.

48 **Keskin,** İmkânsızlık, s. 221**; Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 677; **Erzurumluoğlu,**Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 11; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 347; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 89; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 119: **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 111 vd.; **Altaş**, Eser, s. 185; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1039; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 396; **Kürşat**, İmkânsızlık, s. 757; **Başara**, İmkânsızlık, s. 5; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 156; **Aral**, Kötü İfa, s. 437; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 184. Serozan, sübjektif imkânsızlığa ilişkin tanımı yaparken, sadece borçlunun işgücüyle, sağlığıyla, yetenekleriyle, tasarruf yetkisiyle ve başkaca özellikleriyle ilgili kişisel, öznel nedenlerle edimin aynen yerine getirilmemesinin mümkün olup olmadığı ölçütünden bahsetmektedir. Yazara göre, sübjektif imkânsızlık ile aşırı ifa güçlüğü arasındaki sınır çok silik olduğu için hangi kavrama bağlanan sonuçların uygulanacağı belirlenirken çok dikkatli olunmalıdır. Aynı şekilde Kılıçoğlu'na göre de objektif – sübjektif imkânsızlık ayırımında borçlunun işgücü, sağlığı, yetenekleriyle ilgili olarak şahsına veya işletmesine özgü nedenlere dikkat edilmesi gerekir. **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 496. Yargıtay da vermiş olduğu bazı kararlarında klasik görüşü desteklemektedir. Bu kararlar için bkz. Yargıtay 3. HD. 05.02.2013 tarih, 2012/18832E.-2013/1562K.; Yargıtay HGK 28.09.2011 tarih, 2011/13-528E.-2011/571K.; Yargıtay 3. HD. 19.04.2016 tarih, 2016/6028E.- 2016/6065K.; Yargıtay 3 HD. 01.03.2017 tarih, 2016/5720E.-2017/2234K.; Yargıtay 23 HD. 12.04.2017 tarih, 2015/9047E.-2017/1114K.; Yargıtay 23 HD. 29.12.2015 tarih, 2015/8327E.- 2015/8562K.; Yargıtay 23 HD. 11.01.2016 tarih, 2014/8381E.-2016/2K.

gibi, bu ifada alacaklının bir menfaati de bulunmaz[49]. Örneğin, ünlü bir ressam tarafından yapılması istenen portrenin, ressamın geçirdiği trafik kazası sonucu iki elini kaybetmesi durumunda şahsi yetenekleri nedeniyle tercih edilen ressamın üstlendiği bu edimin üçüncü bir kişi tarafından yerine getirilmesi mümkün değildir.

Aksi yöndeki görüşe[50] göre ise, klasik görüş, objektif – sübjektif imkânsızlık ayırımında sadece borçlunun şahsı esas alındığı için yetersizdir. Dolayısıyla iki imkânsızlık türüne ilişkin ayırım yapılırken imkânsızlığın edimin niteliğinden mi yoksa borçlunun şahsından mı kaynaklandığının tespiti gerekir. Şayet imkânsızlık, borçlunun şahsından kaynaklanıyorsa sübjektif; edimin niteliğinden kaynaklanıyorsa objektif imkânsızlık vardır.

Bir diğer görüşe[51] göre ise, sübjektif imkânsızlık, gerçek anlamda bir imkânsızlık türü değildir. Hukukumuzda, edimin bizzat borçlu tarafından yerine

---

49 **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 119; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 112,113; Serozan'a göre ise, borçlu tarafından yerine getirilecek olan şahsa sıkı sıkıya bağlı yapma edimlerinde, objektif imkânsızlık yerine sübjektif imkânsızlık hükümleri uygulanmalıdır. Zira, objektif imkânsızlık, butlan yaptırımına sebep olmaktadır. Ancak, bu durumda sübjektif imkânsızlığın varlığının kabulü halinde borçlu sözleşmesel ilişki ile bağlı kalmaya devam etmekte olup; bu tercih menfaatler dengesi bakımından yerindedir. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 170,171. Eren ise, objektif ve sübjektif imkânsızlığa ilişkin olarak klasik görüş doğrultusunda tanımlama yapma yolunu tercih etmekle birlikte, gerçekleştirdiği tanımın hemen sonrasında imkânsızlığın, herkes yönünden kesin ve sürekli bir ifa engeli bulunması durumunda söz konusu olacağını, bu sebeple sübjektif imkânsızlık terimini kullanmanın yerinde olmadığını, bu kavram yerine borçlunun güçsüzlüğü kavramının kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Akabinde ise, bu duruma ilişkin istisna olarak şahsa sıkı sıkıya bağlı edimler açısından oluşan ifa engelinin objektif imkânsızlık olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1039

50 **Tekinay/Akman/Altop/Burcuoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 908.

51 **Dural**, İmkânsızlık, s. 89; Sübjektif imkânsızlığın gerçek bir imkânsızlık olmadığını kabul eden Kurt ise, objektif – sübjektif imkânsızlık ayırımı yerine nispi - kesin imkânsızlık ayırımını yapmıştır. Bu ayrıma göre edimin aynen ifasının borçludan beklenemez olması durumunda nispi imkânsızlık; edimin aynen ifasının mutlak biçimde mümkün olmamasında ise kesin imkânsızlık söz konusudur. Dolayısıyla ekonomik, pratik ve ahlaki imkânsızlık halleri nispi imkânsızlık olarak nitelendirilebilir. Nispi imkânsızlık ise, gerçek bir imkânsızlık değildir ve nispi imkânsızlık olarak değerlendirilen durumların, aşırı ifa güçlüğü olarak kabulü gerekir. **Kurt,** İmkânsızlık, s. 166- 168. Eren ise, objektif – sübjektif imkânsızlık ayırımına ilişkin olarak gerçekleştirdiği tanımlarda klasik görüşe bağlı kalmasına rağmen imkânsızlığın, mantıki, fiili ve hukuki sebeplerle herkes yönünden kesin ve sürekli bir ifa engeli teşkil ettiğini, bu sebeple kaynağını şahsi sebeplerden alan sübjektif imkânsızlığın gerçek bir imkânsızlık türü olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla "*sübjektif imkânsızlık* " kavramı yerine, "*borçlunun güçsüzlüğü*" kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Bunun gerekçesi olarak ise, ifa engelinin borçlunun ekonomik veya kişisel durumlarından kaynaklandığını, dolayısıyla ortada kesin ve sürekli bir engel bulunmadığını, bu nitelikte olmayan engellerin ise imkânsızlığa vücut vermeyeceğini göstermektedir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1038. Görüldüğü üzere, imkânsızlık türlerine ilişkin farklı isimlendirmelere rağmen üç yazar da kesin bir engel olmaması durumunda imkânsızlık tan bahsedilemeyeceğini, ortada aşırı ifa güçlüğünün bulunduğunu kabul etmektedir. Ayrıca gerek Dural gerekse Eren sübjektif imkânsızlığı, imkânsızlık türü olarak kabul etmemekle birlikte şahsa sıkı sıkıya bağlı edimler yönünden meydana

getirilmesi zorunluluğu bulunmaz. Dolayısıyla ortada ifası gereken şahsa sıkı sıkıya bağlı bir edim yoksa ve borçlu, şahsından kaynaklı sebeplerle edimi yerine getiremiyorsa borçlunun edimi dürüstlük kuralları çerçevesinde üçüncü kişi eliyle yerine getirmesi gerekir. Edim, dürüstlük kuralları gereği üçüncü kişiye ifa ettirilemiyorsa imkânsızlık değil, aşırı ifa güçlüğü vardır[52].

Edim konusu malın çalınması durumunda objektif imkânsızlık mı yoksa sübjektif imkânsızlık mı meydana geldiği tartışmalıdır. Bir görüşe[53] göre, edim konusu malın çalınması halinde sübjektif imkânsızlık hükümleri uygulanır. Diğer bir görüşe[54] göre ise, imkânsızlık türü belirlenirken hırsızın tespit edilebilir ve ulaşılabilir olması önemlidir. Dolayısıyla hırsızın kimliği tespit edilebiliyor ve hırsıza ulaşılabiliyor ise imkânsızlıktan söz edilemez. Ancak hırsızın kimliği belirlenemiyor ve tespit edilemiyorsa objektif imkânsızlık söz konusudur.

Objektif imkânsızlık, borcu sona erdirir. Sübjektif imkânsızlığa hangi hükümlerin uygulanması gerektiği ise tartışmalıdır. Bir görüşe[55] göre, ortada gerçek bir imkânsızlık bulunmadığından bahisle aşırı ifa güçlüğüne ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir. Diğer bir görüşe[56] göre ise, sübjektif imkânsızlık halinde borcun ifası, halen mümkün olduğu için, temerrüt hükümleri uygulanır.

---

gelen imkânsızlığın objektif imkânsızlık olacağı yönündeki hakim görüşe katılmaktadırlar. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1039; **Dural**, İmkânsızlık, s. 88.

52 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 36; **Dural**, İmkânsızlık, s. 81; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 167.

53 **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 116; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 170. Serozan'a göre, bu durumda satış sözleşmesine konu sınırlı çeşit borcunda satılan malın stokunun tükenmesine bağlı olarak piyasada bulunamaması örneğinde olduğu gibi sonraki sübjektif imkânsızlık söz konusudur.

54 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 141, 142. Şenol ise, konuya ilişkin bu görüşe katılmakla birlikte çalınan mala ulaşabilme imkânı bulunmakla birlikte, bu mala ulaşmak aşırı derecede zor ise borçlunun aşırı ifa güçlüğüne dayanabileceğini belirtmektedir. **Şenol**, İmkânsızlık, s. 91.

55 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1039; **Dural**, İmkânsızlık, s. 89; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 118,119. Kurt bu görüşe ikili bir ayırım yapmak sureti ile kısmen katılmaktadır. Yazara göre, sübjektif imkânsızlığa bağlanan sonuçları belirlemede sübjektif imkânsızlığın dar anlamda mı yoksa geniş anlamda mı ele alındığı önemlidir. Dolayısıyla, ortada borçlu açısından kesin bir ifa engeli varsa ve borçlu bu engeli aşamıyorsa sübjektif imkânsızlığın, objektif imkânsızlık gibi ele alınması ve Borçlar Kanunu gereği bir imkânsızlığın bulunduğunun kabulü gerekecektir. Ancak, bu imkânsızlık, geniş anlamda ele alınır ve borcun ifasının yerine getirilmesinde dürüstlük kuralı ölçüt alınırsa bu durumda imkânsızlık tan ziyade aşırı ifa güçlüğü bulunmaktadır.

56 **Altaş,** İmkânsızlık, s. 15; **Başpınar,** Kısmi Butlan, s. 121; **Altaş,** Eser, s. 184-185; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 118;

IV. Sürekli İmkânsızlık- Geçici İmkânsızlık

Zaman kavramının ön plana çıktığı bu ayırımda, ifanın önündeki engelin devamlı olup olmadığı önem taşır. Bu doğrultuda ifanın önündeki engel devamlı nitelikteyse sürekli imkânsızlık; ifanın önünde devamlı bir engel yoksa ve engel ortadan kalktığı zaman edim ifa edilebiliyorsa geçici imkânsızlık söz konusudur[57]. Sözleşmeye konu edilen hakkın devrini üçüncü kişilere yasaklayan geçici nitelikteki bir tedbir kararı, bir avukatın iki yıl süreyle meslekten uzaklaştırılması cezası almasına bağlı olarak mesleğini icra edememesi, ülke gümrük veya sınır kapılarının bir yıl süreyle kapatılması, yapımına ruhsat alınmaksızın başlanılan bina inşaatının durdurulması, işçinin bacağını kırması veya hastalanması nedeniyle üç ay boyunca çalışamaması hallerinde geçici imkânsızlık vardır[58].

Geçici imkânsızlık, gerçek anlamda bir imkânsızlık olmadığı gibi, ifası halen mümkün olan bir edim gecikmeli olarak yerine getirilmektedir. Bu sebeple geçici imkânsızlık halinde temerrüt hükümleri uygulanır[59]. Ancak bazı hallerde geçici

---

57 **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 118-121; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 121; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 398; **Dural**, İmkânsızlık, s. 100; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 94; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 908; **Başoğlu,** İmkânsızlık, s. 334; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 679; **Kürşat**, İmkânsızlık, s. 757-758; **Başara**, İmkânsızlık, s. 7; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1040; **Reisoğlu,** Borçlar Hukuku, s. 349; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 164; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 103; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 22-23.

58 Örnekler için bkz. **Özçelik**, Hukuki İmkânsızlık, s. 584; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 170.

59 **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 334; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 23; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1040; **Dural**, İmkânsızlık, s. 115; **Tekinay/Akman/Altop/Burcuoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 909; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 13; **Özçelik**, Hukuki İmkânsızlık, s. 584; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 121; **Kürşat**, İmkânsızlık, s. 758; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 170; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 164; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 398. Yargıtay'a göre de imkânsızlık sürekli, kalıcı ve temelli bir ifa engelidir. Dolayısıyla sürekli imkânsızlığa eşit olmayan geçici imkânsızlık borçluyu borcundan kurtarmaz. Yargıtay 23. HD. 14.01.2015 tarih, 2014/3867E.-2015/159K.; Yargıtay 23. HD. 30.06.2016 tarih, 2015/3990E.-2016/4059K.; Yargıtay 8. HD. 14.10.2014 tarih, 2014/6935E.-2014718281K.; Yargıtay 3. HD. 05.02.2013 tarih, 2012/18832E.- 2013/1562K.; 23 HD. 18.06.2015 tarih, 201475111E.- 2015/4728K. Geçici imkânsızlık halinde temerrüt hükümlerinin uygulanması gerektiğini kabul etmekle birlikte ortada geçici de olsa fiili bir imkânsızlık olduğu için alacaklının, temerrüdün bir sonucu olarak aynen ifa talebinde bulunmasının mümkün olmadığını belirten görüşlere de rastlanmaktadır. Bu görüşe ilişkin olarak bkz. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 110. Aynen ifa talep hakkının geçici imkânsızlığın sonuna kadar ertelendiği de kabul edilmektedir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Şenol**, İmkânsızlık, s. 96. Geçici imkânsızlık, diğer şartlarının da gerçekleşmesi halinde borçlu temerrüdüne neden olduğu kabul edilir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 170.

imkânsızlık, sürekli imkânsızlığa eşit sayılır, dolayısıyla sürekli imkânsızlığa ilişkin hükümler uygulanır[60].

Doktrinde[61], geçici imkânsızlığın ne kadar süreceği belli olmadığı[62] için sözleşmenin amacı tehlikeye düşerse, edimin sonradan yerine getirilmesinde alacaklının bir çıkarı kalmazsa, geçici imkânsızlığa vücut veren engelin ortadan kalkması halinde ifa edilecek edim ile sözleşmede kararlaştırılan edim birbirinden tamamen farklıysa geçici imkânsızlık, sürekli imkânsızlığa eşit sayılır. Dolayısıyla bu hallerde gerçek anlamda imkânsızlık vardır ve duruma göre TBK m. 112,136 veya 137 hükümleri uygulanır.

---

60 Geçici imkânsızlığın sürekli imkânsızlığa eşit sayıldığı bu hallerde borçlunun sorumlu olduğu ve borçlunun sorumlu olmadığı ayırımının yapılması gerektiği belirtilmektedir. Bu görüşe göre imkânsızlıktan borçlunun sorumlu olmadığı hallerde geçici imkânsızlığın sürekli imkânsızlığa eşit olduğu kabul edilmemeli ve bu hallerde imkânsızlığın geçici olduğu kabul edilmelidir. Zira TBK m. 136 uyarınca imkânsızlaşan ifa nedeniyle borçlunun borcundan kurtulmaktadır. Alacaklının menfaati ise tamamen kaybedilen edim yerine geçici olan imkânsızlığın ortadan kalkmasının beklenmesi ile korunabilir. **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 335.

61 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 23-24; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 909; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 398; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 349; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1041; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 104-106; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 96-99; **Dural**, İmkânsızlık, s. 101. Yazara göre, geçici imkânsızlığın ne kadar süreceğinin belli olmaması durumunda karşı taraf bu duruma rağmen sözleşme ile bağlı kalmak isteyebilir yahut taraflar önceden sözleşme ile geçici imkânsızlığa rağmen tarafların sözleşme ile bağlı kalacakları kararlaştırılmış ise sözleşme sona ermeyeceği gibi taraflar geçici nitelikte bu engelin ortadan kalkmasını bekleyebilirler. Ancak, bu tarz bir düzenleme yahut engelin kalkmasını bekleme yönündeki irade bulunmaması durumunda sözleşme ile bağlı kalınması dürüstlük kuralı gereğince karşı taraftan beklenemez.

62 Geçici imkânsızlık halinde tarafların yaptıkları sözleşmeyle ne kadar bağlı kalmaları gerektiği sorunu gündeme gelmektedir. Yargıtay'ın konuya ilişkin kararlarında, bu durumda kural olarak "*ahde vefa, söze sadakat* " ilkesi gereği taraflar sözleşme ile bağlı kalmalıdır. Geçici imkânsızlık halinde tarafların sözleşme ile bağlı tutulma süresi, akde tahammül süresidir. Bu sürenin gerçekleşip gerçekleşmediği ise her somut olayda ayrıca değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme yapılırken bu sözleşme ile bağlı kalınmasının tarafların ekonomik özgürlüklerini engelleyip engellemediği ve bir başkası ile sözleşme yapma fırsatını ortadan kaldırıp kaldırmadığı gibi kıstaslar dikkate alınmalıdır. Yargıtay 8. HD. 14.10.2014 tarih, 2014/6935E.-2015/18281K.; Yargıtay HGK 28.04.2010 tarih, 2010/15-193E.- 2010/235K. ; Yargıtay 3. HD. 17.09.2013 tarih, 2013/10595E.- 2013/12801K.; Elbirliği ortaklığında bulunan arsa için hissedarlardan biri ile arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi imzalandıktan sonra bölgedeki imar uygulamasının iptal edilmesi, hissedarlar arasındaki ortaklığın giderilmesi davasının devam etmesi, gelinen aşamaya kadar yaşanan hukuki ve fiili imkânsızlıklar nedeniyle inşaata başlanamaması nedeniyle tarafları sözleşme ile bağlı tutmanın mümkün olmadığı, aksi durumun mülkiyet hakkının belirsiz süre ile kısıtlanması anlamına geldiğinden bahisle geçici imkânsızlık, sürekli imkânsızlığa eşdeğer kabul edilmiştir. Yargıtay 23. HD. 21.06.2016 tarih, 2015/5802E.-2016/3815K.

A. Kesin Vadeli İşlemlerde Geçici İmkânsızlık

Bilindiği üzere[63] kesin vadeli işlemlerde, edimin ifa edilmesi gereken zaman dilimi net bir şekilde belirlenmiştir. Bu belirleme ya borcun ifa edilmesi gereken tarihin açıkça belirtilmesi ya da sözleşmede ifa tarihinin hesaplanması için gerekli bilgilere yer verilmesi suretiyle gerçekleştirilir[64]. Tarafların kendi aralarında belirledikleri ifa zamanı, sözleşmenin esaslı unsuru haline geldiği gibi belirlenen bu zamandan sonra gerçekleştirilen ifanın taraflar açısından bir önemi de yoktur.

Doktrinde[65] kesin vadeli işlemler, mutlak kesin vadeli işlemler ile geniş anlamda kesin vadeli işlemler veya gerçek olmayan kesin vadeli işlemler yahut nisbi vadeli işlemler şeklinde ayırım yapılarak ele alınmaktadır.

Mutlak kesin vadeli işlemlerde, ifanın gerçekleştirileceği zaman, ifa için belirlenen yegâne zaman olduğu gibi, taraflarca kesin olarak belirlenen bu süreden sonra ifanın gerçekleştirilmesi mümkün değildir[66].

Nispi kesin vadeli işlemlerde[67] ise, ifanın gerçekleştireceği zaman belirlenmiş olmasına rağmen taraf iradelerinden bu zamandan sonra gerçekleştirilebilen ifanın da kabul edildiği sonucuna ulaşılır. Dolayısıyla, iki tür arasındaki farkı belirleme noktasında yine taraf iradeleri ile bu iradelerin birleşmesi sonucu ortaya çıkan sözleşmede kullanılan ifadeler önem arz eder.

Mutlak kesin vadeli işleme konu edilen bir ifanın belirlenen süre içerisinde geçici de olsa yerine getirilememesi sürekli imkânsızlıktır[68]. Zira ifanın

---

63 Kesin vadeli işlemlere ilişkin ayrıntılı açıklamalar çalışmamızın §5, III, A kısmında yer verildiği için bu bölümdeki açıklamalarımız sürekli ve geçici imkânsızlık la sınırlı tutulmuştur. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. §5, III, A.

64 **Seliçi**, Kesin Vade, s. 95; **Keskin**, Kesin Vade, s. 213.

65 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1041; **Dural**, İmkânsızlık, s. 103; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 55; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 188.

66 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 53; **Dural**, İmkânsızlık, s. 104; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 188; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 171; **Keskin**, İmkânsızlık, s. 216; **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 584.

67 **Keskin**, İmkânsızlık, s. 217; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 187-188; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 53.

68 **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 584; **Dural**, İmkânsızlık, s. 104; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 102; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 193; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1041, **Serozan,** İfa Engelleri, s. 56; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 144; **Keskin**, İmkânsızlık, s. 225.

gerçekleştirilmesinin istenildiği yegane zaman taraflarca belirlenmiş durumdadır. Bu zamandan sonra gerçekleştirilen ifa, bazen alacaklıyı tatmin etmez bazen de sözleşme ile güdülen amacı tehlikeye düşürür. Nispi kesin vadeli işlemlerde ise belirlenen süre içerisinde gerçekleştirilmeyen ifa, sözleşme ile aksi kararlaştırılmışsa yahut alacaklı için süresinden sonra gerçekleştirilen ifa kabul edilmişse imkânsızlık değil, temerrüt hükümleri uygulanır[69].

Kesin vadeli işlemleri, mutlak kesin vadeli ile nispi kesin vadeli işlemler şeklindeki ayrımına ve mutlak kesin vadeli işlemlerde imkânsızlık hükümlerinin uygulanmasına karşı çıkan görüşe[70] göreyse, ortada kesin vadeli bir işlem bulunduğu takdirde uygulanması gereken temerrüt hükümleridir.

B. Sürekli Borç İlişkilerinde İmkânsızlık

Kira sözleşmesi yahut hizmet sözleşmesi gibi sürekli borç ilişkileri, belirli veya belirsiz bir zaman unsurunu kapsar. Dolayısıyla sürekli borç ilişkilerinde asli edim yükümlerinden biri ile zaman unsuru arasında sürekli bir ilişki ve sıkı bir bağ bulunur. Süreklilik arz eden bu ilişkide meydana gelen geçici imkânsızlığın nasıl bir sonuç meydana getirdiği tartışmalıdır.

Bir görüşe[71] göre, sürekli borç ilişkilerinde imkânsızlık nedeniyle belirlenen süre içerisinde yerine getirilmeyen edimin sonradan telafisi de mümkün değildir. Dolayısıyla sözleşme kurulduktan sonra meydana gelen kesin ve objektif imkânsızlık halinde ifa imkânsızlığına ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir[72].

---

69 **Altaş,** İmkânsızlık, s. 28; **Dural**, İmkânsızlık, s. 103; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 101; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s.189; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 56

70 **Seliçi**, Kesin Vadeli İşlemler, s. 6 vd.; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 124.

71 **Seliçi,** Sürekli, s. 92; **Serozan**, Dönme, s. 170.

72 **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 126; **Başpınar,** Kısmi Butlan, s. 122.

Bir başka görüşe[73] göre ise, sürekli borç ilişkisine konu borcun ifası için kesin bir vadenin kararlaştırılması halinde borç bu vadede ifa edilmezse temerrüt hükümlerinin uygulanması gerekir. Aksi takdirde TBK m. 124/3'ün (BK m. 107/3) bir anlamı kalmaz.

Diğer bir görüşe[74] göre, sürekli borç ilişkilerinde meydana gelen geçici imkânsızlığa uygulanacak hükümlerin belirlenmesinde sürekli borç ilişkisinde ifaya başlanılıp başlanılmadığına bakılır. Bu ayırıma göre, sürekli borç ilişkilerinde borcun ifasına henüz başlanmamışsa ve ortaya çıkan bu imkânsızlık, tarafların sözleşme yapmakla güttükleri amaca engel nitelikte değilse, ifaya başlama anının, geçici imkânsızlığın sona erdiği ana kadar ertelendiğinin kabulü gerekir. Dolayısıyla bu durumda temerrüt hükümleri uygulanır. Borcun ifasına başlanılmasına rağmen meydana gelen geçici imkânsızlığa dayalı olarak ifaya devam edilemiyorsa, ifanın geçici imkânsızlığın sona erdiği ana kadar ertelendiğinin kabulü gerekir. Ancak geçici imkânsızlık, sürekli borç ilişkisi süresince devam ediyorsa veya alacaklı imkânsızlığın sonuna kadar beklemeye zorlanamıyorsa, geçici imkânsızlığın sürekli imkânsızlığa eşit olduğu kabul edilir ve bu durumda imkânsızlık hükümleri uygulanır[75].

---

[73] Bu durumda ani edimli sözleşmeler ile sürekli borç ilişkileri arasındaki farkın ortadan kalktığı gibi, sözleşme ile kararlaştırılan sürede edimin ifa edilmemesi halinde alacaklı, borçluya süre verilmesine gerek olmaksızın temerrüt ile kendisine tanına seçimlik haklarını kullanabilir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 31. Para borçları dışında kalan kusursuz geçici imkânsızlık hallerinde borçlu, temerrüt hükümleri gereğince sorumlu olur ve alacaklı geçici engelin kalkmasına dek bekler. Para borçları açısından ise geçici imkânsızlıktan sorumlu olmayan borçlu gecikme faizi ödemek zorunda kalır. Edimin geçici süre ile yerine getirilmesinin devamlılık arz ettiği durumlarda geçici imkânsızlık sürekli imkânsızlığa eşit sayılır ve imkânsızlık hükümleri uygulanır. **Dural**, İmkânsızlık, s. 105.

[74] **Şenol**, İmkânsızlık, s. 103. Geçici imkânsızlığın, devamlılık arz ettiği veya alacaklıdan sözleşme ile bağlı kalmasının dürüstlük kuralları gereğince beklenemeyeceği durumlarda geçici imkânsızlığın sürekli imkânsızlık ile eşit sayılacağını kabul etmekle birlikte bu durumda kısmi imkânsızlık hükümlerinin uygulanacağını kabul etmektedir. Yazara göre, geçici imkânsızlık meydana gelene kadar ifa edilen edim ve varsa karşı edimin bu imkânsızlıktan etkilenmemesi gerekmektedir.

[75] **Dural**, İmkânsızlık, s. 105-106**, Serozan**, İfa Engelleri, s. 144, **Şenol,** İmkânsızlık, s.103; **Gündoğdu,** İmkânsızlık, s. 185-186; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1041. Farklı görüşler benimsenmesine rağmen sürekli borç ilişkilerinde alacaklıdan geçici imkânsızlığın sona ermesini beklemesi istenemiyorsa veya geçici imkânsızlığın sözleşme ile belirlenen süre boyunca devam edeceği anlaşılıyorsa geçici imkânsızlığın, sürekli imkânsızlığa eşit sayılmasına bağlı olarak imkânsızlık hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilmektedir. Aksi yöndeki görüş ise, sürekli imkânsızlığın tespitinde alacaklıdan geçici imkânsızlığın sona ermesini beklemesinin istenip istenemeyeceği ölçü olmamalıdır. Bu konudaki tespit gerçekleştirilirken, ortada mutlak kesin vadeli bir sözleşme de yoksa geçici imkânsızlık nedeniyle ifa edilmeyen edimin sonradan ifasının mümkün olup olmadığına bakılmalıdır.

V. Borçlunun Sorumlu Olduğu İmkânsızlık- Borçlunun Sorumlu Olmadığı İmkânsızlık

Çalışmamızda borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlık ile borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık kavramları kullanılmış olsa da doktrinde bu kavramların kullanımına ilişkin görüş birliği yoktur.

Doktrindeki bir görüşe[76] göre, kanun lafzına bağlı kalarak borçlunun sorumlu olduğu ve borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık kavramları kullanılmalıdır. Zira imkânsızlığın meydana gelmesinde borçlunun kendisine izafe edilen kusura rağmen sorumlu olmadığı haller ile borçlunun imkânsızlığın meydana gelmesinde kusuru bulunmamasına rağmen imkânsızlıktan sorumlu tutulduğu haller bulunmaktadır.

Diğer bir görüşe[77] göre ise, bu imkânsızlık türlerine ilişkin ayırımın kusurlu ve kusursuz imkânsızlık şeklinde olması gerekir. Zira bu imkânsızlık türleri açısından belirleyici olan, imkânsızlığın tarafların kusurlarına dayalı olup olmadığıdır. Nitekim,

---

Alacaklının sonraki ifada menfaatini kalıp kalmadığı ise sürekli borç ilişkisinin haklı nedenle feshi veya işlem temelinin çökmesi nedeniyle sözleşmenin sona ermesinde dikkate alınmalıdır. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 173.

76 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 178 vd.; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 104 vd.; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 685 vd.; **Altaş**, Eser, s. 185 vd.; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 183 vd.; **Başoğlu,** İmkânsızlık, s. 309 vd.; **Altunkaya,** İmkânsızlık, s. 138 vd.; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 455; **Dural**, İmkânsızlık, s. 110; **Kürşat**, İmkânsızlık, s. 758; **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 598. Yargıtay bazı kararlarında borçlunun sorumlu olduğu – borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık ayırımını kabul etmektedir. Bu yöndeki kararları için bkz. Yargıtay 8. HD. 14.10.2014 tarih, 2014/6935E.-2014/18281K.; Yargıtay 3. HD. 05.02.2013 tarih, 2012/18832E.-2013/1562K.; Yargıtay 3. HD. 17.09.2013 tarih, 2013/10595E. 2013/12801K.; Yargıtay 14 HD. 2008/520E.- 2008/1833K.; Yargıtay HGK 29.09.2010 tarih, 2010/14-386E.- 2010/427K.

77 **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 497; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 346; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 148-150; **Umar**, Ademi İfa, s. 966; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 41; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,** Borçlar Hukuku, s. 904 vd.; **Havutçu**, İfa Engelleri, s. 321, **Tunç**, İmkânsızlık, s. 116; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 12. Yazar, imkânsızlık türlerine ilişkin tasnifi gerçekleştirirken kusurlu ve kusursuz imkânsızlık ifadelerini kullanırken, ifayı imkansız kılan nedenler olan mücbir sebep ve umulmayan hal "*borçluya isnat olunamayan imkânsızlık halleri*" başlığı altında ele almaktadır. Eren ise, doğrudan kusurlu ve kusursuz imkânsızlık kavramları yerine kusurlu sonraki imkânsızlık ve borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık kavramlarını kullanmaktadır. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1036-1051 ve 1299. Benzer kullanım için bkz. **Keskin**, Kesin Vade, s. 221; **Başara**, İmkânsızlık, s. 8. Yargıtay da, azınlıkta kalmakla birlikte, bazı kararlarında kusurlu-kusursuz imkânsızlık ayırımını kabul etmektedir. Bu yöndeki kararlar için bkz. Yargıtay 11. HD. 28.04.2016 tarih, 2015/10768E.- 2016/4782K.; Yargıtay 11. HD. 07.11.2014 tarih, 2013/14388E.-2014/17129K.; Yargıtay 23. HD. 30.06.2016 tarih, 2015/1171E.- 2016/4076K.; Yargıtay 23. HD. 14.05.2015 tarih, 2015/186E.-2015/3729K.

Borçlar Kanununda benimsenen kusur ilkesine göre de borca aykırılıktan dolayı borçluya kusur izafe edilemediği durumlarda borçlunun sorumluluğuna gidilemez.

Türk Borçlar Kanunu'nun yönlendirici nitelikteki hükümleri[78] borçlunun sorumlu olduğu ve borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık kavramlarının kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple çalışmamızda, borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlık ve borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık kavramları kullanılmaktadır.

Borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlık TBK m. 112'de düzenlenmektedir. Buna göre, kendisine hiçbir kusur izafe edilemeyeceğini ispat edemeyen borçlu, borcun hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesinden sorumlu olur ve alacaklının bu sebeple doğan zararlarını karşılar. Borçlunun imkânsızlık sebebiyle alacaklının doğan zararlarını karşılaması için gereken şartlar dört maddede ele alınabilir[79]; taraflar arasında geçerli şekilde kurulmuş bir sözleşme bulunmalı; bu sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan bir engel nedeniyle sözleşme konusu edim ifa edilememeli; edimin ifasının önündeki engel, sürekli ve kesin nitelikte olmalı; sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelen sürekli ve kesin nitelikteki bu engel nedeniyle borçluya sorumluluk yüklenememelidir. Borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlıkta, imkânsızlık nedeniyle

---

[78] TBK m. 155/1'e göre, taraflar arasında yapılan ve borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin sorumsuzluk anlaşması ile borçlunun kusuruna rağmen imkânsızlıktan sorumlu olmaması; TBK m. 116'ya göre, yardımcı şahsın alacaklıya vermiş olduğu zararlardan dolayı borçlunun herhangi bir kusuru bulunmamasına rağmen sorumlu tutulması; TBK m. 119'a göre, borçlunun kusuru ile temerrüde düşmesi durumunda temerrüt devam ettiği sürece beklenmeyen bir hal sonucu borçlunun ifa ile üstlendiği edimin imkansız hale gelmesi halinde kusursuzluğuna rağmen borçlunun sorumlu tutulması; TBK m. 65'e göre, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin karşı tarafa vermiş olduğu zararı, hakim kararı ile hakkaniyetin gerekli kıldığı durumlarda gidermekle yükümlü olması; TBK m. 380/3'a göre ödünç alanın, ödünç konusu eşyayı başkasına kullandırması durumunda, bu kullanım sırasında beklenmedik hallerden doğan zararı karşılamakla yükümlü olması; TBK m. 563'e göre, genel saklama sözleşmesinde, saklayanın, saklatanın izni olmaksızın saklama konusu eşyayı kullandırması durumunda kullanma sırasında beklenmedik halden doğan zararlardan sorumlu olması; TBK m. 576'ya göre, otel, motel, pansiyon, tatil köyü gibi yerleri işletenlerin, konaklayanların yanlarında getirdikleri eşyanın yok olması, zarara uğraması veya çalınması durumunda sorumlu olması; TBK m. 579'a göre, garaj, otopark ve benzeri yer işletenlerin, kendilerine bırakılan ve çalışanları tarafından kabul edilen hayvan, at arabası, bunlara ait koşum ve benzeri eşya ile motorlu taşıt ve eklentilerinin yok olmasından, zarara uğramasından veya çalınmasından sorumlu olması gibi hükümler ile Türk Borçlar Kanunu'nun 112, 136 ve 137. maddeleri lafzı da doktrindeki hakim görüşün isabetli olduğunu ortaya koymaktadır.

[79] **Eren,** Borçlar Hukuku, s. 1036; **Tandoğan,** Mesuliyet, s. 395; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 178-188; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 198-200; **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 571.

borçlanılan edimin ifası mümkün olmadığı için edimin aynen ifası talep edilemez. Bu sebeple alacaklı edimin aynen ifası yerine tazminat talep edebilir[80].

Borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlıkta, borçlunun imkânsızlıktan dolayı sorumlu olmaması için imkânsızlığın sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelmesi ve ifanın önündeki engelin kesin ve sürekli nitelikte olması gerekir[81]. Borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle edimin ifasının imkânsızlaşması durumunda borç sona erer[82].

VI. Tam İmkânsızlık- Kısmi İmkânsızlık

Sözleşmeye konu borcun tamamı ifa edilemiyorsa tam imkânsızlık; borcun bir kısmı ifa edilemiyorsa kısmi imkânsızlık söz konusudur[83]. Kısmi ifa imkânsızlığı çalışmamızın konusunu oluşturduğu için ayrıntılı açıklamalara sonraki bölümlerde yer verilmiştir[84].

VII. Alacaklının Sorumlu Olduğu İmkânsızlık – Alacaklının Sorumlu Olmadığı İmkânsızlık

Özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, Türk Borçlar Kanunu'nda alacaklının sorumlu olduğu imkânsızlığa ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Doktrinde[85] de

---

80 Borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlığın borç ilişkisine etkisi ile ilgili görüşlere ve ayrıntılı açıklamalara, çalışmamızın üçüncü bölümünde yer verilmiştir. Konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. §7, I.

81 **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 572; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 184-197; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 189-206; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1299-1305.

82 Borçlunu sorumlu olmadığı imkânsızlığın borç ilişkisine etkisi ve sonuçları için bkz. §6.

83 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 32; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 113; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 132, **Altunkaya,** İmkânsızlık, s. 127; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 680; **Eren,** Borçlar Hukuku, s. 1041; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 563; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 341, **Dural**, İmkânsızlık, s. 90; **Kürşat**, İmkânsızlık, s. 757; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 910; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 115; **Baygın**, Borç İlişkileri, s. 139; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 155.

84 Kısmi ifa imkânsızlığının unsurları ve sonuçları için bkz. ikinci ve üçüncü bölüm.

85 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1017; **Umar**, Ademi İfa, s. 964; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 91; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 88 vd.; **Dural**, İmkânsızlık. 7; **Buz**, İmkânsızlık, s. 23; **Altaş,** Eser, S. 184; **Kılıçoğlu,** Borçlar Genel, s. 495; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 163; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar

imkânsızlık, borçlu esas alınarak incelenmiştir. Bu da imkânsızlıktan alacaklının sorumlu olup olmadığı sorusunu akla getirir. Bu kapsamda, öncelikle, alacaklının başlangıçtaki imkânsızlık durumunda sorumlu olup olmadığının ele alınması gerekir. Türk Borçlar Kanunu'nda imkânsızlığa ilişkin ilk düzenleme 27. maddedir. Bu maddeye göre, konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür. Dolayısıyla, kanunda imkânsızlıktan sorumlu olması bakımından alacaklı ya da borçlu ayırımı yapılmadığına göre başlangıçtaki imkânsızlık nedeni ile alacaklının sorumluluğuna gidilebilir. Antika dükkanında beğenilen bir biblonun incelenmesi sırasında alıcının bu bibloyu yere düşürmesi sonucu kırması örneğinde olduğu gibi alacaklı, meydana gelen başlangıçtaki imkânsızlık nedeniyle sorumludur. Sorumluluğun kaynağı ise culpa in contrehendo yani sözleşme öncesi görüşmeler sırasında verilen zarara ilişkin sorumluluktur[86].

Alacaklının sorumlu olduğu sonraki imkânsızlıkta, TBK m. 136'nın uygulanıp uygulanamayacağı ve ortada bir kanun boşluğunun bulunup bulunmadığı konusunda ise, görüş birliği yoktur.

Bir görüşe[87] göre, imkânsızlıktan alacaklının sorumlu tutulabildiği hallerde, TBK m. 136 uygulanır. TBK'nun 136. maddesi, borçlunun imkânsızlıktan sorumlu olmadığı durumlarda tarafların borçlarının karşılıklı olarak sona erdiği halleri düzenlediği için alacaklının sorumlu olduğu imkânsızlıkta da bu kanun maddesi doğrudan uygulama alanı bulur. Dolayısıyla ortada kanun boşluğu bulunmaz Bu durumda borçlu, akdin müspet ihlali nedeniyle uğramış olduğu zararları alacaklıdan talep edebilir.

Hukuku, s. 903; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilememesi, s. 9; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 676; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 346 vd.;

86 **Şenol,** İmkânsızlık, s. 105; **Serozan,** İfa Engelleri, s. 153.

87 **İnceoğlu,** İmkânsızlık, s. 240.

Doktrindeki hakim görüşe[88] göre ise, alacaklının sorumlu olduğu imkânsızlığa ilişkin olarak gerçek bir kanun boşluğu bulunmaktadır, anlam itibarı ile uygun düşmediği için TBK m. 136 hükmü uygulanamaz. Mevcut kanun boşluğu ise MK m. 1 yoluyla BGB § 326/2'deki düzenleme örnek alınmak suretiyle hakim tarafından doldurulmalıdır. Böylece borçlu, asli edim borcundan kurtulur ve karşı edime hak kazanır. Ancak, borçlu edimini yerine getirmediği için elde etmiş olduğu tasarruflar ve avantajlar, alacaklının yerine getirmekle yükümlü olduğu edimden düşülür.

Konuya ilişkin olarak kanun boşluğunun bulunduğunu kabul eden diğer bir görüşe[89] göre ise, bu boşluk edim hasarı da dikkate alınarak TBK m. 136/1'in kıyasen uygulanması suretiyle doldurulmalıdır. Dolayısıyla borçlunun edim yükümlülüğü, yerini tazminat yükümlülüğüne bırakmaksızın sona erer.

Başka bir görüşe[90] göre, alacaklının sorumlu olduğu imkânsızlıkta öncelikle tarafların borçlarını aynen ifa yükümlülükleri TBK m. 136/2 uyarınca karşılıklı olarak sona erer. Bu durumda borçlu, imkânsızlık nedeniyle meydana gelen zararlarını TBK m. 112 uyarınca talep eder. Borçlunun edimini yerine getirmediği için elde etmiş olduğu tasarruflar ve avantajlar, bu tazminattan düşülür.

Taraflar arasındaki menfaat dengesini koruması, bir kimsenin kusuru ile lehine durum yaratmasının hakkaniyete aykırı olması ve özel hüküm niteliğindeki TBK'nun 408 ve 485 maddelerinde yer alan düzenlemelerin de[91] aynı sonuca ulaştırması

---

88 **Dural**, İmkânsızlık, s. 171; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 363; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 154; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 47; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 368; **Başoğlu,** İmkânsızlık, s. 316; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 107;

89 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 201.

90 **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 613.

91 Türk Borçlar Kanunu'nun 408. maddesine göre, işveren, iş görme ediminin yerine getirilmesini kusuruyla engellerse veya edimi kabulde temerrüde düşerse, işçiye ücretini ödemekle yükümlü olup; işçinin edimini daha sonra yerine getirmesini isteyemez. Türk Borçlar Kanunu'nun 485. maddesine göre ise, eserin tamamlanması, iş sahibi ile ilgili beklenmedik olay dolayısıyla imkânsızlaşırsa yüklenici, yaptığı işin değerini ve bu değere girmeyen giderlerini isteyebilir. İşbu kanun maddelerinde kullanılan "*işverenin, iş görme ediminin yerine getirilmesini kusuruyla engellerse .. işçinin ücretini ödemekle yükümlüdür*." ve *"..iş sahibi ile ilgili beklenmedik olay nedeniyle imkânsızlaşırsa yaptığı işin değerini ve bu değere girmeyen giderlerini isteyebilir.*" ifadelerinin doktrindeki hakim görüş ve bu görüşün dayanağı olan BGB § 326/2 ile uyumlu olduğu açıktır. Dolayısıyla bu uyum kanun koyucunun, kanunda konuya ilişkin bir düzenlemeye yer vermesi durumunda doktrindeki hakim görüş doğrultusunda bir düzenleme yapma yolunu tercih edeceği izlenimi vermektedir.

nedeniyle alacaklının sorumlu olduğu imkânsızlığa ilişkin olarak gerçek bir kanun boşluğu bulunduğunu kabul ediyoruz.

Alacaklı, imkânsızlığa kendi kusuruyla[92] veya edimin ifasında kullandığı yardımcı şahısların kusuruyla[93] sebep olduysa meydana gelen imkânsızlıktan sorumludur. Sözleşmeyle şahsa sıkı surette bağlı iş görme edimi üstlenilmiş ve borçlu, alacaklı tarafından iş göremez duruma getirildiyse[94] ya da mutlak kesin vadeli işlemlerde alacaklı, borçlunun ediminin ifasına bizzat engel olduysa[95],yine, imkânsızlıktan alacaklı sorumludur. Ayrıca sözleşme amaçsız kalmış veya ifayla ulaşılmak istenen hedefe başka bir şekilde ulaşılmışsa[96], sürekli edimi konu edinen sözleşmelerde ifa günü alacaklı tarafından kaçırılmışsa[97]; alacaklının temerrüde düştüğü halde temerrüt devam ederken sözleşme konusu mal beklenmeyen bir hal nedeniyle zarara uğramışsa[98]; alacaklı, sorumluluğu sözleşmeyle üstlenmişse[99]alacaklı meydana gelen imkânsızlıktan sorumludur.

Alacaklının sorumlu olmadığı imkânsızlıkta ise imkânsızlığa sebep olan olay, alacaklının etki alanında gerçekleşmekle birlikte, bu olay nedeniyle alacaklıya da

---

92 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 153; **Gündoğdu,** İmkânsızlık, s. 340; **Dural**, İmkânsızlık, s. 172. Bu duruma verilebilen örneklerden biri ise satış sözleşmesine konu ürünün teslim edilmeden önce incelendiği sırada alacaklı tarafından yere düşürülüp kırılmasıdır.

93 **Dural**, İmkânsızlık, s. 172; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 204; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 342; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 46. Satış sözleşmesine konu ürünü teslim almak üzere alacaklı tarafından görevlendirilen yardımcı şahsın teslim almak üzere iken ürünün elinden kayması sonucu ürünün kırılması örnek olarak verilmektedir.

94 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 203; İşverenin, işçiyi iş göremeyecek şeklide yaralaması örneğinde olduğu gibi.

95 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 203; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 153; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 341. Doktrinde bu duruma düğün için anlaşılan fotoğrafçıya alacaklı düğün sahibince yanlış adres verilmesi nedeniyle fotoğrafçının düğüne yetişememesi, ödül töreninde sunuculuk yapacak kimsenin, tören alanına sokulmaması gibi örnekler verilmektedir.

96 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 341; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 203; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 153; **Dural**, İmkânsızlık, s. 172. Bu duruma verilen örnekler ise, aracının boyanması için oto tamircisi ile anlaşan alacaklı araç sahibinin kusuruyla bir kaza sebep olması nedeniyle aracın kullanılamaz hale gelmesi, tamirci çağırdıktan sonra aracın bizzat araç sahibi tarafından tamir edilmesi, tedavi için çağırılan doktorun gelmesinden önce hastanın intihar etmesi sonucu ölmesi, tamir edilmek istenen ev için çağırılan usta gelmeden önce evin yıkılmasıdır.

97 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 154. Bu duruma verilen örnek olarak ise kiralanandan yararlanmayan alacaklının edim bedelini ödemek zorunda kalması gösterilmektedir.

98 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 342; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 204; **Dural,** İmkânsızlık, s. 175. Bu duruma verilen örnek ise, satış sözleşmesine konu aracın sözleşme ile öngörülen teslim süresine rağmen borçlu olan satıcıdan teslim alınmaması durumunda bu aracın başka bir araçla çarpışması sonucu kullanılamaz hale gelmesidir.

99 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 205; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 159.

herhangi bir sorumluluk yüklenmez[100]. Tedavi için çağırılan doktor gelmeden önce hastanın iyileşmesi yahut ölmesi halinde doktor gelmeden önce hastanın iyileşmesi amaçlanan hedef olmasına rağmen bu hedefe doktorun herhangi bir katkısı olmaksızın ulaşıldığı gibi iyileşme olayı için alacaklıya da herhangi bir sorumluluk yüklenemez. Dolayısıyla taraflar arasındaki borç ilişkisinin TBK m. 136/1'e göre sona erer. Bu olayda alacaklıya da borçluya da sorumluluk yüklenemediği için borçlunun, ifayı gerçekleştirmek için yapmış olduğu masrafları alacaklı karşılar[101].

[100] **Şenol**, İmkânsızlık, s. 111; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 159. Taraflar arasında imzalanan satış vaadi ve kat karşılığı inşaat sözleşmesine konu parseli bulunduğu bölgede arsa sahiplerinin dahli olmaksızın belediye tarafından yapılan imar uygulaması sonucu, sözleşme konusu taşınmazın tümüyle arsa sahiplerinin elinden çıktığı olayda meydana gelen imkânsızlık nedeniyle arsa sahiplerine atfı kabil herhangi bir kusuru bulunmamaktadır. Dolayısıyla alacaklının sorumlu olmadığı imkânsızlık söz konusudur. Bu karar için bkz. Yargıtay 23. HD. 24.03.2014 tarih, 2013/9423E.-2014/2220K.

[101] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 160; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 216; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 364

İKİNCİ BÖLÜM

KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ TÜRLERİ VE KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

§3. GENEL OLARAK KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞI KAVRAMI

818 sayılı Borçlar Kanunu'nda kullanılmayan "*kısmi ifa imkânsızlığı*" kavramı, TBK m. 137'nin kenar başlığıdır. Kanun koyucu tarafından zorunlu bir düzenleme olarak adlandırılan[102] TBK m. 137, eksik bir düzenlemedir. Kanun maddesinde kullanılan "*borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle*" ifadesinden de anlaşılacağı üzere Türk Borçlar Kanunu, sadece, borçlunun sorumlu tutulamadığı sebeplerle borcun ifasının kısmen imkânsızlaştığı durumları düzenler. Borçlunun sorumlu tutulduğu sebeplerle borcun ifasının kısmen imkânsızlaştığı durumlarda uygulanması gereken hüküm ise, Türk Borçlar Kanunu'nda bulunmamaktadır. Bu eksiklik ise, doktrinde, haklı olarak, eleştirilmektedir[103].

Kısmi ifa imkânsızlığı, borçlunun sorumluluğu olsun veya olmasın, borçlanılmış olan edimin bir kısmının ifasının mümkün olmamasıdır. Çalışmamızda, kanundaki düzenlemenin aksine kısmi ifa imkânsızlığı, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı ve borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı şeklinde ele alınmıştır.

---

[102] TBK m. 137'nin gerekçesi; "*818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 117'inci maddesinde borcu sona erdiren sebepler arasında sadece tam imkânsızlığın düzenlenmesi nedeniyle, borcun ifasının kısmen imkânsızlaşmasının sonuçlarının ayrı bir maddede düzenlenmesi zorunlu görülmüştür.*" şeklindedir.

[103] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 188, 194; Yazara göre bölümsel indirgemenin, sadece kusursuz imkânsızlık için öngörülmesi ve fakat kusurlu imkânsızlıkta akla getirilmemesi yapay bir ayırımın hatta bu ayrıntının unutulmasının sonucudur.

§4. KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ TÜRLERİ

I. Borçlunun Sorumlu Olmadığı Kısmi İfa İmkânsızlığı

A. Genel Olarak

Borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı TBK m. 137'de düzenlenmiştir. İki fıkradan oluşan kanun maddesi incelendiğinde birinci fıkra, tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde kısmi ifa imkânsızlığını; ikinci fıkra ise karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde kısmi ifa imkânsızlığını düzenlemektedir.

B. Tek Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Borçlunun Sorumlu Olmadığı Kısmi İfa İmkânsızlığı (TBK m. 137/1)

TBK m. 137/1 tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde meydana gelen ve borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığını düzenlemektedir. Maddenin birinci cümlesi *"Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle kısmen imkânsızlaşırsa borçlu, borcunun sadece imkânsızlaşan kısmından kurtulur."* şeklindedir. Bu cümle, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde de geçerli olan "*Yararlı olan bölüm yararsız olan bölümden etkilenmez*." genel ilkesinin benimsendiğinin göstergesidir[104].

TBK m. 137/1 c. 2 ise *"Ancak, bu kısmi ifa imkânsızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, borcun tamamı sona erer."* şeklindedir. Bu düzenleme, TBK m. 27/2 ile paralel şekilde tarafların kısmi

[104] **Dural**, İmkânsızlık, s. 177 vd.; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 563 vd.; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 188, 194.

imkânsızlığı öngörseydi böyle bir sözleşmeyi yapıp yapmama yönündeki iradelerinin tespitini gerekli kılmıştır[105].

1. Edimin İfası Kısmen İmkânsız Olmalıdır

Kısmi ifa imkânsızlığı için edimin ifası kısmen mümkün olmamalıdır[106]. Meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığının önündeki engelin maddi veya hukuki olması ise önemli değildir. Ancak kısmi ifa imkânsızlığından söz edilebilmesi için edim bölünebilir nitelikte olmalıdır.

a. Edimin Maddi Olarak Bölünebilirliği

Bölünebilir edim, parçalara ayrıldığında niteliğinde bir değişiklik meydana gelmeyen veya ekonomik değerinde esaslı bir azalma olmayan edimdir[107]. Para edimleri ile çeşit mallarını özellikle 50 ton buğday veya 50 kilo elma gibi misli şeyleri konu edinen edimler, bölünebilir edimdir[108]. At, ağaç gibi tek başına hukuki varlık taşıyan basit eşyalar[109] ile otomobil, radyo gibi birden ziyade basit eşyanın bağımsız varlıklarını yitirmek suretiyle birleşmesinden oluşan bileşik eşyalar[110] bölünemez edimdir[111].

---

105 **TBK m. 27/2**: Sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin hükümsüz olur. **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 563; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 194; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 294; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1042.

106 **Dural**, İmkânsızlık, s. 90; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 132; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 123; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 113.

107 **Altunkaya,** İmkânsızlık, s. 128; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 31; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 278; **Gümüş**, Kısmi İfa, s. 607; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 114; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 11, 910; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 680; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 32. Edimin maddi olarak bölünebilirliğinden ziyade hukuki yönden bölünebilir olmasının önemli olduğuna ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Başpınar/Ünal**, Şekli Eşya Hukuku, s. 79; **Sirmen**, Eşya Hukuku, s. 16,17; **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 14.

108 **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 12; **Başpınar/Ünal**, Şekli Eşya Hukuku, s. 77; **Sirmen**, Eşya Hukuku, s. 74; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 278; **Eren**, Borçlar Hukuku, 2015, s. 920.

109 **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 11; **Sirmen**, Eşya Hukuku, s. 25; **Ünal/Başpınar**, Eşya Hukuku, s. 75.

110 Bileşik eşyayı meydana getiren parçalar mütemmim cüz olarak fiziksel varlıklarını korumakla birlikte bağımsız eşya olma özeliklerini kaybetmişlerdir. Dolayısıyla mütemmim cüzlerin, bileşik eşyaya

Bölünebilir edimin, edimin değeri ve niteliği yanında özgülendiği amaç yönünden parçalara ayrılabilmesi gerekir[112].

Sözleşme ile birden ziyade asli edimin belirlendiği durumlarda edimlerden birinin imkânsızlığının, diğer edim/edimlerin imkânsızlığına sebep olması için tarafların anlaşmasından veya sözleşmenin amacından aksinin anlaşılmaması gerekir. Aynı sözleşme ile 50 kilo portakal ile birlikte 40 kilo elma konu edinilmiş ve elmalar çürümüş ise elmaların ifası mümkün olmadığından kısmi ifa imkânsızlığı meydana gelir, ancak bu imkânsızlık, diğer asli edim olan 50 kilo portakalın teslimini engellemez[113].

Birden ziyade asli edimin belirlendiği sözleşmelerde tek sözleşmenin mi yoksa edim sayısı kadar sözleşmenin mi bulunduğu belirlenirken, öncelikle tarafların konuya ilişkin ortak iradelerine, ortak iradenin tespit edilemediği durumda ise edimler arasındaki, amaç ve ekonomik önemleri yönünden sıkı bir bağ bulunup bulunmadığına bakılır. Edimler arasında sıkı bir bağ varsa tek bir sözleşme ile borçlanılan birden ziyade edim, aksi halde edim sayısı kadar sözleşme bulunur. Her bir edim için farklı bir sözleşme bulunuyor ise bu edimlerden birinin ifasının imkânsızlığı, imkânsızlaşan her edimin, konusu olduğu sözleşme açısından tam imkânsızlık meydana getirir. Dolayısıyla diğer sözleşmelere konu diğer edim/edimlerin imkânsızlığına sebep olmaz[114].

---

zarar vermeden bileşik eşyadan ayrılmaları mümkün değildir. **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 11; **Sirmen**, Eşya Hukuku, s. 25; **Ünal/Başpınar**, Eşya Hukuku, s. 75.

111 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 277; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 118; **Eren**, Borçlar Hukuku, S. 1041; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 114; **Gümüş**, Kısmi İfa, s. 609.

112 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 133; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 920, 1041; **Dural**, İmkânsızlık, s. 91.

113 **Dural**, İmkânsızlık, s. 91; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 133.

114 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 279; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 33; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 133; **Gümüş**, Kısmi İfa, s. 607-608; **Dural**, İmkânsızlık, s. 91.

b. Maddi Olarak Bölünebilir Olmasına Rağmen Kısmi İmkânsızlığın Vücut Bulmadığı Durumlar

İmkânsızlığın kısmi olarak nitelendirilebilmesi için edim bölünebilir olmalıdır. Ancak tarafların iradesi, iş çevrelerindeki görüşler alınmak suretiyle sözleşmenin amacı, tarafların menfaat durumları ve edimler arasında ekonomik yönden sıkı bir bağ, maddi olarak bölünebilir edimi, bölünemez bir edime dönüştürür[115].

Örneğin, bir yazara ait İcra- İflas Hukuku kitabı ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu kitabının birlikte satışının öngörüldüğü sözleşmeye konu edim bölünebilir nitelikte değildir. Dolayısıyla bu kitaplardan birinin teslim edilmemesi durumunda kısmi ifa imkânsızlığı değil tam imkânsızlık meydana gelir[116].

Sözleşmeye bir yazara ait 10 ciltlik İcra-İflas Hukuku kitaplarının veya birlikte koşmak üzere yetiştirilen bir çift koşum atının[117] konu edildiği durumlarda ise sözleşmenin amacı ile sözleşmeye konu at ile kitaplar arasındaki ekonomik yönden sıkı bağ, her bir cildin veya atların ayrı ayrı teslimine engeldir[118]. Zira gerek sözleşmenin amacı gerekse sözleşme konusu edimler arasındaki iktisadi fonksiyon bölünebilir nitelikteki edimleri, bölünemez edime dönüştürür.

---

115 **Dural**, İmkânsızlık, s. 91; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 920, 1042; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 128; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 31; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 114; **Gümüş**, Kısmi İfa, s. 608 vd.; **Altaş,** İmkânsızlık, s. 32; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 278 ve 279. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 115. Serozan'ın üçüncü aşama olarak belirlemiş olduğu bu aşamada edimin bölünebilir sayılmasının sözleşmeyle izlenen amacın ve özel menfaatler durumunun elverişli olup olmadığına bakılır.

116 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 279.

117 Bir çift koşum atı, bir çift küpe ya da bir çift ayakkabı şeklindeki eşyalar eşya birliği, eşya topluluğu ya da birlikte eşya olarak isimlendirilmektedir. Birbirine karşı eşit önemde olan ve bağımsızlıklarını yitirmeyen bu eşyalar ekonomik bir bütünlük arz etmek ve ortak bir amaç gerçekleştirmek üzere bir araya gelmişlerdir. **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 11; **Sirmen**, Eşya Hukuku, s. 26; **Ünal/Başpınar**, Eşya Hukuku, s. 75.

118 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 279; **Dural**, İmkânsızlık, s. 92; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 115; **Gündoğdu,** İmkânsızlık, s. 114; **Gümüş**, Kısmi İfa, s. 609. Gümüş tarafından konuya ilişkin olarak verilen diğer örnekler ise; satıma konu takım teşkil eden iki makineden birinin tesliminin teklif edilmesi ve birden çok parsel üzerinde kurulu çiftliğin satışında salt samanlığın bulunduğu parselin mülkiyetinin nakli için tescil talebinde bulunulmasıdır.

c. Yapma ve Yapmama Edimlerinin Bölünebilirliği

Yapmama borcu, belirli saatte piyano çalmama, rekabet etmeme ve açık arttırmada pey ileri sürmeme gibi borçlunun yapma yetkisine sahip olduğu belli bir şeyi yapmayacağını taahhüt etmesidir[119]. Doktrindeki hakim görüşe[120] göre, yapmama edimleri, bölünemez edimlerdir. Başka bir görüşe[121] göre ise, yapmama edimlerinin niceliğinden bahsedilemez, dolayısıyla yapmama edimleri bakımından bölünebilir ve bölünemez edim ayırımı yapılamaz.

Yapma edimlerinin bölünebilir olup olmadığı ise, tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüşe[122] göre, eser meydana getirme şeklindeki yapma edimleri, bölünemez edimlerdir. Örneğin, bir kimsenin karakalem portresinin çizilmesi, satın alınan dolabın veya yatağın monte edilmesi şeklindeki yapma edimleri, bölünemez edimlerdir[123]. Portre çizimi veya dolabın/yatağın montesi için zaman zaman gerçekleştirilen filler, ifaya yönelik hazırlık hareketlerdir. Dolayısıyla portrenin yarısının çizilmiş olması veya dolabın/yatağın ¾'ünün monte edilmiş olması, kısmi ifa oluşturmaz.

Diğer görüşe[124] göre, yapma borçlarının konusunu oluşturan edimlerin bölünebilir mi yoksa bölünemez mi oldukları tespit edilirken edim fiilinin mi yoksa edim sonucunun mu üstlenilmiş olduğu belirlenmelidir. Edim fiilinin üstlenildiği durumlarda edim fiili tek bir davranış gerekiyorsa edim bölünemez niteliktedir. Ancak edim fiili için birden fazla davranış gerekiyorsa edim bölünebilir niteliktedir. Edim sonucunun üstlenildiği durumda ise hedeflenen sonuç kıstas alınmaktadır. Hedeflenen

---

[119] **Dural**, İmkânsızlık, s. 152; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 330; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 4; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 95; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 7. Eren ve Oğuzman/Öz'e göre, yapmama edimleri yapmama ve katlanma edimleri şeklinde ikiye ayrılır.

[120] **Şenol**, İmkânsızlık, s. 122; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 114; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 920, 1042; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 277.

[121] **Gümüş**, Kısmi İfa, s. 605.

[122] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 277-278.

[123] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 277-278. Eren'e göre ise, yapma borçlarının konusunu oluşturan bir tablo ya da bütünlük taşıyan bir sanat eseri bölünemez edimlere örnektir. **Eren,** Borçlar Hukuku, s. 920.

[124] **Wilhelm Kisch**, Die Wirkungen der nachträglich eintretenden Ummöglichkeit der Erfüllung bei gegenseiten Verträgen nach den Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich, Jena, 1900, s. 162, **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 115, dn 211'den naklen.

sonuç dikkate alındığında başarı ile sonuçlanmayan faaliyetin tek başına bir anlamı yoksa edim bölünemez; tam tersi durumda ise bölünebilir niteliktedir[125]. Örneğin, edim fiilinin üstlenildiği durumlara ilişkin olarak beyin ameliyatı yapmayı üstlenen hekimin edimi, bölünemez edim; üniversite sınavlarına hazırlık için her hafta ders verilmeyi üstlenen öğretmenin edimi ise bölünebilir edimdir[126]. Edim sonucunun üstlenildiği durumlarda, uzaktan kumandalı araç tesliminin üstlenilmesi örneğinde olduğu gibi, aracın kumandasız şekilde teslimi mümkün olmadığı için edim bölünemez niteliktedir. Ancak, edim konusunu uzaktan kumandalı araç teslimi yerine, 100 kilo baldo pirincinin satın alınmak suretiyle teslimi oluşturuyorsa edim bölünebilir niteliktedir[127].

Başka bir görüşe[128] göre ise, yapma edimlerinin bölünebilir olup olmadıklarını belirlemede somut olayın koşulları dikkate alınır. Örneğin, yüklenicinin 15 villadan oluşan lüks bir sitenin inşasını üstlendiği sözleşmede, 11. villanın tamamlanmasını müteakip gerçekleştirilen kamulaştırma sonucu 11 villanın inşa ve tesliminin mümkün olduğu durumda yapma edimi, bölünebilir niteliktedir[129]. Ancak, sözleşmeyle 15 adet villa yerine 15 katlı tek binanın inşası üstlenilmiş ve yüklenici 10. katın inşasını bitirdikten sonra işi bırakmışsa ya da 15 katlı bina inşası belediye kararıyla yasaklanmışsa 15 katlı bina yerine 10 katlı bina inşa edilmesinde iş sahibinin menfaati bulunmaz. Dolayısıyla ortada bölünemez nitelikte bir edim bulunur[130].

---

125 **Wilhelm Kisch**, Die Wirkungen der nachträglich eintretenden Ummöglichkeit der Erfüllung bei gegenseiten Verträgen nach den Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich, Jena, 1900, s. 162, **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 115, dn 211'den naklen..

126 **Şenol**, İmkânsızlık, s. 123.

127 **Şenol**, İmkânsızlık, s. 123.

128 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 133-134.

129 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 134. Yazara göre 15 villa yerine 11 villanın inşası ve tesliminde şeklindeki kısmi ifada, taraflardan birisinin menfaatinin bulunmaması durumunda tam imkânsızlık söz konusudur.

130 **Öz**, Dönme, s. 20 vd., s. 43; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 134; **Kurt**, Eser, s. 396.

2. Kısmi İfa İmkânsızlığı Sözleşme Kurulduktan Sonra Meydana Gelmelidir

Borcun kısmen ifası, sözleşme geçerli olarak kurulduktan sonra imkânsız hale gelmelidir[131]. İmkânsızlığın borcun muaccel olduğu tarihten önce mi yoksa sonra mı meydana geldiğinin tespiti ise önemli değildir[132]. Önemli olan imkânsızlığın sözleşmenin geçerli olarak kurulduğu anda var olup olmadığıdır. Zaten sözleşmenin kurulduğu anda var olan imkânsızlık, başlangıçtaki imkânsızlık kabul edilir ve bu durumda TBK m. 27/2 hükmü uygulanır[133].

İmkânsızlığın meydana geldiği an, objektif kriterlere göre belirlendiği için tarafların bu imkânsızlığın meydana gelip gelmediğini bilmeleri gerekmez[134]. Ancak edimin ifasının imkânsız olduğunu bilen ancak bu durumu diğer tarafla paylaşmayan taraf, bu davranış nedeniyle karşı tarafın uğradığı zararları culpa in contrahendo gereği tazmin etmek zorundadır.

İmkânsızlığa tek bir olay yerine olaylar zinciri sebep oldu ise, imkânsızlığa doğrudan sebep olan olay esas alınır[135]. Bu olayın meydana geldiği an sözleşmenin kurulmasından önce ise başlangıçtaki, sonra ise sonraki imkânsızlık hükümleri uygulanır.

---

131 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 186; **Dural**, İmkânsızlık, s. 120; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 238; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 186; **Tunç**, İmkânsızlık, s. 117; **Altaş**, Eser, s. 186; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 42. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. §2, II.

132 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 165.

133 Başlangıçtaki kısmi imkânsızlık ile kısmi ifa imkânsızlığı çalışmamızın ikinci bölüm §5 içerisinde incelenmiştir. Bu sebeple başlık içerisindeki açıklamalar kısa tutulmuştur.

134 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 88; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 160.

135 **Dural**, İmkânsızlık, s. 75; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 165.

3. Meydana Gelen Kısmi İfa İmkânsızlığı Objektif Olmalı ve Süreklilik Arz Etmelidir

Borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlığın sonuçlarını doğurabilmesi için edimin ifasının objektif mi yoksa sübjektif mi imkânsızlaşması gerektiği konusunda görüş birliği yoktur. Doktrindeki bir görüşe[136] göre, sonraki imkânsızlık durumunda meydana gelen imkânsızlığın objektif veya sübjektif olması arasında fark yoktur. Diğer görüşe[137] göre ise, sözleşmenin geçerli olarak kurulmasından sonra meydana gelen imkânsızlık nedeniyle borçlunun sorumluluğuna gidilememesi için imkânsızlık objektif olmalıdır.

Borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlık için ya borçlunun etki alanında ya alacaklının etki alanında ya da tarafsız etki alanında gerçekleşen bir aksilik yüzünden ifanın sürekli şekilde ve hiç kimse tarafından yerine getirilememesi gerekir[138]. Borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı açısından da benzer sonuca ulaşılır. Yani meydana gelen imkânsızlık objektif olmalı ve süreklilik arz etmelidir. İmkânsızlığın süreklilik arz etmediği geçici imkânsızlıkta ise, ortada kesin vadeli bir işlem varsa ve imkânsızlığın ne kadar devam edeceği bilinmiyorsa geçici imkânsızlığın, sürekli imkânsızlığa eşit olduğu kabul edilir ve bu durumlarda kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin hüküm olan TBK m. 137[139]; aksi halde ise temerrüt hükümleri uygulanır[140].

---

[136] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 184; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 555; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 904,909; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 11; **Tandoğan**, Mesuliyet, s. 396; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 348. Objektif-sübjektif imkânsızlık ayırımının başlangıçtaki imkânsızlık halinde önemli olduğu, sonraki imkânsızlığın doğurduğu hukuki sonuçlar açısından objektif- sübjektif imkânsızlık arasında bir fark bulunmadığına ilişkin olarak bkz. Yargıtay 8. HD. 14.10.2014 tarih, 2014/6935E.-2014/18281K.; Yargıtay HGK 28.09.2011 tarih, 2011/13-528E.-2011/571K.

[137] **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 646; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 42; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1040; **Dural**, İmkânsızlık, s. 121; **Umar**, Ademi İfa, s. 965; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 686; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 273. Bu görüşteki yazarlara göre bu durumda ya temerrüt ya da aşırı ifa güçlüğüne ilişkin hükümler uygulanmalıdır.

[138] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 186; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 234, 237-238; **Altaş**, Eser, s. 186. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 42-43; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 687; **Dural**, İmkânsızlık, s. 122.

[139] **Dural**, İmkânsızlık, s. 123-124; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 186; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 13; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 169; **Eren**, Borçlar Hukuku, 2015, s. 1040-1041.

4. Kısmi İfa İmkânsızlığı Nedeniyle Borçluya Sorumluluk Yüklenememelidir

Borçlunun, imkânsızlık sebebiyle sorumlu olup olmadığının tespitinde kusurun önemli bir öğe olup olmadığı konusunda doktrinde görüş birliği bulunmaz. Doktrindeki bir görüşe[141] göre, imkânsızlığa kusuruyla sebep olmayan borçlu, imkânsızlıktan sorumlu değildir. Diğer görüşe[142] göre ise, kusurlu – kusursuz imkânsızlık ayırımı yetersiz olup; bu ayırım kanun lafzına da aykırıdır.

Sözleşme ilişkilerinde sorumluluğun tespitinde esas ilke, kusur ilkesidir. Ancak, kusursuz olmasına rağmen borçlunun sorumluluğunu düzenleyen kanun maddeleri[143] (TBK m. 115, 116 ve 119) ve TBK m. 136 ve 137'de kullanılan "*borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle..*" şeklindeki ibare imkânsızlık nedeniyle borçlunun sorumlu tutulup tutulamayacağının esas alınması gerektiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla imkânsızlık nedeniyle borçlunun sorumlu olup olmadığı her olayda ayrıca değerlendirilir.

---

[140] **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1040; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 23; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 47; **Dural**, İmkânsızlık, s. 122-123. Bölünebilir bir borcun bir kısmının ifa edilmesinden veya birden fazla edimin konu edinen bir sözleşmede edimlerden bir kısmının ifa edilmesinden sonra kalan kısmın/edimlerin ifasında yaşanan gecikmenin kısmi temerrüt meydana getirdiği, TBK 'da düzenlemeyen kısmi temerrüt halinde somut olayın koşulları göz önünde tutulmak suretiyle temerrütte ilişkin hükümler uygulama alanı bulması gerektiğine ilişkin bkz. **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 532-533.

[141] **Altaş**, Eser, s. 186 vd., **Altaş**, İmkânsızlık, s. 44 vd.; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 213 vd.; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 232 vd.; **Eren**, Borçlar Hukuku, 2015, s. 1301-1302; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 346-348.

[142] **Dural**, İmkânsızlık, s. 110; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 139-140; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 188 vd.; **Başoğlu,** İmkânsızlık, s. 309-310; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 558; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 178; **Topuz/Canbolat**, İmkânsızlık, s. 685 vd.; **Umar**, Ademi İfa, s. 970.

[143] Türk Borçlar Kanunu'nda kusursuz olmasına rağmen borçlunun sorumlu olduğu haller, çeşitli maddelerde örneklendirilmektedir. Çeşit ve para borçlarında borçlu, meydana gelen imkânsızlıkta kusuru olmasa bile sorumludur. **Dural**, İmkânsızlık, s. 109; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1302; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 189; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 139; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 190; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 149. Aynı şekilde borçlunun ifa yardımcısı kullandığı (TBK m. 116) veya temerrüde düştüğü (TBK m. 119) hallerde de borçlu kusursuz bile olsa imkânsızlık nedeniyle sorumludur. Kanun gereği borçlunun sorumlu kabul edildiği bu haller iki görüş için farklı şekilde anlamlandırılmaktadır. Birinci görüşe göre, bu düzenlemeler kusur sorumluluğunun istisnalarıdır. İkinci görüşe ise, kanun koyucunun kusurlu olmadan ziyade sorumlu olup olmama kıstasını benimsediğinin bir göstergesidir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1302; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 190; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 189; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 149; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 139. Kanundan doğan bu istisnalar dışında taraflarca imzalanan sorumsuzluk anlaşması ile borçlunun sorumluluğu özel olarak düzenlenmektedir. Dolayısıyla, borçlunun sorumluluğu için kusur ilkesinin benimsenmesi suretiyle kısıtlama yapılması kanunun ruhu ile de örtüşmemektedir.

a. Borçluya Sorumluluk Yüklenemeyen Özel Haller

aa. Mücbir Sebep Nedeniyle Borçluya Sorumluluk Yüklenememesi

Kanunda tanımlanmayan mücbir sebep, her türlü özenin gösterilmesine rağmen önlenemeyen, denetlenemeyen, önceden kestirilemeyen olaydır. Bu olay doğadan veya üçüncü kişilerden kaynaklanmakta olup, borçlunun etki alanıyla başka bir ifadeyle işiyle ve işletmesiyle ilgili değildir [144].

Mücbir sebebi doğuran olay sel, yıldırım düşmesi, deprem gibi doğal; genel grev, savaş, ihtilal gibi sosyal veya ithalat-ihracat yasakları, kamulaştırma gibi hukuki ya da inşaat yasağı, darbe gibi insan davranışı da olabilir[145].

Mücbir sebebe dayalı olarak meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle borçlunun sorumlu olmaması için kısmi ifa imkânsızlığına neden olan olay, dıştan kaynaklı dolayısıyla borçlunun işi ve işletmesiyle ilgili olmamalı[146], mücbir sebeple imkânsızlık arasında uygun nedensellik bağı bulunmalı[147] ve mücbir sebep kaçınılmaz olmalıdır. Kaçınılmazlık ise bilim ve teknolojinin elverdiği ölçüde her türlü önlemin alınmasına ve özenin gösterilmesine rağmen borcun kısmen imkânsızlaşmasına sebep olan olayın meydana gelmesidir[148]. Mücbir sebep kavramı, nispi bir kavramdır,

---

144 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 194; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 278; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 557; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 464; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 1004; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 408; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 481; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 189; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 53.

145 **Tandoğan,** Mesuliyet Hukuku, s. 464; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 195; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 558; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 37; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 51, 54.

146 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 194; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 54; Eren, Borçlar Hukuku, s. 559; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 465; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, s. 408; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 189; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 481; **Eruzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 38.

147 **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 464; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 560; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 39; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 194; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 54.

148 **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 40; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 196; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 54; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 561; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 465.

dolayısıyla mücbir sebep nedeniyle borçlunun sorumluluğuna gidilememesi için her olaya özgü değerlendirme yapılmalıdır[149].

Örneğin, iki ciltlik Borçlar Hukuku Genel Hükümler kitabının basımı için yayınevi ile anlaşılmıştır. Yayınevi sözleşmenin imzalanmasını müteakip kitabın birinci cildinin belirlenen sayı kadar basımını gerçekleştirmiştir. İkinci cildin basımına başlandıktan kısa bir süre sonra yayınevinin bulunduğu binaya yıldırım düşmesi sonucu ikinci cildin basımı gerçekleştirilememiştir. Bu olayda kısmi ifa imkânsızlığına borçlunun en yüksek derecede özeni göstermesi halinde bile önleyemeyen, denetleyemeyen ve önceden kestirilemeyen bir doğa olayı sebep olmuştur. Dolayısıyla borçlu konumundaki yayınevi meydana gelen imkânsızlıktan sorumlu değildir.

bb. Beklenmeyen Hal Nedeniyle Borçluya Sorumluluk Yüklenememesi

Beklenmeyen olay, fizyolojik, hukuki veya sosyal yahut doğa olayına bağlı olarak borçlunun, sözleşmeyle üstlendiği edimini ifa etmesine engel olan kaçınılmaz olaydır[150].

Beklenmeyen hal, mücbir sebepten farklı olarak sorumlu kişinin işletme veya faaliyeti içi bir olaydır ve beklenmeyen hal için aranan kaçınılmazlık nispidir. Dolayısıyla beklenmedik hal teşkil eden olay nedeniyle edimin ifa edilememesi borçlu bakımından kaçınılmaz olmalıdır[151]. Bunun sonucu olarak da ifa edilememenin kaçınılmaz olup olmadığı belirlenirken, borçlunun özel yetenekleri ve sahip olduğu bilgi düzeyi aksini göstermiyorsa, normal ve makul bir kimsenin olayın sonuçlarını önleyip

---

149 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 559; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 196; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 189; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 466; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 1004.

150 **Altaş**, İmkânsızlık, s.52; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, s. 407; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 28; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 461; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 1000; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 191 vd.. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop ve Kurt'a göre, sözleşme kurulduktan sonra kusuru olmaksızın ayırt etme gücünü kaybeden borçlunun, sözleşmeye konu parça borcunu yakması ifayı imkansız hale getiren beklenmeyen hal olarak kabul edilebilir.

151 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 558; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 55; **Erzurumluoğlu,** Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 34.

önleyemeyeceği kıstas olarak alınır[152]. Dolayısıyla borçlunun ifanın gerçekleşmesi için alacağı tedbirler borçlunun şahsi ve ekonomik durumuyla orantılıdır[153]. Mücbir sebep gibi beklenmeyen halde de beklenmeyen hal teşkil eden olayla borçlanılan edimin imkânsızlaşması arasında uygun nedensellik bağı olmalıdır[154].

cc. Taraflarca İmzalanan Sorumsuzluk Anlaşması Gereği Borçluya Sorumluluk Yüklenememesi

TBK m. 115'e göre, taraflarca yapılan sorumsuzluk anlaşması ile borçlu, kendi fiilinden yahut kullandığı yardımcı kişinin fiilinden doğan sorumluluğu tamamen veya kısmen ortadan kaldırabilir. Sözleşme serbestisinin bir sonucu olarak borçlunun sorumluluğunu sınırlandıran veya ortadan kaldıran sorumsuzluğa ilişkin kayıt, asıl sözleşmeye madde olarak eklenebildiği gibi ayrı bir sözleşmeye de konu edilebilir[155]. Bu kaydın, asıl sözleşmede ya da taraflarca sonradan yapılan sözleşmede açıkça yer alması gerekmemekte olup; taraflarca zımnen kabul edilmesi de mümkündür[156]. Gerek açıkça[157] gerekse zımnen kabul edilen bu kaydı içeren sözleşme, tarafların birbirine

---

152 **Kurt,** İmkânsızlık, s. 193.

153 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 193; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 462; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 34.

154 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 53; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 461; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 31; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 191.

155 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1086; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 198; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, s. 410; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 491; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 279; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 293; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 879. Gerek asıl sözleşmeye eklenen hükmün gerekse taraflarca ayrıca yapılan sorumsuzluğa ilişkin sözleşmenin geçerliliği, asıl sözleşmenin geçerliliğine bağlıdır.

156 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1085; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 279; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 258. Gündoğdu'ya göre borçlunun ifa yardımcısının alacaklı bizzat alacaklı tarafından seçildiği durumlarda borçlunun ifa yardımcısının hiçbir kusurundan sorumlu olmadığı, somut olayda, kendiliğinden kabul edilmelidir.

157 Sözleşmede borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin kayıt konulması halinde bu kayıt kesin hükümsüzdür, kayda ilişkin kesin hükümsüzlük ise sözleşmeye sirayet etmez. Dolayısıyla bu durumda TBK m. 27/2'ye dayalı olarak sözleşmenin tümü kesin hükümsüz olmaz. Sözleşmeye konulan kayıt borçlunun hiçbir kusurundan sorumlu olmayacağı şeklinde ise bu kayıt borçluyu sadece hafif kusuru halinde sorumluluktan kurtarır. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 359; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 410-411; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 454.

uygun karşılıklı irade beyanlarıyla meydana gelir[158]. Bu kaydı içeren sözleşme imkânsızlık meydana gelmeden önce yapılmalıdır. Aksi halde yani imkânsızlık meydana geldikten sonra yapılan sözleşme, sulh veya ibra sözleşmesi niteliğindedir[159].

Sözleşme özgürlüğü kapsamında yapılan sorumsuzluk anlaşmasının sınırını ise TBK m. 115 ve 116 çizer. Buna göre, borçlunun kendi fiili nedeniyle meydana gelen kısmi imkânsızlıktan sorumlu olmaması için hafif kusurlu olması gerekir. Zira imkânsızlığa ağır kusuruyla sebep olan borçlunun sorumluluğuna gidilemeyeceğine ilişkin olarak yapılan sözleşmeler kanun gereği kesin hükümsüzlük yaptırımına tabidir. İmkânsızlığa hafif kusuruyla sebep olan borçlunun imkânsızlık nedeniyle sorumluluğuna gidilemeyeceğine ilişkin kaydın geçerli olması içinse borçlu ile alacaklı arasında hizmet ilişkisinin bulunmaması yahut kanun veya yetkili makamların iznine tabi olarak yürütülen ve uzmanlık gerektiren bir meslek, sanat faaliyeti ya da hizmetten kaynaklanmaması gerekir[160]. Zira bu hallerde imkânsızlığa hafif kusuru ile sebep olan borçlunun sorumluluğuna gidilemeyeceğine ilişkin sözleşmeler kesin hükümsüzlük yaptırımına tabidir.

Borçlunun kullandığı ifa yardımcılarının fiillerinden doğan sorumluluk da imkânsızlık meydana gelmeden önce yapılan sözleşmeyle kısmen veya tamamen kaldırılabilir. Hatta TBK m. 116 ile kusura ilişkin bir sınırlama getirilmediği için yapılan sözleşme ile yardımcı kişinin ağır kusuru halinde dahi borçlunun sorumlu olmayacağı kararlaştırılabilir[161]. Bunun istisnası ise, TBK m. 116/3'dür. Bu düzenlemeye göre, kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebilen ve uzmanlığı gerektiren bir sanat veya mesleğin icrası sırasında kullanılan ifa

---

158 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1086; **Kılıçoğlu,** Borçlar Genel, s. 491; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 278. Bu doğrultuda özellikle mağazaların kapı ya da duvarlara asılan "*kaybolan eşyalar nedeniyle sorumluluk kabul edilemez*." şeklindeki kayıtlar geçerli değildir.

159 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 410; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 454; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 199; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1087; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 360.

160 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 258; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 198; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 456; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1088; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 492; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 280.

161 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 199; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 261; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 281; **Havutçu**, İfa Engelleri, s. 329.

yardımcısının fiilleri nedeniyle borçlunun sorumlu olmayacağına ilişkin sözleşme kesin hükümsüzdür. Örneğin, avukatın, ifa yardımcısının fillerinden sorumlu olmayacağına ilişkin olarak imzaladığı sorumsuzluk anlaşması kesin hükümsüzdür.

TBK m. 116 ile getirilen bu istisnalar arasında alacaklının, borçlunun hizmetinde bulunduğunda yapılan sorumsuzluk anlaşmaları da yer alır. Dolayısıyla, ağır kusurlu dahi olsa yardımcı şahsın fiilinden doğan sorumluluğu ortadan kaldıran anlaşmalar geçerli olur. Doktrinde de[162] haklı olarak belirtildiği gibi, TBK m. 115 ile 116 arasında yaratılan bu fark kabul edilemez.

5. Tarafların Farazi İradelerinin Doğru Tespiti

a. Genel Olarak

TBK m. 137/1 son cümle *"Ancak, bu kısmi ifa imkânsızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, borcun tamamı sona erer."* şeklindedir. Alıntılanan kanun maddesine göre, bir kısmının ifası imkânsız olan borç ya kısmi imkânsızlık ya da tam imkânsızlık sonucunu doğurur.

Kısmi ifada taraflardan en az birinin menfaatinin bulunup bulunmadığına, tarafların bu konudaki iradelerinden veya sözleşmenin amacından ulaşılır[163]. Sözleşme ile edimin mutlaka bölünmeden ifası kararlaştırılmış ise taraflardan birinin kısmi ifada menfaatinin olduğundan bahsedilemez. Edimin ifa olarak sunulmayan ve imkânsızlaşan kısmı oldukça az ve değersiz nitelikte ise, taraflardan birinin kısmi ifada menfaatinin

---

[162] **Buz**, Borçların İfası ve İfa Edilmemesi, s. 173-174. Yazar, Adalet Komisyonu raporunda ifa yardımcılarından sorumluluğa ilişkin TBK m. 116'da alacaklının borçlunun hizmetinde olduğu durumlarda sorumsuzluk anlaşmasına sınırlama getiren düzenlemeye yer verilmemesinin gerekçesi olarak TBK m. 115'de yapılan değişikliğin gösterilmesini yeterli bulmamaktadır. Bu yetersizlik ise, TBK m. 115/2'deki düzenlemenin, TBK m. 116 içerisine de yer alması ya da TBK m. 115'de zikredilen sınırlamaların yardımcı şahsın fiillerinden doğan sorumluluğu kaldıran anlaşmalar bakımından da geçerli olacağının belirtilmesi gerekir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Buz,** Borçların İfası ve İfa Edilmemesi, s. 173-174. TBK m. 115 ve m. 116'nın uygulamada yaratacağı sıkıntılara ilişkin açıklamalar için bkz. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 281-284.

[163] **Dural**, İmkânsızlık, s. 92; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 135; **Eren,** Borçlar Hukuku, s. 881.

bulunmadığından bahsedilmesine dürüstlük kuralı engeldir[164]. Aynı şekilde kısmi ifa halinde sözleşmenin yapılması ile hedeflenen amaç gerçekleşmiyorsa taraflardan birinin menfaatinin bulunduğundan bahsedilemez. Bu duruma, mimarlık/avukatlık ofisi olarak kullanılmak üzere kiralanan üç katlı villanın, çıkan yangın sonucu ilk iki katının yanması veya birlikte koşmak için büyütülmüş iki koşum atının satımında, bir atın ölmesi örneği verilebilir. Villanın kalan tek katının kullanıma sunulması yahut kalan atların teslimi halinde sözleşme ile güdülen amaç gerçekleşmemektedir. Bu hallerde tarafların farazi iradelerinin tespiti gerekmez. Zira sözleşmeye konulan madde veya dürüstlük kuralı ile tarafların kısmi ifada menfaatinin bulunup bulunmadığı konusunda net bir sonuca ulaşılır.

Ancak, bazı hallerde taraf iradelerinin tespiti bu denli kolay değildir. Bu durumlarda ise, tarafların farazi iradelerine bakılır[165]. Tarafların farazi iradelerinin tespitinde ise sübjektif görüş, objektif görüş ve iki aşamalı farazi iradeler görüşünden faydalanılır.

b. Sübjektif Görüş

Sübjektif görüşe göre, farazi iradelerin tespitinde tarafların sözleşme yapıldığı sıradaki somut menfaat ve durumları göz önüne alınır. Başka bir ifadeyle tarafların, sözleşmenin kurulduğu andaki fiili ve psikolojik iradeleri esastır[166].

---

164 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 281; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 881.

165 **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 88; **Eren,** Borçlar Hukuku, 2003, s. 303; **Kocayusufpaşaoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 598**, Kocayusufpaşaoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 25**; Üçler**, Sözleşmelerin Kısmi Butlanı, s. 85; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 159. TBK m. 137/1 son cümle, TBK m.27/2 (eski Borçlar Kanunu m. 20/2) ile benzer niteliktedir. TBK m. 137 her ne kadar özel bir düzenleme olsa da, kısmi ifa imkânsızlığı durumunda borcun kısmen mi yoksa tamamen mi sona ereceği belirlenirken TBK m. 27/2 (eski Borçlar Kanunu m. 20/2) benzer yöntemler kullanılacaktır. Bu yöntemlerden ilki ise tarafların farazi iradelerinin tespitidir.

166 **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 94; **Üçler**, Sözleşmelerin Kısmi Butlanı, s. 87;**Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 192. Kırkbeşoğlu'na göre, tarafların dış dünyaya yansımış ve anlaşılabilir hale gelmiş bireysel-sübjektif çıkarı değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme sırasında da taraflarca sözleşmeye konulan tüm kayıtlar yorumlanmalıdır.

Sübjektif görüş ile farazi iradelerin tespitinde hakim, kendini sözleşmenin tarafı ve/veya tarafları yerine koyar, tarafın ve/veya tarafların iradelerini de sözleşmenin kurulduğu zamanın şartları, tarafların amaçları ve beklentileri doğrultusunda belirler. Bu konuda hakime yol gösteren ise taraflar arasındaki sözleşme görüşmeleri, sözleşme maddelerinin kaleme alınış şekli ve ilgili maddenin sözleşmenin bütünü içindeki yeridir[167].

c. Objektif Görüş

Objektif görüşe göre ise, tarafların farazi iradeleri belirlenirken sözleşmenin tarafları yerine makul, orta zekalı ve dürüst kimselerin mevcut şartlar altında ifanın kısmen imkânsız olduğunu bilmeleri durumunda neyi istedikleri araştırılır[168].

Objektif görüşte, sübjektif görüşün aksine tarafların isteklerinin veya sözleşmeyi yaptıkları sırada neyi amaçladıklarının bir önemi yoktur. Objektif görüşe göre tarafların sözleşme ile neyi istemiş oldukları ve sözleşmeyi neden yaptıkları sorusuna dürüstlük kuralları çerçevesinde verilen cevap önemlidir[169]. Ayrıca bu cevap aranırken, özellikle orta zekalı, makul ve dürüst hareket eden kimseler yani objektif rol model[170] esas alınır. Zira dürüstlük kuralı ile hukuki ilişkinin tarafları, orta zekalı, makul, dürüst bir kişi gibi yani objektif rol model gibi davranmakla yükümlüdür. Dolayısıyla objektif rol model esas alındığında, hukuki ilişkinin tarafının kişisel durumu ve özellikleri yerine farazi objektif rol modelin durum ve özellikleri dikkate alınır[171]. Ancak, hukuki ilişkinin tarafı objektif rol modelden daha üstün özelliklere sahip biriyse, o kişi ve o kişi ya da o

---

167 **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 192.

168 **Eren**, Borçlar Genel Hukuku, s. 308; **Kocayusufpaşaoğlu**, Borçlar Hukuku, s.599; **Kocayusufpaşaoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 26; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 191; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 96; **Üçler**, Sözleşmenin Kısmi Butlanı, s. 88.

169 **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 96; **Kocayusufpaşaoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 27; **Kocayusufpaşaoğlu**, Borçlar Hukuku, s.599; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 308; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 192.

170 **Altaş**, Medeni Hukuk, s. 263-265.

171 **Altaş**, Medeni Hukuk, s. 263-265.

kişinin yerinde olabilecek kişilerin özellikleri ve yetenekleri yani sübjektif rol model dikkate alınır[172]. Örneğin, bir hukuk profesörü ile avukat arasında yapılan sözleşmede, profesör, bu sözleşmenin kesin hükümsüz olması nedeniyle sözleşme ile belirlenen ücreti ödemeyeceğini ileri süremez. Zira bir hukuk profesörünün, sübjektif rol model olarak geçersiz bir sözleşme yapması beklenemez. Ancak bu sözleşmenin hukuk profesörü yerine, tıp profesörü ile yapıldığının kabulü halinde ise orta zekalı, makul, dürüst bir kişi yani objektif rol model esas alınır ve tıp profesörü sözleşmenin kesin hükümsüz olduğu ileri sürebilir[173].

d. İki Aşamalı Farazi İradeler Görüşü

İki aşamalı farazi iradeler görüşüne göre, farazi iradeler iki aşamada belirlenir. Birinci aşamada tarafların sözleşmeye verdikleri anlam, sözleşmenin niteliği ve sözleşmesel menfaat dengesi yani tarafların dış dünyaya yansımış, anlaşılabilir hale gelmiş bireysel ve sübjektif çıkarları dikkate alınır[174]. Bu yolla bir sonucu ulaşılamazsa farazi iradeler, işin niteliği, dürüstlük kuralı ve teamül ile tespit edilir[175]. Doktrinde hâkim görüş[176], iki aşamalı farazi iradeler görüşünün uygulanması gerektiği yönündedir.

C. Taraflara Karşılıklı Olarak Borç Yükleyen Sözleşmelerde Kısmi İfa İmkânsızlığı (TBK m. 137/2)

TBK m. 137/2'ye göre, taraflara karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan birinin üstlenmiş olduğu borcun ifası kısmen imkânsızlaşırsa, alacaklının

---

172 **Altaş**, Medeni Hukuk, s. 265-266.

173 **Altaş**, Medeni Hukuk, s. 265-266.

174 **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 193; **Kocayusufpaşaoğlu**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 599; **Kocayusufpaşaoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 27; **Üçer**, Sözleşmelerin Kısmi Butlanı, s. 89.

175 **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 193; **Kocayusufpaşaoğlu**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 599; **Kocayusufpaşaoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 27; **Üçer**, Sözleşmelerin Kısmi Butlanı, s. 89.

176 **Kocayusufpaşaoğlu**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 599; **Kocayusufpaşaoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 27; **Üçer**, Sözleşmelerin Kısmi Butlanı, s. 91; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 196.

kısmi ifayı kabul etmesi şartıyla karşı edim de kısmi ifa ile orantılı olacak şekilde ifa edilir. Ancak alacaklı kısmi ifaya razı olmazsa veya karşı edim bölünebilir nitelikte değilse, tam imkânsızlık hükümleri yani TBK m. 136 uygulanır.

1. Taraflara Karşılıklı Olarak Borç Yükleyen Sözleşmenin Bulunması

Taraflara karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmeler, her iki tarafa da borç yükleyen sözleşmelerdir[177]. Taşınır/taşınmaz mal satış sözleşmesi ve ödünç sözleşmesi gibi karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde birbirine bağlı ve birbiri ile mübadele ilişkisi içinde edimler bulunduğu gibi her iki taraf da alacaklı ve borçlu sıfatlarını birlikte taşımaktadır[178].

2. Taraflardan Birinin Borcunun Kısmen İmkânsızlaşması

TBK m. 137/2'ye göre, taraflara karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmelerde kısmi ifa imkânsızlığı için aranan unsurlardan ikincisi, taraflardan birinin borcunun ifasının kısmen imkânsızlaşmasıdır. Bu imkânsızlığa hangi tarafın sebep olduğu, sebep olan tarafın imkânsız olan edime göre, alacaklı mı yoksa borçlu mu olduğu önemli olup kısmi ifa imkânsızlığına uygulanan sonucu doğrudan etkiler[179].

---

177 **Altaş,** İmkânsızlık, s. 72; **Dural**, İmkânsızlık, s. 159; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 194; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 45. Doktrinde tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler ifadesi tercih edilmekle birlikte yasada karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler ifadesi kullanılmıştır. Kanun koyucunun karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler ile tam iki taraf borç yükleyen sözleşmeleri kast ettiği ise şüphesizdir.

178 **Dural**, İmkânsızlık, s. 159; **Altaş,** İmkânsızlık, s. 72; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 333. Ücretsiz vekâlet sözleşmesi gibi eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler kanun maddesinin lafzı dikkate alınarak inceleme dışı tutulmaktadır.

179 **Dural**, İmkânsızlık, s. 160. Dural, imkânsızlığı düzenleyen hükümlerde tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerin esas alınmasını eleştirmektedir. Yazara göre, bu hükümler özellikle iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde imkânsızlık meydana geldiğinde yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple imkânsızlığa hangi tarafın sebep olduğu, sebep olan tarafın imkansız olan edime göre alacaklı mı yoksa borçlu mu olduğunun göz önünde tutulduğu özel düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

3. Alacaklının Kısmi İfaya Razı Olması veya Karşı Edimin Bölünebilir Nitelikte Olması

a. Alacaklının Kısmi İfaya Razı Olması

TBK m. 137/2'de kullanılan "*alacaklının kısmi ifaya razı olması*" ifadesiyle, taraflara karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmelerde kısmi ifa imkânsızlığının bulunup bulunmadığını tayin etme yetkisi alacaklıya tanınmıştır.

Doktrinde[180], karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, sözleşmenin akıbetini belirleme yetkisinin alacaklıya tanınması, borçluyu alacaklının keyfine tabi kıldığı ve hakkın kötüye kullanılmasının önünü açtığı gerekçeleri ile eleştirilmektedir. Bu görüşe[181] göre, alacaklı kısmi ifada menfaatinin bulunmadığını ve bu aksiliği bilmesi durumunda böyle bir sözleşmeyi yapmayacağını nesnel ve normatif dürüstlük kuralı çerçevesinde ortaya koyduğu takdirde sözleşmenin akıbetini belirleyebilir. Satın alınan kostümün pantolonsuz olarak sadece ceket şeklinde teslim edilmesi örneğinde olduğu gibi kısmi imkânsızlığın tam imkânsızlığa dönüştüğü kabul edilmeli ve alacaklıya kanunen verilen bu yetki korunmalıdır. Ancak her durumda bu yetkinin alacaklıda olması ise sözleşmenin tarafları arasında dengesizliğe yol açar.

Diğer bir görüşe[182] göre ise, sözleşmenin geleceği imkânsızlığın ekonomik etkisinin kimin üzerinde olduğuna bakılarak belirlenir. Buna göre, imkânsızlığın ekonomik etkisi sözleşme veya kanun hükmü gereği alacaklıda ise, kısmi ifayı kabul eden alacaklı kendi karşı edimini yerine getirmek zorundadır. İmkânsızlığın ekonomik

---

180 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 194-195.

181 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 195.

182 **Dural**, İmkânsızlık, s. 181; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 564. Oğuzman/Öz'e göre karşılıklı borç yükleyen sözleşmede bir tarafın borcu onun sorumluluğu olmaksızın kısmen imkânsızlaşmış ise imkânsızlığın ekonomik etkisi borçlu üzerinde olduğundan alacaklı kısmi ifaya razı olmadıkça tam imkânsızlık hükümlerinin uygulanacağına ilişkin prensip TBK m. 137/2 ile de benimsenmiştir.

etkisinin borçlu üzerinde olduğu durumlarda ise, kısmi ifa imkânsızlığı için alacaklının kısmi ifayı kabul etmesi gerekir.

Başka bir görüşe[183] göre ise, alacaklının kısmi ifayı kabul etmesi yeterli değildir. Kısmi ifanın tarafların menfaatlerine uygun olup olmadığının tespiti gerekir. Bu belirleme yapılırken önce borçlunun kısmi ifada menfaatinin bulunup bulunmadığı incelenir ve borçlunun kısmi ifada bulunmakta menfaati bulunmuyorsa, alacaklının kısmi ifaya razı olup olmadığına bakılmaksızın tam imkânsızlık hükümleri uygulanır[184]. Borçlunun kısmi ifada menfaati bulunuyorsa alacaklının kısmi ifayı elde etmekte menfaatinin bulunup bulunmadığı belirlenir. Bu belirleme yapılırken de somut olayın tüm şartları, başka bir anlatımla tarafların sözleşmeyi kurarken iradelerinin hangi yönde olduğu ve sözleşmenin amacı dikkate alınır[185]. Alacaklının kısmi ifayı elde etmekte menfaatinin bulunduğunun tespiti halinde alacaklının kısmi ifaya razı olmadığı yönündeki beyanı dikkate alınmaz. Ancak, alacaklının kısmi ifayı elde etmekte menfaatinin kalmadığının tespitine rağmen alacaklı kısmi ifaya razı olduğunu belirtirse yine kısmi imkânsızlık hükümleri uygulanır.

TBK m. 137 ile kısmi imkânsızlığın, tam imkânsızlığa eş değer kabul edileceği iki hal düzenlenmektedir. Bu düzenlemelerden TBK m. 137/1'e göre, kısmi imkânsızlığın, tam imkânsızlığa eş değer sayılması için kısmi imkânsızlığın öngörülmesi halinde taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağının anlaşılması gerekir. TBK m. 137/2'ye göre ise, karşı edim bölünebilir nitelikte olmalı ve alacaklının kısmi ifayı kabul etmelidir. Dolayısıyla tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler ile taraflara karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmelerde kısmi imkânsızlığın, tam imkânsızlığa eş değer sayılması farklı şartlara bağlanmıştır. Ancak bu çözüm tarzı, özellikle TBK m. 137/2 ile aranan "*alacaklının razı olması*" koşulu, edimlerden birinin para olmadığı durumlarda diğer edimin kısmen ifasının borçluyu, her zaman, tatmin

[183] **Kurt**, İmkânsızlık, s. 297-298.
[184] **Kurt**, İmkânsızlık, s. 297.
[185] **Kurt,** İmkânsızlık, s. 298.

etmediği için eleştirilmiştir[186]. Konuya ilişkin olarak sunulan çözüm ise TBK m. 137'nin her iki fıkrası yönünden de "*Ancak, bu kısmi ifa imkânsızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, borcun tamamı sona erer.*" şeklindeki tek şartın kabulüdür.

Konuya ilişkin diğer bir görüşe[187] göre, TBK m. 137'nin her iki fıkrasının birbirinden bağımsız kabul edilmesi mümkün değildir. Taraflara karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmelerde, kısmi imkânsızlığı öngörmesi halinde borçlunun böyle bir sözleşme yapmayacağı sonucuna ulaşılmasına rağmen, sözleşmenin karşı tarafının kısmi ifayı kabul etmesine karşılık olarak kendi edimini kısmi ifa ile orantılı şekilde ifa edeceğini bildirmesi sonucu değiştirmez. Başka bir ifadeyle, alacaklının kısmi ifaya razı olmasına rağmen kısmi imkânsızlık yerine tam imkânsızlık hükümleri uygulanır. Dolayısıyla meydana gelen kısmi imkânsızlığın, böyle bir sözleşme yapılmasına engel olduğu durumlarda alacaklının kısmi ifaya razı olmasının bir önemi bulunmaz.

b. Karşı Edimin Bölünebilir Nitelikte Olması

Taraflara karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmelerde tarafların üstlenmiş oldukları edimler birbiri ile değişim ilişkisi içerisinde olduğundan karşı edimin bölünemez nitelikte olduğu hallerde kısmi imkânsızlık hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Dolayısıyla borçlunun ifası kısmen imkânsız hale gelen edimi bölünebilir nitelikte olmasına rağmen, alacaklının karşı edimi bölünebilir nitelikte değilse tam imkânsızlık hükümleri uygulanır. Örneğin, bir tarafın 15 adet dizüstü bilgisayarın mülkiyetinin nakline karşılık kullanılmakta olan otomobilin mülkiyetinin naklinin kararlaştırıldığı sözleşmede bilgisayarlardan 10 tanesinin çalınması halinde kalan 5 bilgisayarın teslimi mümkün olmakla birlikte karşı edim olan otomobilin

[186] **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 342.
[187] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 564-565. Benzer görüş için bkz. **Dural**, İmkânsızlık, s. 122.

bölünemez niteliğine bağlı olarak tam imkânsızlık hükümleri uygulanır[188]. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere karşı edimin bölünemez niteliğine örnek olarak trampa sözleşmeleri veya trampa benzeri isimsiz sözleşmeler verilebilir.

II. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığı

A. Genel Olarak

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı düzenlenmemiştir. Kısmi ifa imkânsızlığından borçlunun sorumlu olduğu haller TBK m. 137'de düzenlemesine rağmen, kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle borçlunun sorumluluğuna gidilemediği hallere ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması, kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olarak kabul edilemez.

Türk Hukukunda borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin yasal boşluğun olduğu açıktır. Mevcut yasal boşluk ise, uygun olduğu ölçüde TBK m. 84, 112 ve 137'den yararlanmak suretiyle doldurulmalıdır.

B. Borçlunun Sorumlu Olduğu İfa İmkânsızlığına İlişkin Yasal Boşluğun Doldurulmasında Yararlanılabilecek Olan Kanun Maddeleri (TBK m. 84, TBK m. 112 ve TBK m. 137)

Edimin ifasının kısmen imkânsızlaşmasından borçlunun sorumlu olduğu hallere ilişkin olarak Türk Borçlar Kanunu'nda hüküm bulunmadığı için oluşan yasal boşluğun doldurulmasında yararlanılacak olan kanun maddelerinin; kısmen ifa başlıklı TBK m. 84, borcun ifa edilmemesi başlıklı TBK m. 112 ve kısmi ifa imkânsızlığı başlıklı TBK m. 137 olduğu kanaatindeyiz.

[188] Bu ve benzer örnekler için bkz. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 299.

Mülga 818 sayılı yasanın yürürlükte olduğu dönemde kısmi imkânsızlık halinde kısmi ifayı düzenleyen BK m. 68'in uygulanmasının mümkün olmadığı dile getirilmiştir[189]. Buna gerekçe olarak ise, TBK m. 68'in uygulama alanı bulması için tamamının ifasının mümkün olduğu bir edimin varlığı gerekli iken, kısmi imkânsızlık halinde bir kısmı yok olmuş dolayısıyla daralmış bir edimin bulunması gösterilmiştir. Başka bir deyişle kısmi imkânsızlık halinde borçlu BK m. 68'in öngördüğü gibi edimin bir kısmını değil, imkânsızlaşmayan kısmın tamamını ifa ettiği için iki düzenleme birbirinden tamamen farklıdır.

TBK m. 84/2'nin "*alacaklı kısmen ifayı kabul ederse* " ve TBK m. 137/2'nin "*alacaklı kısmi ifaya razı olursa*" şeklindeki ifadeler, iki düzenlemenin birbirinden tamamen farklı olduğu yönündeki görüşün yumuşatılması gerektiği ve uygun olduğu ölçüde TBK m. 84'ün uygulama alanı bulacağı yönündeki görüşe[190]katılıyoruz.

TBK m. 112 ise, borcun ifa edilmemesi başlığını taşımakla birlikte borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlığı düzenler[191]. Dolayısıyla borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin yasal boşluğun doldurulmasında borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlığı düzenleyen TBK m. 112'den faydalanılmasına da hiçbir engel bulunmaz.

Benzer şekilde başlığı dahi kısmi ifa imkânsızlığı olan TBK m. 137'nin yasal boşluğun doldurulmasında öncelikli uygulama alanı bulacağı şüphesizdir.

Yasal boşluğun doldurulmasında yararlanılacak kanun maddelerini belirledikten sonra borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığının unsurlarının neler olduğunu belirlenmesi gerekir.

---

189 **Dural**, İmkânsızlık, s. 128-129.

190 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 123; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 124; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 344. Başoğlu, edimin kısmen imkânsızlaştığı hallerde ikili bir ayırım yapmak suretiyle TBK m. 84'ün uygulama alanı bulup bulmayacağını belirlemektedir. Yazara göre, borçlunun imkânsızlaşmayan kısmının tamamını yerine bir kısmını ifa etmek istemesi durumunda TBK m. 84 uygulanmalıdır. Ancak, borçlu imkânsızlaşmayan kısmın tamamının ifasını teklif ederse alacaklı kısmi ifayı reddedemez.

191 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 178; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 148; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 104.

C. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığının Unsurları

Borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı için, sözleşme kurulduktan sonra borcun kısmen ifasının objektif ve sürekli şekilde imkânsız hale gelmesi ve bu imkânsızlıktan borçlunun sorumlu olması gerekir. Meydana gelen imkânsızlıktan borçlunun sorumlu tutulmasına ilişkin unsur dışındaki unsurlar çalışmamızın önceki bölümünde[192] incelendiği için, bu bölümde sadece imkânsızlıktan borçlunun sorumlu tutulabildiği haller incelenmiştir.

1. Borçlunun Kusuru Olmamasına Rağmen Kısmi İfa İmkânsızlığından Sorumlu Tutulabildiği Durumlar

TBK m. 112'ye göre, borçlu, üstlenmiş olduğu borcu hiç veya gereği gibi ifa etmezse, alacaklının bu sebeple oluşan zararlarını karşılamamak zorundadır. Sorumluluktan kurtulmak isteyen borçlu, meydana gelen zarar nedeniyle kendisine hiçbir kusurun yüklenmeyeceğini ispatlamalıdır. Bu madde, kısmi ifa imkânsızlığı bakımından ele alındığında ise borcun bir kısmının ifa edilememesi ve borçluya bu konuda bir sorumluluk yüklenememesi gerekir.

Borçlunun sonraki imkânsızlıktan dolayı sorumluluğunun, kusur sorumluluğundan daha geniş kapsamlı bir sorumluluk olduğu ve borçlunun sorumluluğunun her somut olayda ayrıca değerlendirilmesi gerektiği yönündeki görüşe[193] katılıyoruz. Ancak doktrinde[194] sözleşmeden doğan sorumlulukta, sorumluluk sebebi, ilke olarak kusur olarak kabul edildiği için çalışmamızda kusur kavramı, akdi sorumluluk ve kusur çeşitleri incelenmiştir.

---

192 Ayrıntılı açıklamalar için bkz. §4, I.

193 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 199; **Dural**, İmkânsızlık, s. 112.

194 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1060; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 45; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 46 vd.; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 213 vd.; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 350 vd.

Türk Borçlar Kanunu'nda tanımı yapılmayan kusur, bir davranış tarzının hukuk düzeni tarafından uygun görülmemesi ve/veya anlayışla karşılanmamasıdır[195]. Akdi kusur için de borçlunun davranış biçiminin mensup olduğu sosyal ve mesleki çevrede yaşayan standart ve normal borçlu tipinin davranışından sapması ve hukuk düzenince kınanması ve onaylanmaması gerekir[196]. Sübjektif ve objektif olmak üzere iki unsuru bulunan akdi kusurun sübjektif unsuruna göre borçlu ayrıt etme gücüne sahip olmalıdır[197]. Zira ayırt etme gücüne sahip olmayan kimsenin hareketlerinin sonuçlarını öngörmesi ve gerçekleştirdikleri fiillerin hukuki sonuç meydana getirmesi mümkün değildir. Akdi kusurun objektif unsuru ise borçlunun sözleşmeyle üstlenmiş olduğu borcunu ifa ederken göstermiş olduğu özendir[198]. Gösterilmesi gereken özenin derecesi ise ifa edilmesi gereken borcun niteliğine, kapsamına ve içeriğine göre tespit edilir. İfası gereken borca ilişkin tespit gerçekleştirildikten sonra gerekli özenin gösterilip gösterilmediği belirlenirken borçlunun kıyaslanacağı borçlu tipi mensup olduğu sosyal ve mesleki çevredeki makul, dürüst, orta düzeydeki borçlu tipidir[199]. Kıyaslama yapılırken borçlunun, örnek borçlu tipiyle aynı davranışlarda bulunma İmkânına sahip

---

195 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 45; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 215; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 492; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 45; **Umar**, Ademi İfa, s. 972, **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 223.

196 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 46; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1060; **Aral,** Kötü İfa, s. 180.

197 **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 356; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1062; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 218. Gündoğdu'ya göre, borçlunun, borcun ifa edilmemesi nedeniyle sorumlu tutulabilmesi için kusur ehliyetinin bulunması gerekmektedir. Borçlunun kusur ehliyetinin bulunup bulunmadığı belirlenirken somut olayın özelliklerine ve somut davranışa bakılmalıdır. Dolayısıyla, somut olayda borçlunun ayırtım gücünü ortadan kaldıran, sınırlayan bir durumun olup olmadığı araştırılmalıdır. Örneğin, ayırtım gücünü kendi kusuruyla kaybeden borçlu, sorumluluktan kurtulamamalıdır. Benzer görüş için bkz. **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 405.

198 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 220; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1063.

199 Bu duruma verilen örnek ise mesleğini ifa eden uzman hekimden beklenen özen ile pratisyen hekimden beklenen özenin aynı derecede olması mümkün değildir. Örnek ve açıklamalar için bkz. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1063. Objektifleştirilmiş kusur teorisi olarak isimlendirilen bu teoriye ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 47-49; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 51 vd.; **Umar**, Ademi İfa, s. 793 vd. Objektifleştirilmiş kusur teorisi dışında kalan sübjektif kusur teorisine göre, borçlunun sorumlu olmadığını tespit etmek için somut olaydaki borçlu örnek alınır ve borçlunun içinde bulunduğu psikolojik, sosyal, fikri, kültürel, ve şahsi yetenek, nitelik, bilgi ve becerileri dikkate alınarak değerlendirme yapılır. Objektif kusur teorisine göre ise, örnek bir borçlu tipi ile borçlu kıyaslanır. Bu borçlu tipi ise, orta zekalı, makul ve dürüst üçüncü kişidir. Bu teoride borçlu yerine örnek borçlu tipi yerleştirilir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 46-48.

olup olmadığına bakılması gerektiği yönündeki görüşe[200] rağmen, bu durumda haksız fiil sorumluluğundan farklı olarak ferdileştirme yapılarak borçlunun bilgi, yetenek ve niteliklerine bakılması gerektiği gözden kaçırılmamalıdır[201].

Kusur, kasıtlı ve/veya ihmali bir davranışın sonucu olabilir. Kastta, borçlu, bilerek ve isteyerek borca aykırı hareket ederken[202]; ihmalde, borçlu, borca aykırı davranmak istememesine rağmen, borca aykırı sonucun oluşmaması için gerekli tedbirleri almadığı gibi gerekli ihtimamı da göstermez[203]. TBK m. 114/1'e göre, borçlunun sorumluluğu bakımından imkânsızlığa sebep olan hareketin kasten mi yoksa ihmali şekilde mi gerçekleştiği fark etmez.

Borçlunun imkânsızlığın meydana gelmemesi için gerekli ihtimamı gösterip göstermediği belirlenirken öncelikle kanun ile sözleşme hükümlerine bakılır. Ancak bu belirleme yapılırken dürüstlük kuralı ile bu gibi işlerde genel kabul gören davranışlar göz ardı edilemez[204]. Her somut olay kendi özelliklerine göre ve fakat objektif olarak tayin edilir. Dolayısıyla, sorumluluktan kurtulmak isteyen borçlu, bilgisizliğini ve deneyimsizliğini ileri süremez[205]. Ancak, sözleşme yapılırken borçlunun şahsi niteliklerini ve mesleğine ilişkin durumunu ve düzeyini bilen alacaklı, borçluyu sorumluluktan kısmen veya tamamen kurtarır[206].

---

200 **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 416; **Aral**, Kötü İfa, s. 187; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 49; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 1171.

201 Örneğin borçlu, örnek borçlu tipinden daha üstün bilgi ve yeteneğe sahipse örnek borçlu tipinin değil, borçlunun bilgi ve yeteneğine bakılmalıdır. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 220; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1063.

202 **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 225; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 49; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 46; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 225; **Umar**, Ademi İfa, s. 973; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 876; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 405. Borçlu, edimin imkânsızlaşacağını bilip istemişse doğrudan kast; edimin imkânsızlaşmasını doğrudan istememekle birlikte bu sonucu göze almışsa dolaylı kast söz konusudur. Doğrudan kast/dolaylı kasta ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 225-227; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 49-50; **Tandoğan**, Mesuliyet; s. 46-48.

203 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 50; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 405; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 227; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 48; **Umar**, Ademi İfa, s. 973.

204 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 406; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 46; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 230. Gündoğdu'ya göre, somut olayda borçlunun ihmalinin bulunup bulunmadığı belirlenirken örf ve adetlerden de faydalanılmalıdır.

205 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 199; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 406.

206 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1064; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 221. Gündoğdu'ya göre, arızalanan arabasını sadece daha uygun bir fiyata tamir ettiği için usta tamirci yerine acemi tamirciye götüren alacaklının, usta elinden çıkmış bir iş beklemesinin mümkün değildir.

TBK m. 112 lafzına göre, borçlunun borca aykırı davranışına bağlı olarak doğan zarardan sorumlu olması için, bu zararın meydana gelmesinde kusurunun bulunmadığını ispat etmemesi gerekir. Kanun lafzına bağlı kalındığında borçlunun imkânsızlık nedeniyle sorumlu olup olmaması onun kusurunun bulunup bulunmasına göre belirlenir. Başka bir ifadeyle, kusursuzluğunu ispat edemeyen borçlu, meydana gelen imkânsızlıktan sorumludur. Dolayısıyla TBK'na göre borçlu, aleyhine kabul edilen karineyi[207] çürütmek suretiyle sorumluluktan kurtulur.

İmkânsızlık nedeniyle borçlunun sorumlu olduğunun kabulü için kusur kavramının yetersiz kaldığını kabul etmekle birlikte TBK m. 112 ile aranan kusursuz şartının da göz ardı edilmesi mümkün değildir. Borçlu, ifanın kısmen imkânsız hale gelmesinde kanun gereği veya taraflar arasındaki anlaşma gereği sorumlu tutulabilmesi de bunun en açık kanıtıdır. Bu sebeple borçlunun kanun gereği ve anlaşma gereğince sorumlu olduğu haller de çalışmamızda kısaca ele alınmaktadır.

a. Kanun Gereği Sorumlu Olduğu Durumlar

aa. Yardımcı Kişinin Davranışıyla Meydana Gelen İmkânsızlıktan Sorumluluk

TBK'nın 116. maddesinin 1. fıkrasına göre, "*Borçlu, borcun ifasını veya borç ilişkisinden doğan hakkın kullanılmasını, birlikte yaşadığı kişiler ya da yanında çalışanlar gibi yardımcılarına kanuna uygun surette bırakmış olsa bile, onların işi yürüttükleri sırada diğer tarafa verdikleri zararları gidermekle yükümlüdür.*"

[207] Alacaklı bu karineyi, ayırt etme gücünün bulunmadığı, borcun ifasının beklenmeyen hal, mücbir sebep, borçlunun kusuru veya üçüncü kişinin kusuru nedeniyle imkansız hale geldiğini ispatlamak suretiyle çürütebilir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 51-57, **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 407; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 220-224; **Umar**, Ademi İfa, s. 975-976; **Eren**, Borçlar Hukuku, s 1065; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 357-358.

TBK m. 116 gereği sorumluluk için, yardımcı kişi, borçlu adına ya bir borcu ifa etmeli ya da borç ilişkisinden doğan hakkı kullanmalıdır. Yardımcı kişi, borç ifa edilirken borçluya yardım eden kişi olabileceği gibi, borcun ifasından bizzat sorumlu gerçek kişi veya tüzelkişi[208]de olabilir. Bu kişiyle borçlu arasında ast-üst ilişkisi veya sözleşmesel bir bağ olması gerekmemektedir[209]. Dolayısıyla borçlu ile yardımcı kişi arasındaki ilişkinin akdi veya fiili, sürekli veya geçici yahut hısımlığa veya aile birliğine dayanması arasında hiçbir fark bulunmaz[210]

Yardımcı kişinin eylemi nedeniyle borçlunun sorumluluğuna gidilebilmesi için gerekli ikinci koşul ise yardımcı kişi kullanılmasının borca aykırı olmamasıdır[211]. Borçlunun şahsına bağlı edimlerin ifasının yardımcı kişiye bırakılmasının mümkün olmaması gibi sebeplerle borcun ifasında veya hakkın kullanılmasında yardımcı şahıs kullanılması mümkün değilse, sorumluluğun dayanağı TBK m. 112'dir[212]. Sözleşmenin

---

208 **Oğuzman/Öz,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 416-417; **Şenocak**, İfa Yardımcısı, s 104; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1075; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 289.

209 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 417; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1075-1076; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 289; **Şenocak**, İfa Yardımcısı, s. 140-150; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 436-437; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 894-895; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 239; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 486.

210 **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 436-437; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1075; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 288. İfa yardımcısının tüzelkişi olduğu durumlarda ifa faaliyetine tüzelkişinin organı katılmakla birlikte yardımcı kişi tüzelkişidir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1075; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 289; **Şenocak**, İfa Yardımcısı, s. 130. Bir kimsenin ifa yardımcı sayılması için borcun ifası borçlunun onayına dayanmalıdır. **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 418; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 288; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 239. Borçluya ait koruma yükümlülüklerini yerine getiren kişiler de yardımcı kişidir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1078. Vekalet sözleşmesinde vekil yerine geçen kaim vekil de ilke olarak yardımcı kişi kabul edilmektedir. Ancak vekilin, başkasına vekalet vermeye yetkili olduğu hallerde sorumluluğun dayanağı TBK m. 507 iken; yetkili olmadığı hallerde sorumluluğun dayanağı TBK m. 116'dır. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 289; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1077; **Şenocak**, İfa Yardımcısı, s. 140-150; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 896

211 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 422; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 179; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 440.

212 TBK m. 395'e göre, işçi, sözleşmeden veya durumun gereğinden aksi anlaşılmadıkça işi bizzat yapmakla yükümlüdür. TBK m. 506'ya göre, vekil, kendisine bu konuda yetki verilmedikçe veya durumun zorunlu olmadığı ya da teamülün yetkili kılmadığı hallerde işi kendisi yapmaya mecburdur. TBK m. 471'e göre, işi kendisi yapmaya veya kendi yönetim ve denetiminde yaptırmaya mecbur olan yüklenici, istisnai olarak işin özelliklerine göre kişisel becerisinin öneminin olmadığı hallerde işi başkasına yaptırabilir. Bu kanun maddeleri ifa yardımcısı kullanmanın mümkün olup olmadığı belirlerken sözleşmenin nitelik ve hükümleri ile iş çevresindeki hakim görüş ve telakkilere bakılması gerektiğini destekleyen kanun maddeleri bulunmaktadır. Aksi yöndeki görüşe göre ise, bu durumda da TBK m. 116 uygulanmalıdır. Çünkü maddeni orijinal metninde borçlunun, borcun ifasını kendisiyle beraber yaşayan şahıslara veya yanında çalışanlara "*bu konuda yetkili olsa bile*" tevdi etmesi halinde bu şahısların işlerini icra ederken verdikleri zararlardan sorumlu olurlar. Orijinal metinde kullanılan "*yetkili olsa dahi*" ibaresi borçlunun yetkili olup olmadığının incelenmesini

nitelik ve hükümler ile iş çevresindeki teamüller, ifa yardımcısı kullanılmasının mümkün olup olmadığı belirler. Sorumluluk için aranan üçüncü koşula göre, yardımcı kişi, borçlunun üstlenmiş olduğu borca aykırı davranmak suretiyle alacaklıya zarar vermiş olmalıdır[213]. Ayrıca bu zarar borca aykırı davranışlar nedeniyle meydana gelmelidir[214]. Sorumluluk için gerekli son koşul ise, taraflar arasında yardımcı kişinin fiillerinden dolayı sorumluluğu azaltan veya kaldıran sorumsuzluk anlaşması yapılmamış olmasıdır[215].

bb. Borçlu Temerrüt Halinde İken Meydana Gelen İmkânsızlıktan Sorumluluk

TBK m. 119/1'e göre, temerrüt halindeki borçlu, beklenmedik hal nedeniyle meydana gelen zararları karşılamak zorundadır. Borçlu bu sorumluluktan ya temerrüde düşmekte bir kusurunun bulunmadığını ya da borcu belirlenen anda ifa etmiş olsaydı dahi beklenmedik hal nedeniyle aynı zararın meydana geleceğini ispatlayarak kurtulabilir[216].

TBK'nun 119. maddesiyle, temerrüde düşmekte kusurlu olan borçlunun sorumluluğu artırılmıştır[217]. Sorumluluktan kurtulmak isteyen borçlu, zarara yol açan olayda bir kusurunun olmadığını ispat yükümlülüğü altında değil iken, kusuru[218]

---

gereksiz kılar. Dolayısıyla her iki halde de sorumluluğun dayanağı TBK m. 116'dır. **Şenocak**, İfa Yardımcısı, s. 111.

213 İmkansızlığa sebep olan davranış yapma fiili olabileceği gibi yapmama fiili de olabilir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1080. Borcun ifasıyla ilgisi olmayan davranış nedeniyle meydana gelen zararlarda ise TBK m. 116 değil TBK m. 66 uygulanır. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 243, **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 423. Aksi görüşe göre ise, borçlu, yardımcı kişinin ifa vesilesiyle verdiği zararlardan da TBK m. 116 gereği sorumlu olur. **Eren,** Borçlar Hukuku, s. 1080.

214 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 422; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 243; **Şenocak**, İfa Yardımcısı, s. 170 vd.; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 363; **Serozan**, İfa Engelleri, s 291.

215 Sorumsuzluk anlaşmasına ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. §4. 4, a, cc.

216 TBK m. 119/2: Borçlu, temerrüde düşmekte kusur olmadığını veya borcunu zamanında ifa etmiş olsaydı bile beklenmedik halin ifa konusu şeye zarar vereceğini ispat ederek bu sorumluluktan kurtulabilir. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 228; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 488; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 184; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 248; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 283.

217 **Serozan,** İfa Engelleri, s. 228: **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 248.

218 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 185; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 128; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 283; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 490; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 249. Oğuzman/Öz ve Gündoğdu'ya göre,

olmaksızın temerrüde düştüğünü ispatlamak zorundadır. Kanun maddesinde, sadece, "*beklenmedik hal*" ifadesi kullanılmış olmasına rağmen, borçlu temerrüt halindeyken meydana gelen zararlar, mücbir sebepten kaynaklanabileceği gibi beklenmeyen halden de kaynaklanabilir [219].

Borçlunun sahip olduğu diğer bir kurtuluş kanıtı ise, borç belirlenen anda ifa etmiş olsaydı bile beklenmedik hal nedeniyle ifa konusu şeyin zarar göreceğinin ispatlanmasıdır[220]. Doktrinde bazı yazarlara[221] göre, borçlanılan şey, borçlunun elinde iken gerçekleşen beklenmeyen hal ile, ifa zamanında yapılsa idi alacaklının zararına neden olacak olan beklenmeyen halin, aynı beklenmeyen hal olması gerekir. Aksi görüşteki yazarlara[222] göre ise, beklenmeyen hallerin aynı olması gerekmemektedir, alacaklının, borç zamanında ifa edilmiş olsaydı bile zarar göreceğini ispatlamış olması yeterlidir.

cc. Hakkaniyet Sorumluluğu

TMK m. 14'e göre, ayırt etme gücüne sahip olmayanların fiil ehliyetleri yoktur. TMK m. 15'e göre ise, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz. Her iki kanun maddesinin borçlar hukukundaki yansıması ise, "*borçlu, ayırt etme gücüne sahip değilse, sözleşmeye aykırı davranışından sorumlu tutulamaz*." şeklindedir. Bu yansımanın istisnası ise, TBK m. 65'dir. Zira bu hüküm hakkaniyetin

---

borçlu TBK m. 114 gereği her türlü kusurundan sorumludur. Dolayısıyla, borçlunun kasıtlı veya ihmali bir davranışı sonucu temerrüde düşmesi açısından hiçbir fark bulunmamaktadır. Ayrıca Gündoğdu'ya göre, TBK m. 119, borçlunun temerrütte olduğu süre içerisinde uygun illiyet bağı bulunup bulunmadığı önemli olmaksızın meydana gelen tüm zararları kapsamaktadır. Dolayısıyla, temerrüt ile kaza arasında mantıki/doğal nedensellik bağının bulunması yeterlidir.

[219] **Şenol**, İmkânsızlık, s. 283; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 185; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 489; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1061, **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 249; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 926.

[220] Borçlu ya temerrüde düşmekte kusurunun bulunmadığını ya da borç zamanında ifa edilmiş olsaydı bile zararın ortaya çıkacağını ispatlamakla sorumluluktan kurtulur. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 250; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 284.

[221] **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar, s. 928; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 490; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 284.

[222] **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1062; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 186, dipnot 349.

gerektirdiği durumlarda, ayırt etme gücü bulunmayan kimseyi, meydana gelen zararı, kısmen veya tamamen gidermekle yükümlü kılar.

TBK m. 65'in uygulama alanı bulması için; borçlunun sözleşme yapıldığı sırada temyiz gücüne sahip olması ancak geçerli bir sözleşme kurulduktan sonra temyiz gücünü kaybetmesi[223], alacaklının, borçlunun temyiz gücüne sahip olmadığını bilmemesi[224] veya sözleşmenin doğrudan temyiz gücüne sahip olmayan borçlunun kanuni temsilcisi ile imzalanmış olması[225] gerekir.

Dolayısıyla, taraflar arasında geçerli şekilde kurulan sözleşmeden doğan borcunun ifasını kısmen imkânsız hale getiren temyiz gücüne sahip olmayan borçlu, hakkaniyet gerektiriyorsa, bu imkânsızlıktan sorumlu tutulur.

Görüldüğü üzere, sorumluluğun şartlarından bir diğeri de hakkaniyetin gerekli kılıp kılmadığıdır. Bunu belirleme yetkisi ise hakime verilmiştir. Hakim, bu yetkisini kullanırken, borçlunun ekonomik durumunu, alacaklının sigortasının bulunup bulunmadığını, sigortası varsa meydana gelen zararı karşılayıp karşılamadığını[226], ayırt etme gücüne sahip olmayanın eylem sırasındaki özel durumunu ve zarar görene yönelik tutumunu, tarafların sosyal durumlarını göz önünde bulundurmalıdır[227].

dd. Kanunda Belirtilmiş Özel Durumlar

Türk Borçlar Kanunu'nun bazı hükümleri ile borçlunun kusursuz dahi olsa sorumluluğunun bulunduğu halleri düzenlemiştir. Bu maddelerin ortak özelikleri kusursuzluğuna rağmen borçlunun sorumluluğunu düzenlemelerine rağmen borçluya

---

223 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 247; **Kurt**, İmkânsızlık, s.187. Oğuzman/Öz'e göre ise, ayırt etme gücüne sahipken yapılan ve geçerli olarak kurulan sözleşmede, borçlu sonradan ayırt etme gücünü kaybetmiş ise sözleşmede borçlunun şahsiyetini önem taşıyıp taşımamasına göre ayırım yapılmalıdır. Borçlunun şahsiyeti önem taşımıyor ve ayırt etme gücünün kaybeden borçlunun kanuni temsilcisi varsa borcun, kanuni temsilcisi tarafından ifası gerekmektedir. Kanuni temsilci borcu ifa etmezse ve kusursuzluğunu ispat edemezse borçlu TBK m. 65 gereği değil, borcun ifa edilmemiş olmasından sorumlu olur**. Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 415, dipnot 196.

224 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 247.

225 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 187.

226 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 187; **Gündoğdu,** İmkânsızlık, s. 247.

227 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 247; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 187.

sorumluluktan kurtulma imkânı tanımasıdır. Buna göre, borçlu borca aykırı davranışı olmasaydı dahi malın zarara uğrayacağını ya da yok olacağını ispatlamak suretiyle sorumluluktan kurtulur[228].

Borçlunun kusursuz sorumluluğunu düzenleyen kanun maddeleri; kullanım ödüncü alanın kusursuzluğunu düzenleyen TBK m. 380[229], vekâletsiz iş görenin sorumluluğunu düzenleyen TBK m. 527[230], genel saklama sözleşmesinde saklayanın kusursuz sorumluluğunu düzenleyen TBK m. 563[231], konaklama yeri işleteninin sorumluluğunu düzenleyen TBK m. 576[232] ile garaj, otopark ve benzeri yerleri işletenlerin sorumluluğunu düzenleyen TBK m. 579[233]'dur.

b. Taraflar Arasındaki Anlaşma Gereği Borçlunun Sorumlu Olduğu Haller

Sözleşme özgürlüğü ilkesi uyarınca taraflar kusuru olmasa dahi borcun kısmen ifa edilmemesi halinde borçlunun sorumlu olacağını kararlaştırabilirler[234].

---

228 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 251-255; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 187-188; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 285-286.

229 **TBK m. 380**: Ödünç alan, ödünç konusunu ancak sözleşmede kararlaştırılan şekilde, sözleşmede hüküm yoksa niteliğine veya özgülendiği amaca göre kullanabilir. Ödünç alan ödünç konusunu başkasına kullandıramaz. Ödünç alan, bu hükümlere aykırı davrandığı durumlarda, beklenmedik hallerden doğan zararlardan da sorumludur. Ancak, bu hükümlere uymuş olsaydı bile zararın doğacağını ispat ederse sorumluluktan kurtulur.

230 **TBK m. 527**: Vekaletsiz işgören, her türlü ihmalinden sorumludur. Ancak işgören bu işi, işsahibinin karşılaştığı zararı veya zarar tehlikesini gidermek üzere yapmışsa, sorumluluğu daha hafif olarak değerlendirilebilir. İşgören, işsahibinin açıkça veya örtülü olarak yasaklamış olmasına karşın bu işi yapmışsa ve işsahibinin yasaklaması da hukuka aykırı değilse beklenmedik halden de sorumlu olur. Ancak işgören o işi yapmamış olsaydı bile, bu zararın beklenmedik hal sonucunda gerçekleşeceğini ispat ederse sorumluluktan kurtulur.

231 **TBK m. 563**: Saklayan, saklatanın izni olmadıkça saklananı kullanamaz. Bu yasağa aykırı davranırsa, saklatan uygun bir kullanım bedeli ödemekle yükümlü olduğu gibi, kullanmamış olsaydı bile bu zararın doğacağını ispat etmedikçe, beklenmedik halden doğacak zararlardan da sorumlu olur.

232 **TBK m. 576/1**: Otel, motel, pansiyon, tatil köyü gibi yerleri işletenler, konaklayanların getirdikleri eşyanın yok olması, zarara uğraması veya çalınmasından sorumludur. Ancak işletenler, zararın bizzat konaklayana veya onu ziyarete gelen ya da beraberinde veya hizmetinde bulunan kimseye yükletilebilecek kusurdan, mücbir sebepten ya da eşyanın niteliğinden doğduğunu ispat etmekle, bu sorumluluktan kurtulurlar.

233 **TBK m. 579/1**: Garaj, otopark ve benzer yerleri işletenler, kendilerine bırakılan veya çalışanlarınca kabul edilen hayvan, at arabası, bunlara ait koşum ve benzeri eşya ile motorlu taşıt ve eklentilerinin yok olmasından, zarara uğramasından veya çalınmasından sorumludurlar. Ancak işletenler, zararın saklatan veya ziyaretçisi ya da beraberinde veya hizmetinde bulunan kimseye yükletilebilecek kusurdan, mücbir sebepten ya da eşyanın niteliğinden doğduğunu ispat etmekle, bu sorumluluktan kurtulurlar.

234 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 278; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 290. Borçlunun sorumluluğuna ilişkin olarak sözleşmeye konulan hükmün geçerli olması için, TBK m. 115 ve TBK m. 116/2'deki şartlara uygun olması gerekmektedir. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 258.

Sorumluluğa ilişkin sözleşme hükmü, borçlunun her türlü imkânsızlıktan sorumlu olacağı şeklinde düzenlenebileceği gibi imkânsızlık nedenlerinin tek tek sayılması hatta borçlunun beklenmeyen halden ve mücbir sebepten kaynaklanan imkânsızlıktan sorumlu olacağı şeklinde de düzenlenebilir[235]. Borçlunun sözleşme kurulurken edimin ifasının imkânsız hale geleceğini bilmesi ya da gerekli özeni gösterdiği takdirde bilebilecek durumda olması örneğinde[236] olduğu gibi imkânsızlığın borçlu tarafından öngörülebilir olduğu durumlarda ise, borçlunun imkânsızlık nedeniyle sorumluluğu örtülü olarak üstlendiği kabul edilir. Çünkü, edimin ifasının tamamen veya kısmen imkânsız hale geleceği konusunda çekince koymayan veya bu imkânsızlık konusunda alacaklıyı bilgilendirmeyen borçlu, imkânsızlıktan sorumlu olma riskini üstlenmiştir. Sonuç olarak, TBK m. 27 sınırları içerisinde yapılan anlaşma sonucu borçlu, borcun ifasının kısmen imkânsız hale gelmesinden kusursuz olsa dahi sorumlu olur[237].

§5. KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I. Kısmi İfa İmkânsızlığı – Nitelik Yönünden İmkânsızlık

Nitelik yönünden imkânsızlık, edimin sözleşme gereği kendisinde bulunması gereken özeliklere uygun şekilde ifa edilmemesidir[238]. Doktrinde ifanın unsurlarından birinin de nitelik unsuru olduğu ve borçlanılan edimin belirli nitelikleri taşımaması

---

235 **Kurt,** İmkânsızlık, s. 180-182.

236 **Kurt,** İmkânsızlık, s. 180-182.

237 **Şenol**, İmkânsızlık, s. 290; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 416; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1086.

238 **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 123. Yazarın bu konuda verildiği örnek ise, galeri sahibinin, alıcıya Van Gogh'un hakiki bir tablosu yerine sahte tabloyu teslim etmesidir. Hatta İsviçre Federal Mahkemesi'nin, bu olayda, satıcının tekeffül hükümlerine göre sorumlu olması gerektiğine ilişkin kararını da yerinde bulmamaktadır.

halinde kötü ifaya veya ayıplı ifaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı görüşü hakimdir[239]. Bunun sonucu olarak edimin belirlenen niteliklerine uygun olmaması halinde kısmi ifa imkânsızlığı meydana gelmez[240]. Aksi yöndeki azınlıktaki görüşe[241] göre ise, edimin belirlenen niteliklere haiz olmaması halinde mevcut ayıbın ortadan kaldırılması mümkün değilse, kısmi imkânsızlık söz konusudur.

II. Kısmi İfa İmkânsızlığı - İfa Yeri Yönünden İmkânsızlık

İfa yeri, edimin nerede gerçekleştirileceği sorusunun yanıtıdır. İfa yeri, edimin özelliği, sadece, belirli bir yerde ifaya izin veriyorsa, o yer; aksi halde tarafların açık veya örtülü anlaşmaları ile belirledikleri yer veya kanun maddesi ile belirlenen yerdir[242]. İfa yerinin belirlenmediği durumlarda BK m. 89'a göre belirlenen yer, para borçlarında alacaklının ödeme anındaki yerleşim yeridir.

Doktrindeki hakim görüşe[243] göre, ifa yeri, edimin esaslı unsuru değildir, ifanın bir unsurudur. Dolayısıyla, edimin belirlenen yerde ifa edilmemesi kural olarak imkânsızlık yaratmaz, borçlunun temerrüde düşmesine yol açar. Ancak belirli bir arsa üzerinde yapılması gereken inşaatın, teknik sebeplerle, kararlaştırılan arazi üzerinde yapılamaması örneğinde olduğu gibi ifa yeri, edimin esaslı bir unsuru haline gelmişse belirlenen yerde ifanın gerçekleştirilmemesi tam imkânsızlığa sebep olur[244].

---

239 **Aral**, Kötü İfa, s. 53; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1046; **Şenol,** İmkânsızlık, s. 267; **Oğuzman/Öz,** Borçlar Hukuku C. I, s. 473; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 499; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 139; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 139.

240 **Dural**, İmkânsızlık, s. 90-93; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s 131-134; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 194-195; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 563 vd; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 132 vd. Bu görüşteki yazarların tümü kısmi imkânsızlığı incelerken edimin niceliği/miktarı kavramını kullanmıştır.

241 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 117.

242 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 41 vd.; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 323-324; **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s.400 vd; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 938.

243 **Dural**, İmkânsızlık, s. 94; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 123; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 137; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 262; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 117; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 34.

244 **Dural**, İmkânsızlık, s. 95; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 124; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 138; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 117; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 263. Bu görüşü savunan yazarlara göre, edimin yerine getirilmesi imkanı tam olarak ortadan kalktığı için kısmi imkânsızlığın meydana gelmesi mümkün değildir.

Hakim görüşe kısmen katılan başka bir görüşe[245] göre ise, ifa yerinin, edimin esaslı unsuru haline geldiği durumlarda, tam imkânsızlık gibi kısmi imkânsızlık da meydana gelir. Örneğin, on blokluk bir site inşaatının üstlenildiği bir sözleşmede, sadece iki bloğun üzerinde yer alan arazinin kamulaştırılması halinde tam imkânsızlık değil kısmi imkânsızlık meydana gelir. Zira sözleşmeye konu site inşaatında edimin her bir bloğun inşası şeklinde parçalara bölünmesi mümkündür. Dolayısıyla bu durumda yer bakımından meydana gelen kısmi imkânsızlık, aynı zamanda konu bakımından kısmi imkânsızlığa da yol açar.

III. Kısmi İfa İmkânsızlığı – İfa Zamanı Yönünden İmkânsızlık

Kaynağı ne olursa olsun bütün borç ilişkilerinde geçerli olan ifa zamanı, borçlunun edimini ne zaman ifa etmesi gerektiğini, alacaklının ise edimin ifasını ne zaman isteyebileceğini belirler[246].

Doktrindeki hâkim görüşe[247] göre, ifa zamanı, edimin esaslı bir unsuru değildir. Dolayısıyla edimin zamanında yerine getirilmemesi, edimin hiç ifa edilmeyeceği anlamına gelmez ve temerrüde sebep olur. Buna göre, edimin belirlenen zamanda ifa edilmemesi kural olarak kısmi imkânsızlığa neden olmaz. Mutlak kesin vadeli işlemler ile sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerin bu kuralın istisnası teşkil edip etmediği ise alt başlıklarda incelenmiştir.

---

245 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 142.

246 **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 405; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 52; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 313; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 946; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 135.

247 **Dural**, İmkânsızlık, s. 98; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 136; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 34; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 117; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 265; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1090; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 458; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 216. Bu görüşe göre, belirli zamanda ifa etmeme, kural olarak edimin hiç ifa edilmemesi anlamına gelmez. İmkânsızlık için edimin kısmen de olsa hiç ifa edilememesi gerekirken; temerrütte sonradan da olsa edimin ifası mümkündür. O yüzden temerrüt ile kısmi imkânsızlık birbirinden tamamen bağımsız iki kurumdur. Seliçi'ye göre, edim, zamandan ayrı ve soyuttur. Dolayısıyla, zaman, edimin muhtevasında yer almamaktadır. Bu yüzden belirlenen zamandan sonra yapılan ifa, alacaklının ihtiyacını karşılamaktadır. **Seliçi**, Kesin Vadeli İşlemler, s. 92.

A. Kesin Vadeli İşlemlerde Kısmi İfa İmkânsızlığı

Kesin vadeli işlemde, ifanın belirli bir tarihte veya belirli tarihe kadar gerçekleştirilmesi zorunludur[248]. Doktrinde bir görüşe[249] göre, kesin vadeli işlemler, mutlak kesin vadeli işlemler ile nispi kesin vadeli işlemler şeklinde ikiye ayrılır. Gökyüzünde tekrarlanmayacak bir gezegen diziliminin fotoğrafının çekilmesi taahhüdünün, taksi şoförünün saat 09:00'da kalkacak uçağa yolcuyu yetiştirme taahhüdünün, terzinin dikmiş olduğu gelinliği düğünden önce teslim etme taahhüdünün[250] üstlenildiği sözleşmelerde, ifa zamanı edime dahil edilmiş başka bir anlatımla edimin esaslı bir unsuru haline gelmiştir. Dolayısıyla, ifa için kararlaştırılan anın geçmesi edimin konusunun değişmesine sebep olur. Mutlak şekilde belirlenen tarihten sonra gerçekleştirilen ifa, artık sözleşme ile borçlanılmış olan edimin yerine getirilmesi niteliğinde olmadığından, ifa niteliği taşımaz[251]. Nispi kesin vadeli işlemlerde belirlenen kesin tarih, borçlanılan edimin sonradan ifasına engel değildir. Sipariş verilen çiçeğin doğum gününden sonra veya sipariş verilen kıyafetin sanatçının konserinden sonra teslim edilmesi örneklerinde olduğu gibi nispi kesin vadeli işlemlerde ise zaman, mutlak kesin vadeli işlemlerdeki zaman gibi önem ve ağırlıkta değildir. Bu yüzden belirlenen süreden sonra gerçekleştirilen ifa da alacaklıyı tatmin edebilir[252].

Mutlak kesin vadeli işlemlerde zaman, edimin esaslı unsurudur. Bu sebeple, edimin belirlenen zamanda ifa edilmemesi halinde edimin ifası imkânsız hale gelir[253].

---

248 **Keskin**, Kesin Vade, s. 209; **Seliçi**, Kesin Vadeli İşlemler, s. 95.

249 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 144; **Keskin**, Kesin Vade, s. 214; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 53; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 187. Dural ise, bu ayırımı geniş anlamda veya gerçek olmayan kesin vadeli işlem ile mutlak kesin vadeli işlem şeklinde gerçekleştirmektedir. **Dural**, İmkânsızlık, s. 103.

250 Örnekler için bkz. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 144.

251 **Keskin**, Kesin Vade, s. 216; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 53; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 144.

252 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 188; **Keskin**, Kesin Vade, s. 217; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 53..

253 **Keskin**, Kesin Vade, s. 216 ve s. 225; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 53. Serozan, hayati vadenin kaçırılması halinde imkânsızlık nedeniyle BK m. 112 ve BK m. 136 hükümlerinin uygulanacağını kabul etmektedir. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1041: **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 455, 458. Eren ve Oğuzman/Öz'e göre, borç için tayin edilen ifa zamanı, borcun ifasının gerçekleştirilebileceği yegane zaman parçasıysa ve bu zaman geçirilmiş ise imkânsızlık hükümlerinin uygulanması gerekir.

Diğer bir görüşe[254] göre ise, kesin vadeli işlemler bu tarz bir ayırıma tabi tutulamaz[255] ve kesin vade içerisinde ifanın gerçekleştirilmemesi durumunda imkânsızlık değil temerrüt hükümleri uygulanır.

Başka bir görüşe[256] göre ise, kesin vadeli işlemlerde imkânsızlık ikili bir ayırıma tabidir. Birinci durumda, tarafların kesin olarak belirlenen ifa gününden sonra yapılacak olan ifanın imkânsız olacağını kararlaştırdıkları takdirde edimin ifası mümkün olduğu için eski BK m. 107/III gereği temerrüt; ikinci durumda ise, kesin olarak belirlenen ifa zamanında önce çıkarılan ihraç yasağı ya da ambargo gibi sebeplerle edimin ifasının taraflara isnat edilmeyen sebeplerle mümkün olmadığı hallerde imkânsızlık hükümleri uygulanır.

B. Sürekli Borç İlişkilerinde Kısmi İfa İmkânsızlığı

Sürekli borç ilişkilerinde edimin borçlu tarafından bir süre yerine getirilmemesinin kısmi imkânsızlığa sebep olup olmadığı tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüşe[257] göre, sürekli borç ilişkilerinde edim, zaman içinde sürekli olarak ifa edildiği için belirlenen bu sürenin bir kısmında ifanın gerçekleşmemesi kısmi imkânsızlık meydana getirir. Ancak sürekli borç ilişkilerinde borçlunun belirli bir süre edimini yerine getirmemesi halinde, arda kalan edimini ifası, alacaklıyı bu sözleşmeyi yapmaya

---

Dural, İmkânsızlık, s. 115; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 144. Dural ve Kurt'a göre ise, ani edimli borç ilişkilerinde belirlenen sürede gerçekleştirilmeyen ifa tam imkânsızlığa; sürekli borç ilişkisinde ise ifa süresinin bir kısmında ifa gerçekleşmemesi halinde kısmi imkânsızlık; sürenin tamamında ifa gerçekleşmedi ise tam imkânsızlık meydana gelmektedir. Benzer görüşteki Gündoğdu da, edimin ifasının belirli bir zaman aralığında meydana gelecek bir olaya ilişkin olduğunda kısmi imkânsızlığın meydana geldiğini kabul etmektedir. Buna verdiği örnek ise, düğün fotoğraflarının çekimi taahhüdünü üstlenen fotoğrafçının düğünün ortasında gelmesine bağlı olarak nikah anının fotoğrafını çekememesine rağmen nikah sonrasına ait fotoğrafları çekmiş olmasıdır. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 193

254 **Seliçi**, Kesin Vadeli İşlemler, s. 104; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 124.

255 **Seliçi**, Kesin Vadeli İşlemler, s. 106; **Altunkaya**, İmkânsızlık, s. 124-125; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 266. Şenol'a göre, ifa zamanı, ifanın unsurudur. İfanın unsurlarına uygun olmaması ise kötü ifa veya temerrüt meydana getirmektedir. Dolayısıyla, kısmi imkânsızlık bir yana kısmi imkânsızlık dahi meydana gelmez.

256 **Altaş,** İmkânsızlık, s. 28.

257 **Dural**, İmkânsızlık, s. 99; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1041; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 314, 457, **Serozan**, İfa Engelleri, s. 14.

yönelten amacın gerçekleşmesine engelse, tam imkânsızlık hükümlerinin uygulanması gerekir.

Diğer görüşe[258] göre, ifaya belirlenen sürede başlanılmasının imkânsızlığa sebep olup olmayacağı belirlenirken, borcun taraflarca kararlaştırılan zamanda ifa edilmemesinin edimi imkânsız hale getirip getirmediğine dikkat edilir. Bunun için de taraf iradeleri ve tarafların sözleşmeyi yapmaktaki amaçları ile ifanın, belirlenen kesin vadede gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmalıdır. Örneğin, 01.01.2016 – 01.01.2017 tarihleri arasında olmak üzere bir yıllığına kiralanan konutun iki ay geç teslim edilmesi halinde sözleşmenin amacı ve tarafların iradeleri dikkate alındığında farklı sonuçlara ulaşılır. Aynı şehirde yaşayan kişinin kiraladığı dairenin iki ay geç teslim edilmesi temerrüde; bu dairenin kazandığı burs sebebiyle yurtdışından gelen bir öğrenciye kiralanması durumunda ise kısmi ya da tam imkânsızlığa sebep olur[259].

Tarafımızın da katıldığı bir diğer görüşe[260] göre ise, sürekli borç ilişkilerinde ifaya geç başlayan veya ifaya başladıktan sonra ifada bulunmayı kesen borçlu temerrüde düşer. Çünkü, imkânsızlıktan söz edilebilmesi için ifanın önündeki engelin sürekli ve kesin bir engel olması gerekir. İfanın başlangıç ve bitiş tarihinin önem ve kesinliğini ise taraf iradeleri değil edimin niteliği belirler. Başka bir anlatımla, belirli tarihlerde gerçekleştirilecek olan dünya basketbol şampiyonasının canlı sunumu gibi edimin ifa edileceği tek bir zaman dilimi varsa, bu sürede gerçekleşmeyen ifa kısmi imkânsızlığa; sürenin tamamında gerçekleşmeyen ifa ise tam imkânsızlığa neden olur[261].

---

[258] **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 185-186. **Seliçi**, Sürekli, s. 96. Seliçi'ye göre, öğrencinin teslim edilmeyen tarihlerde konutta oturamadığı için bursu kesilirse tam imkânsızlık hükümleri uygulanmalıdır.

[259] **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 185

[260] **Altaş**, İmkânsızlık, s. 31; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 146.

[261] **Kurt**, İmkânsızlık, s. 146-147.

IV. Kısmi İfa İmkânsızlığı – Seçimlik Borçta Edimlerden Bir veya Birkaçının İmkânsızlaşması

Seçimlik borçta, birden ziyade edim borcun konusunu oluşturur ve bu edimlerden sadece biri seçilerek ifa edilir[262]. TBK m. 87'ye göre, işin niteliğinden ve geçerli şekilde kurulan hukuki ilişkiden aksi anlaşılmadığı sürece edimlerden birini seçme yetkisi borçludadır.

Seçimlik borca konu edimlerden birinin imkânsızlaşması halinde uygulanacak özel hüküm bulunmadığı için genel kurallar dikkate alınır. Edimlerden biri seçilmeden önce seçimlik edimlerin tamamı, ne borçlunun ne de alacaklının herhangi bir sorumluluğu olmaksızın imkânsızlaşmışsa borç ilişkisi, TBK m. 136 uyartınca sona erer[263]. Edimlerin tamamı borçlunun sorumlu olduğu bir sebeple imkânsızlaşmışsa borçlu, TBK m. 112 uyarınca alacaklının zararını karşılar[264]. Edimlerin ifasının imkânsız hale gelmesinden alacaklı sorumlu ise, borçlunun meydana gelen zararlarını karşılar[265]. Bu durumlarda seçimlik edimlerin tamamı imkânsız olduğu ve geriye ifası mümkün edim kalmadığı için kısmi ifa imkânsızlığından bahsedilemez.

Edimlerden biri seçilerek borcun konusu belirlenmeden önce seçimlik edimlerden birinin ifası imkânsızlaştığında farklı ihtimallere bağlı olarak farklı sonuçlar meydana gelir.

Birinci ihtimalde, imkânsızlıktan her iki taraf da sorumlu değildir. Bu durumda seçim hakkının kimde olduğuna bakılmaksızın diğer edim kendiliğinden borcun konusu

---

[262] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 9, 284; **Eren**, Borçlar Hukuku, 104-105; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 326; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 65; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 85; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 258.

[263] **Dural**, İmkânsızlık, s. 146; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 69; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s 172; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 327; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 308.

[264] **Dural**, İmkânsızlık, s. 147; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 173; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 327. Başka bir görüşe göre, seçimlik edimlerin tamamının imkansız hale gelmesinden borçlu sorumlu ve seçim hakkı borçluda ise, TBK m. 112'ye göre, ödeyeceği tazminat, değeri en düşük olan edimi seçtiği kabul edilip, bu edime göre belirlenmelidir. Seçim hakkı alacaklıda ise tazminat miktarı en değerli edim nazara alınarak belirlenmelidir. **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar, s. 113.

[265] **Dural,** İmkânsızlık, s. 147; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 327.

olur[266] . İmkânsızlaşan edim yerine kaim değer geçmişse ve seçim hakkı da borçluda ise sonuç değişmez iken; seçim hakkı alacaklıda ise, alacaklı imkânsızlaşan edim yerine kaim değeri seçer[267]. Aksi yöndeki görüşe[268] göre, seçim hakkına sahip tarafın, imkânsızlaşan edimi seçebilmesi için imkânsızlıktan karşı tarafın sorumlu olması gerekir. Dolayısıyla bu durumda borçluya imkânsızlaşan edimi seçme hakkı verilmez.

İkinci ihtimalde, seçim hakkı borçluda iken edimlerden birinin imkânsızlaşmasından borçlu sorumludur. Bu durumda imkânsızlaşmayan tek edim kaldıysa, borcun konusu kalan bu edim olurken; imkânsızlaşmayan edim sayısı çoksa, borçlunun bu edimlerden birini seçme hakkı devam eder[269]. Fakat seçim hakkı kullanılmadan önce birinci edim borçlunun sorumluluğuna dayalı olarak, ikinci edim ise, borçlunun sorumluluğu olmaksızın imkânsızlaşırsa, borçlu birinci edimin imkânsızlığı nedeniyle TBK m. 112 gereği sorumlu olur[270].

Üçüncü ihtimalde, seçim hakkı alacaklıdadır ve edimlerden birinin imkânsızlaşmasına borçlu sebep olmuştur. Bu halde alacaklı imkânsızlaşmayan edimi veya edimlerden birini seçebileceği gibi, imkânsızlaşan edimi seçerek TBK m. 112'e göre zararının tazminini talep eder[271].

Dördüncü ihtimalde, seçim hakkına sahip olan alacaklı imkânsızlığa sebep olduysa ve ortada imkânsızlaşmayan tek edim kaldı ise, bu edim borcun konusu olur. Ancak, birden fazla edim imkânsızlaşmadıysa alacaklının bu edimler bakımından seçim hakkı devam eder. Alacaklı aynı zamanda imkânsızlaşmasına sebep olduğu edim

---

[266] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 87; **Dural**, İmkânsızlık, s. 147, **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 327; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 286; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 173; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 67; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 258.

[267] **Altaş**, İmkânsızlık, s. 67; **Dural**, İmkânsızlık, s. 147; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 173.

[268] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 87; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 305.

[269] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 287; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 259; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar, s. 927; **Serozan,** İfa Engelleri, s. 87.

[270] **Kurt**, İmkânsızlık, s. 309; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 68.

[271] **Altaş**, İmkânsızlık, s. 68; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 175; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku C. I, s. 287; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 328; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 87; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 259.

yüzünden borçlunun malvarlığında meydana gelen zararı karşılar[272]. Bu ihtimal için ileri sürülen diğer bir görüşe[273] göre, alacaklı isterse imkânsızlaşmayan edimi isterse imkânsızlaşan edimi seçebilir. İmkânsızlaşmayan edimi seçtiği takdirde imkânsızlığına sebep olduğu edim yüzünden borçlunun malvarlığında meydana gelen zararı karşılar. Ancak alacaklı imkânsızlaşan edimi seçerse kendi edimini elde etmeden karşı edimi borçluya ifa eder.

Son olarak beşinci ihtimalde, seçim hakkı borçluda iken imkânsızlıktan alacaklının sorumlu olduğu haldir. Bu halde, borçlu imkânsızlaşan edimi seçerek kendi edimini ifadan kurtulup varsa karşı edimi talep edebileceği gibi imkânsızlaşmayan edim ya da edimlerden birini seçerek kendi edimini ifa ederek imkânsızlaşan edim nedeniyle uğradığı zararını da talep eder[274].

V. Kısmi İfa İmkânsızlığı – Başlangıçtaki Kısmi İmkânsızlık

TBK'nun 27. maddesine göre, kesin hükümsüzlük yaptırımının uygulanması için, sözleşmenin kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olması veya sözleşmenin konusunun imkânsız olması gerekmektedir. Sözleşmenin içerdiği maddelerden bir kısmı hükümsüzse, diğerler maddeler bu geçersizlikten etkilenmez. Fakat, geçersiz maddeler olmaksızın, taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı sonucuna ulaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin olarak hükümsüz olur.

TBK m. 27/2'ye göre, başlangıçtaki imkânsızlık için, imkânsızlığın sözleşme kurulmadan veya sözleşmenin kurulduğu anda var olması ve imkânsızlığın kısmi,

---

[272] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 288; **Gündoğdu,** İmkânsızlık, s. 176; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 328; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 260; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 308.

[273] **Dural,** İmkânsızlık, s. 150; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 69; **Serozan**, İfa Engelleri, 2016, s. 87; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar, s. 817.

[274] **Altaş**, İmkânsızlık, s. 67; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 176-177; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 307; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 287; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 259; **Serozan**, İfa Engelleri, 2016, s. 87; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar, s. 817.

sürekli ve objektif nitelikte olması, ayrıca sözleşme maddelerinden bazılarının hükümsüzlüğünün diğer maddelerin geçerliliğini etkilememesi gerekir.

Sözleşme maddelerinden bazılarının hükümsüz bazılarınınsa geçerli olması için sözleşmenin bölünebilir olması gerekir[275]. Kısmi ifa imkânsızlığında edimin bölünebilir olması önemli iken; kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi başlangıçtaki kısmi imkânsızlıkta sözleşmenin bölünebilir olması[276] önemlidir. Edimin bölünebilir olması, aynı zamanda sözleşmenin de bölünebilir olduğu anlamına gelmez. Sözleşmenin bölünebilir olup olmadığını sözleşmenin nitelik ve yapısı belirler[277].

Gerek başlangıçtaki kısmi imkânsızlıkta gerekse tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığında sözleşmenin kalan kısımları ile geçerliliğini koruması için taraf iradelerinin bu yönde olması gerekir[278].

Kanun maddelerinin lafzı dikkate alındığında, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığında alacaklının ifaya razı olması gerekmekte iken, başlangıçtaki kısmi imkânsızlıkta tarafların iradeleri belirleyicidir. İki tarafa karşılıklı olarak borç yükleyen sözleşmelerde de imkânsızlık öngörüldüğü takdirde taraflarca bu sözleşmenin yapılmayacağının anlaşılması halinde alacaklının kısmi ifaya razı olmasının bir öneminin kalmadığına yönelik görüş[279] benimsendiğinde ise, kanun lafzı ile oluşan ayırım ortadan kalkar.

---

275 **Şenol**, İmkânsızlık, s. 131; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 56 vd.; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 304 vd.; **Kırbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 115. Kırkbeşoğlu'na göre, sözleşme anlaşma – alt anlaşma olarak bölünebildiği gibi sözleşme esaslı unsurları açısından, zaman olarak ve subjektif olarak da bölünebilir. Bunlar dışında sözleşmenin içeriğinin nicelik olarak bölünmesi de mümkündür.

276 Sözleşmenin bölünebilirliği ise, en basit tanımı ile sözleşmenin kısımlarına bölünebilmesidir. Doktrindeki ayırımlar ise, sözleşmenin asıl anlaşma-alt anlaşma olarak bölünebilirliği, sözleşmenin esaslı unsurları açısından bölünebilirliği, sözleşmenin zaman olarak bölünebilirliği, sözleşmenin içeriğinin niceliksel olarak bölünebilirliği ve sözleşmenin subjektif olarak bölünebilirliği şeklindedir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 117-141.

277 **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 63; **Kırkbeşoğlu**, Kısmi Hükümsüzlük, s. 116.

278 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, S. 181, 565; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 134; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 135; 121-123; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1042.

279 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, S. 564. Benzer görüş için bkz. **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 342. Başoğlu'na göre, TBK m. 137 gereği kısmi imkânsızlığın tam imkânsızlığa eş değer kabul edilmesi için her iki fıkra için geçerli olmak üzere taraf iradelerinin belirleyici olması gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ SONUÇLARI

§6. BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ SONUÇLARI

I. Kısmi İfa İmkânsızlığının Borç İlişkisine Etkisi

Kısmi ifa imkânsızlığı, Türk Borçlar Kanunu'nun "*Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, Zamanaşımı*" başlıklı üçüncü bölümünün "*Sona Erme Halleri*" başlıklı birinci ayırımında yer alır. TBK m. 137'nin kanun sistematiğindeki yeri dikkate alındığında kısmi ifa imkânsızlığı, borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık, ibra, yenileme, birleşme, takas ve zamanaşımı ile birlikte düzenlenmiştir. Dolayısıyla kanun koyucu, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığını borcu sona erdiren sebeplerden biri olarak kabul eder.

A. Tek Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Kısmi İfa İmkânsızlığının Borç İlişkisine Etkisi

Türk Borçlar Kanunu m. 137/1, c. 1'e göre, borcun ifası borçlunun sorumlu olmadığı nedenlerle kısmen imkânsızlaşırsa, borcun imkânsızlaşan kısmı, kanun gereği kendiliğinden sona erdiği için borçlu, imkânsızlaşan kısım yönünden borcundan kurtulur[280]. Fakat, ifası mümkün olan kısım yönünden borçlunun sorumluluğu, dolayısıyla borç ilişkisi devam eder. Sadece bir edimin borçlanıldığı tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde karşı edim dolayısıyla karşı edim hasarı söz konusu değildir.

---

[280] **Gündoğdu,** İmkânsızlık, s. 121; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 294; **Dural**, İmkânsızlık, s. 177; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 195; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 82.

Bu sebeple tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde kanun veya sözleşmeden aksi anlaşılmadığı sürece edim hasarı alacaklı üzerindedir[281]. Meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı, borçluyu borcunun bir kısmından kurtardığı ve imkânsızlığın ekonomik etkisi alacaklı üzerinde olduğu için alacaklı, borcun imkânsızlaşan kısmı yönünden edimin aynen ifasını veya edimin imkânsız hale gelen kısmı için tazminat isteyemez[282]. Kısmi ifa imkânsızlığında, ifası imkânsızlaşan kısım yönünden borç sona erer dolayısıyla ifası mümkün olan borç yönünden taraflar arasındaki borç ilişkisi devam eder kuralının istisnası ise, TBK m. 137/1 c. 2 ile getirilen düzenlemedir. Bu düzenlemeye göre, kısmi ifa imkânsızlığının önceden öngörülmesi halinde tarafların bu sözleşmeyi yapmayacağı sonucuna ulaşılması halinde borcun tamamı sona ermektedir. Yani, bu durumda TBK m. 136 hükmü uygulanmaktadır. Dolayısıyla, kendi edimini aynen ifa etmesi mümkün olmayan borçlu, karşı edimi de talep edemez. Buna karşılık, alacaklı da borçludan tazminat talep edemez. Ancak, borçlu imkânsızlaşan edim yerine kaim değer elde etmiş ise taraflar arasındaki borç ilişkisi kaim değer üzerinden devam eder[283].

Borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığının borç ilişkisine etkisinin taraflarca belirlenmesi de mümkündür[284]. TBK m. 137/1 c. 2'de geçen "*açıkça*" ifadesinin bir sonucu olarak sözleşmeye konulan "*kısmi ifa imkânsızlığı halinde borç ilişkisinin sona ereceğine*" ilişkin kayıt geçerli olur. Dolayısıyla, tarafların açık iradesi dikkate alınarak TBK m. 137/1 c. 1 gereği meydana gelen imkânsızlığa rağmen, borcun tamamı sona erer.

---

281 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 61.

282 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 198; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 212, 214, 325; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 187; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 559; **Dural**, İmkânsızlık, s. 125.

283 Kaim değere ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. §6. III.

284 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 332.

1. Parça Borçlarında

Borcun konusu bireysel nitelik ve özellikleriyle somut olarak belirlenmişse parça borcu söz konusudur[285]. Parça borcunu konu edinen sözleşmelerde borçlanılan edime ait isim, numara ve miktar belirtilmek suretiyle ferdileştirme yapılır. Satış sözleşmesine konu Salvador Dali'nin Savaşın Yüzü isimli tablosu, 2018 model, kırmızı renkli 06 SEA 3547 plakalı Beetle marka araba, parça borcuna örnektir.

Parça borcu, bireysel özellikleriyle somut olarak belirlenen borç olduğu için, sözleşmenin kurulmasından sonra edimin ifası kısmen, objektif olarak ve sürekli şekilde imkânsız hale gelirse, borçlunun borcu, imkânsızlaşan kısım yönünden sona erer. Sözleşmeye konu parça borcunun ifasının kısmen imkânsızlaştığının önceden öngörülmesi halinde taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağının anlaşılması halinde borç ilişkisi sona ermekte[286] iken; aksi halde borç ilişkisi, imkânsızlaşmayan kısım yönünden devam eder[287]. Örneğin, taraflar arasında yapılan sözleşme ile Salvador Dali'nin "*Savaşın Yüzü*" ve "*Belleğin Azmi*" isimli tablolarının satışı kararlaştırılmış fakat sanat merkezinde çıkan yangın sonucu bu tablolardan biri yanmış ise borç ilişkisinin akıbeti belirlenirken ikili bir ayırım yapılır. Taraflarca sözleşmeye konu her iki tablonun birlikte teslimi kararlaştırılmış ve tablolardan birinin teslimi halinde taraflardan birinin böyle bir sözleşmeyi yapmayacağı anlaşılıyorsa borç ilişkisi sona ererken; tabloların birlikte teslimine ilişkin bir zorunluluk yoksa yanmayan tablonun teslimine kadar borç ilişkisi devam eder.

---

[285] **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 12; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 60; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 7; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 79; **Resioğlu,** Borçlar Hukuku, s. 300; **Başara**, İmkânsızlık, s. 17; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 321; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 21; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 154. Parça borcu, bireysel olarak belirlenmiş borç şeklinde de tanımlanmaktadır. Bkz. **Eren**, Borçlar Hukuku, s 958.

[286] Edim hasarı alacaklı üzerinde ise, parça borcuna konu edimin ifasının kısmen imkânsızlaşması halinde imkânsızlığın öngörülmesi halinde taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağının anlaşılması halinde tam imkânsızlık hükümleri uygulanır ve alacaklı tazminat talep edemediği gibi borç ilişkisi de sona erer. Borç ilişkisi sona erdiği için borca bağlı fer'i haklar da sona erer. **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 312, **Altaş**, İmkânsızlık, s. 60; **Resioğlu**, Borçlar Hukuku, s. 300; **Serozan,** İfa Engelleri, s. 81.

[287] Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Altaş**, İmkânsızlık, s. 61.

2. Cins Borçlarında

Borcun konusu sadece türü ve genel nitelikleriyle belirlenmişse cins borcu söz konusudur[288]. Cins borçlarında 200 metre koltuk döşeme kumaşı, 2018 model Beetle marka araba, bir hukuk profesörünün 75 adet İcra- İflas Hukuku kitabı örneklerinde olduğu gibi edim belirli bir türe göre belirlenir.

Konusunu genel olarak tartılabilen, ölçülebilen ve sayılabilen misli şeylerin[289] oluşturduğu cins borcunun ifasının üstlenildiği sözleşmelerde borçlanılan edim konusu şeyin, sözleşmenin kurulması esnasında borçlunun elinde bulunması gerekmez. Ancak ifa anında teslim edilen şey, sözleşme ile borçlanılan edim konusu şeyin tür, miktar ve niteliğine uygun olmak zorundadır[290].

Cins borçlarında cins yok olmadığı için kural olarak ifa imkânsızlığı meydana gelmez[291]. Cins borçlarında imkânsızlığın meydana geldiğinin kabulü için borçlanılan edim konusu şeyin tamamen tükenmesi, üretilmemesi ve hiçbir şekilde bulunamaması gerekir[292].

Cins borcunun ifasını konu edinen bir sözleşme kurulduktan sonra cins borcunun ifasının veya cins borcuna konu eşyanın tedarik edilmesinin önündeki engelin kesin ve

---

288 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 7; **Resioğlu,** Borçlar Hukuku, s. 300-301; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 12; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 324; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 62; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 79; **Başara**, İmkânsızlık, s. 17; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 21; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 153; **Eren**, Borçlar Hukuku, s 959; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 148.

289 Bu tespit cins borcu = misli şeyler veya parça borcu = misli olmayan şey sonucunu doğurmamaktadır. Bazı durumlarda, misli eşya parça borcunun, misli olmayan eşya ise cins borcunun konusu olabilmektedir. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 153; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 958; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 7; **Serozan,** İfa Engelleri, s. 80. Serozan'a göre, günümüzde teknolojinin geldiği aşama ve sanayi üretiminin yaygınlığı dikkate alındığında parça borcuna nadir olarak taşınmaz, kullanılmış eşya ve antika alışverişlerinde rastlanır.

290 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 960; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 62.

291 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 62; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 325; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 909; **Dural**, İmkânsızlık, s. 121; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1042; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 81.

292 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1042; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 149; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 9; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 81; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 63; **Dural**, İmkânsızlık, s. 141; **Erzurumluoğlu**, Edimin Yerine Getirilmemesi, s. 12; **Başpınar**, Kısmi Butlan, s. 122; **Tunç**, İmkânsızlık, s. 108; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 25; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 910.

sürekli nitelikte olması halinde istisnai olarak imkânsızlık meydana gelir[293]. Cins borcuna konu eşyanın tedarik edilmesinin aşırı zorlaşması durumunda hangi hükümlerin uygulanması gerektiği ise, tartışmalıdır.

Bir görüşe[294] göre, cins borcuna konu eşyanın üretiminin veya ithalatının yasaklanması nedeniyle cins borcunun ifası borçlu açısından aşırı bir özveriyi gerektirir ise imkânsızlık hükümleri uygulanır. Diğer bir görüşe[295] göre, sözleşme ile borçlanılan cins borcuna konu malın temin edilmesi aşırı zorlaşmış ve bu malları elinde bulunduran kişi, söz konusu malları fahiş fiyatlarla satıyorsa edimin ifasının imkânsızlaştığı kabul edilir. Ancak bu malları elinde bulunduran kişi, malları uygun bir bedel karşılığında satmayı kabul etmekle birlikte borçlu bu bedel ile malları almak istemezse imkânsızlık hükümleri yerine temerrüt hükümleri uygulanır. Zira salt malın fiyatında meydana gelen birtakım artışların imkânsızlığa yol açması mümkün değildir.

Diğer bir görüşe[296] göre ise, üretim veya ithalat yasağı nedeniyle cins borcuna konu eşyanın tedariki aşırı güçleşirse, imkânsızlık hükümlerinin uygulanması TMK m. 2'ye aykırıdır. Bu durumda borçlu ya dönme veya fesih yoluyla borcundan kurtulur ya da şartlarının varlığı halinde sözleşme değişen şartlara uyarlanır.

Cins borçlarında kısmi ifa imkânsızlığı mümkün müdür? Kanaatimizce, cins borçlarında, cins borcuna konu mal piyasada olduğu sürece kısmi ifa imkânsızlığından söz edilemez. Ancak borçlu borçlandığı türden malların tamamına sahipse ve bu malların bir kısmı yok olmuşsa, TBK m. 137/1 uyarınca kısmi ifa imkânsızlığına dayanabilir[297]. Örneğin, 50 ton kömürü bulunan borçlunun 150 ton kömür teslim etmeyi taahhüt ettiği bir sözleşme yapıldıktan sonra kömür ocaklarındaki tüm kömürlere el konulmuşsa borcun kısmen imkânsızlaştığının kabulü ile borçlunun elindeki 50 ton

---

293 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 149; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 82; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 157; **Dural**, İmkânsızlık, s. 141.

294 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 170..

295 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 158.

296 **Dural**, İmkânsızlık, s. 14. Aynı görüşteki Kurt'a göre, ortada kesin ve sürekli bir engel bulunmadığı için işlem temelinin çökmesine ilişkin TBK m. 138'in uygulanması gerekmektedir. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 150.

297 **Dural**, İmkânsızlık, s. 142.

kömürü teslim ederek borcundan kurtulması gerekir[298]. Aynı şekilde dünyada sadece bir ülkede üretilen cins borcu konusu malın bir kısmı teslim edildikten sonra o ülkeye ilişkin olarak ithalat yasağı koyulursa, kalan malların tesliminin önündeki engel kesin ve sürekli olduğu için kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin hükümler uygulanır[299]. Ancak, bu durumun bilinmesi halinde taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağının tespit edilmesi durumunda tam imkânsızlık hükümleri uygulanır.

3. Sınırlı Cins Borçlarında

Sınırlı cins borçlarında borçlu, borçlanmış olduğu edim konusunu belirli bir stoktan ifa eder[300]. Dolayısıyla borçlunun, aynı cinsten malı başka bir stoktan tedarik etme yükümlülüğü bulunmaz. Bu sebeple, stokun tamamının yok olması halinde tam imkânsızlığa, stokun kısmen yok olması halinde ise stokta kalan malların borcun tamamının ifasına yetmiyorsa kısmi ifa imkânsızlığa ilişkin hükümler uygulanır[301]. Kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin hükümlerin uygulanması için stoktaki malların bir kısmının ifasının kesin ve sürekli şekilde imkânsızlaşması gerekir[302].

Birden çok alacaklının olduğu bir sözleşmede sınırlı cins borcunun tamamı değil de bir kısmının ifası imkânsızlaşmışsa sonuç ne olur? Bizim de katıldığımız görüşe[303] göre, bu durumda stokun bir kısmı yok olduğu için alacaklıların tam olarak tatmin edilmesi mümkün değildir, dolayısıyla stokta kalan mallar, herhangi bir öncelik gözetilmeksizin alacaklılara orantılı şekilde paylaştırılır. Bu çözüm tarzı, deniz

---

298 Örnek için bkz. **Dural**, İmkânsızlık, s. 142

299 Faydalanılan örnek için bkz. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 149.

300 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 162, **Dural**, İmkânsızlık, s. 143; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 959, 1042; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 8; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 24; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 64; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 325; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 84. Serozan'a göre, sınırlı cins borcunda çeşit, belirli bir yöreyle, markayla, modelle veya benzeri bir özelliğiyle sınırlanır. Kırağaç kavunu, Antep fıstığı, Bianchi marka bisiklet gibi.

301 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 151; **Dural**, İmkânsızlık, s. 143; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 162; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 326.

302 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 64.

303 **Dural**, İmkânsızlık, s. 143; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 64; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 303; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 84.

yolculuğunda gemi sahibiyle yük sahibinin arasında deniz kazası riskinin eşitçe paylaşılması ilkesi ile İflas hukukunda geçerli garameten paylaşım ilkesinin açık bir yansımasıdır[304].

B. İki Tarafa Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde Borç İlişkisine Etkisi

TBK m. 137/2'ye göre, iki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borcun tamamının sona ermesi için alacaklı kısmi ifaya razı olmamalı ve karşı edimi bölünememelidir. Bu halde tam imkânsızlık meydana gelir dolayısıyla borç sona erer. Aksi halde yani alacaklı kısmi ifayı kabul ederse ve kendi edimi de bölünebilir nitelikte ise, kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin hükümler uygulanır ve borç kısmen sona erer.

TBK'nun 137. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasını birbirinden bağımsız iki fıkra olarak değerlendirmek mümkün müdür? Doktrinde bu soruya olumsuz cevap veren görüşe[305] göre, taraflarının kısmi imkânsızlığı öngörmesi halinde böyle bir sözleşmeyi kesinlikle yapmayacak olan borçlu ile kısmi ifaya razı olduğunu ve kendi edimini de bu ifa ile orantılı şekilde yerine getireceğini bildiren alacaklının olduğu iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde tam imkânsızlık hükümleri uygulanır ve borç ilişkisi sona erer. Dolayısıyla iki fıkra birbirinden bağımsız düşünülemez. Ancak, kısmi ifa imkânsızlığını öngörmesi durumunda borçlunun iki tarafa borç yükleyen sözleşmeyi yapmayacağı sonucuna ulaşılmazsa alacaklının kısmi ifaya razı olup olmadığına bakılır. Alacaklı kısmi ifaya razı ise borç ilişkisi devam eder; alacaklı kısmi ifaya razı değilse borç ilişkisi sona erer. İki fıkra arasında yaratılan bu ayrıksı durum TBK m. 137/1 hükmündeki "*bu kısmi ifa imkânsızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir*

[304] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 84.
[305] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 565; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 335.

sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılıyorsa" şeklindeki şartın TBK m. 137/2'de de yer verilerek ortadan kaldırılır[306].

Tam imkânsızlığa bağlı olarak borcun sona ermesinden dar anlamda borcun mu yoksa borç ilişkisinin mi sona erdiğinin anlaşılması gerektiği tartışmalıdır.

Doktrindeki hakim görüşe[307] göre, borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık halinde borç ilişkisi değil, borçlunun asli edim yükümlülüğü sona erer. Taraflar arasındaki borç ilişkisi, tasfiye ilişkisine dönüşmek suretiyle varlığını devam ettirir[308]. Hatta borç ilişkisinin devam ettiğinin en açık göstergelerinden biri de borçlunun, edim yerine geçen kaim değeri alacaklıya devretme borcunun varlığıdır[309].

Diğer bir görüşe[310] göre, borçlu, imkânsızlıktan sorumlu tutulamıyorsa taraflar arasındaki borç ilişkisi sona erer. Zira borç ilişkileri genellikle tek bir edimi konu edinir. Bu edimin imkânsızlık nedeniyle ortadan kalkması halinde ise sözleşme konusuz kalır. Dolayısıyla borç ilişkisi de ortadan kalkar. Bunun doğal sonucu olarak kural borç ilişkisinin sona ermesi iken; edimin yerine kaim değerin geçmesi durumunda, istisnai olarak, borç ilişkisi devam eder.

TBK m. 136/2[311] hükmü ve asli edim yerine geçen kaim değere ilişkin talep hakkının devam etmesi tarafımızın da katıldığı doktrindeki hakim görüşü[312] destekler.

Sürekli edim içeren borç ilişkilerinde meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığının sonuçlarının neler olduğu tartışmalıdır. Bir görüşe[313] göre, ifasına başlanılan sürekli

---

306 **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 342.

307 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 216; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 197; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 198; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1303.

308 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 197; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 217.

309 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 217.

310 **Dural**, İmkânsızlık, s. 126. Dural'a göre ise, kanun ile getirilen ihbar yükümlülüğü borç ilişkisinin devam ettiğinden ziyade borç ilişkisinin sona erdiğinin bir göstergesidir. Zira, sözleşme devam etseydi zaten ihbar borcu doğmazdı. Altaş'a göre ise, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde imkânsızlık nedeniyle borcunu ifa edemeyen taraf, tazminat ödemeksizin borcundan kurtulmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak alacaklı da kendi edimini ifa etmekten kurtulur. Böylelikle borç ilişkisinin amacı sona erdiği için borç ilişkisi de sona ermektedir. **Altaş,** İmkânsızlık, s. 75, 76.

311 TBK m. 136/2: Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde imkânsızlık sebebiyle borçtan kurtulan borçlu, karşı taraftan almış olduğu edimi sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca geri vermekle yükümlü olup, henüz kendisine ifa edilmemiş olan edimi isteme hakkını kaybeder. Kanun veya sözleşmeyle borcun ifasından önce doğan hasarın alacaklıya yükletilmiş olduğu durumlar, bu hükmün dışındadır.

312 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 216; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 197; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 198; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1303.

edimin sonradan imkânsızlaşması halinde borç ilişkisi sona ermekle birlikte imkânsızlıktan önce ifa edilen kısımlar, borç ilişkisinin sona ermesinden etkilenmez dolayısıyla bu durumda TBK m. 137 uygulanmaz. Diğer görüşe[314] göre ise, sürekli borç ilişkilerinde sürenin belirli bir kısmında edimin yerine getirilmemesinin alacaklının sözleşmeyle hedeflediği amacının gerçekleşmesine engel olmaması halinde kısmi imkânsızlık meydana gelir. Kanaatimizce, sürekli borç ilişkilerinde meydana gelen kısmi imkânsızlık, tarafların sözleşmeyle amaçladıklarının gerçekleşmesine engel olmuyorsa TBK m. 137 uygulanır.

II. Bildirim ve Zararın Artmaması İçin Gerekli Önlemlerin Alınması Yükümlülüğünün Başlaması

TBK m. 136/3'e göre, ifanın imkânsızlaştığını en kısa zamanda alacaklıya bildirmeyen ve meydana gelen zararın artmaması için gerekli tedbirleri almayan borçlu, alacaklının bu sebeple oluşan zararlarını karşılamak zorundadır.

818 sayılı Borçlar Kanunu'nda bildirim yükümlülüğüne ilişkin bir hükme yer verilmemesine rağmen dürüstlük kuralı gereğince borçlunun bildirim yükümlülüğünün bulunduğu kabul edilmekteydi[315]. TBK m. 136/3'ün gerekçesinde de bu düzenlemenin dürüstlük kuralının bir gereği olan bildirim yükümlülüğünün borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlığa özgü düzenlenmesi doktrinde[316] haklı olarak eleştirilmektedir. Kanaatimizce de, bildirim yükümlülüğünün tüm imkânsızlık türleri için geçerli olması gerekir. Bu sebeple borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığında da

---

313 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 565.

314 **Dural**, İmkânsızlık, s. 99; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 14.

315 **Dural**, İmkânsızlık, s. 131; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 85. Dural ve Altaş'a göre, bildirim yükümlülüğü dürüstlük kuralından doğan yan yükümlülüktür. Benzer görüş için bkz **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1302.

316 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 188, 198. Yazara göre, imkânsızlığı alacaklıya bildirme yükümlülüğü, borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık dışındaki imkânsızlık türlerinde unutulmuştur.

borçlunun, bildirim ve zararların artmaması için gerekli önlemleri alma yükümlülükleri bulunur.

Borçlu, borcun ifasının kısmen imkânsızlaştığını en kısa sürede alacaklıya bildirmekle yükümlüdür[317]. Borçlu bu bildirimi yaparken imkânsızlıkla birlikte imkânsızlığa sebep olan olayla ilgili tüm bilgi ve delilleri de alacaklı ile paylaşmalıdır[318]. Bildirim ile birlikte alacaklıya sunulan deliller, alacaklının bu olayın gerçek olup olmadığı yönünde araştırma yapmasına olanak sağlar. Bu delillere ulaşmak alacaklı için daha kolay ise borçlunun yükümlülüğü imkânsızlığa ilişkin bildirim ile sona erer[319]. Ancak imkânsızlığa bizzat alacaklının veya herkesçe bilinen bir olayın sebep olması (örneğin inşası devam eden 10 villadan altısının yandığının günlerce gazetelerde ve televizyon kanlarlında haber olarak verilmesinde olduğu gibi) halinde, alacaklı imkânsızlığı biliyor ya da bilmesi gerekiyorsa borçlunun bildirim yükümlülüğü sona erer[320].

Aksi yöndeki görüşe[321] göre, alacaklının imkânsızlığın meydana geldiğini bilmesi veya gerekli özeni göstermesi durumunda bilebilecek olması durumunda dahi borçlunun bildirim yükümlülüğü sona ermez. Çünkü imkânsızlığın alacaklı tarafından bilinmesi borçlunun bildirim yükümlülüğünü değil bu yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin yaptırımını ortadan kaldırır. Dolayısıyla imkânsızlığı bilen alacaklı, imkânsızlığın zamanında bildirilmediğinden bahisle meydana gelen zararının tazminini isteyemez.

Borçlunun diğer bir yükümlülüğü ise, zararın artmaması için gerekli önlemleri almasıdır. Bu önlemler kısmi imkânsızlık halinde ifası mümkün olan kısmın da zarara

317 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 211; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 330; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 311; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 197.
318 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 85; **Dural**, İmkânsızlık, s. 132.
319 **Dural**, İmkânsızlık, s. 132.
320 **Dural**, İmkânsızlık, s. 131; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 85; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1302.
321 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 212

uğramaması için emniyet altına alınması[322] ya da karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde imkânsızlaşan edim yerine kaim değer elde edilecekse bu bedelin azalmaması için gerekli tedbirlerin alınmasıdır[323]. Sözleşmeye konu parça borcu sigortalı ise, sigorta alacağının azalmaması veya yok olmaması için ilgili poliçe ile belirlenen süre içerisinde sigortaya gerekli bildirimlerin yapılmasıdır[324].

Borçlu, bildirim ve gerekli önlemleri alma yükümlülüğüne aykırı hareket ederse alacaklının bu yüzden meydana gelen zararlarını tazmin etmek zorundadır. Tazmin edilecek zarar ise, imkânsızlığın en kısa zamanda alacaklıya bildirilmesi ve meydana gelen zararı azaltıcı önlemlerin alınması durumunda alacaklının uğramayacağı zarardır.[325]. Örneğin, sözleşmeye konu malın, edimin imkânsızlaştığını daha önceden öğrenen alacaklı, bu malı piyasadan daha ucuza temin edilebilecek iken, bildirim yapılmaması nedeniyle daha pahalıya alınmak zorunda kaldıysa oluşan fiyat farkını borçludan talep edebilir[326].

III. Kaim Değer Talebi

A. Genel Olarak

Kaim değer, edimin imkânsızlaşmasına bağlı olarak borçlunun malvarlığında oluşan boşluğu dolduran şey ya da imkânsızlaşan edimin parasal değeri olarak tanımlandığı[327] gibi, borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlık nedeniyle

---

322 Caytas, Ivo G., Der unerfüllbare Vertag: anfängliche und nach-trägliche Leistungshindrenisse und Entlastungsgründe, Diss., St. Gall 1984, s. 184-184 naklen **Kurt**, İmkânsızlık, s. 212, dipnot 15.

323 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 212. Yazar, imkânsızlaşan edim yerine geçecek olan kamulaştırma bedelinin bilirkişi raporu ile az belirlenmesi halinde bilirkişi raporuna yapılacak itirazın önlemlerden biri olduğunu belirtmektedir.

324 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 212.

325 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 562; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 311; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 330; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 213..

326 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 213.

327 **Dural**, İmkânsızlık, s. 183.

borcundan kurtulan borçlunun imkânsızlaşan edim dolayısıyla üçüncü kişiden elde ettiği karşı değer olarak da tanımlanır[328].

Kaim değer, Türk Borçlar Kanunu'nda da düzenlenmemesine rağmen doktrinde[329] TBK m. 136 (eski BK m. 117)'nın düzenleniş biçimi ve amacından hareketle, alacaklının, borçludan elde ettiği kaim değeri talep edebileceği kabul edilir. Aksi yöndeki görüşe[330] göre, kaim değerle sözleşme ilişkisinin devamı ya dürüstlük kuralı ile destekleniyor olmalıdır ya da kaim değerin talep edilebileceğinin taraflarca önceden kararlaştırılmış olması gerekir.

Borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığında, borcun imkânsızlaşan kısmı, kanun gereği kendiliğinden sona erer. Bu düzenlemenin amacı ise, TBK m. 136'da olduğu gibi, sorumlu olmadığı imkânsızlık nedeniyle borçluyu korumaktır. Ancak bu koruma zırhı, borçlunun haksız şekilde zenginleşmesinin önünü de açamaz. Kamulaştırma bedeli yahut sigorta bedeli gibi değerlerin alacaklı tarafından talep edilebilir olması ise, borçlu aleyhine bir durum yaratmadığı gibi, borçlunun bu değerleri alacaklıya vermesi ile imkânsızlaşan edimin aynen ifası arasında bir fark yoktur.

Kaim değer, ifa ikamesi mi yoksa tazminat mıdır? Türk doktrininde[331] bu soruya verilen cevap, ifası imkânsızlaşan edim yerine geçen kaim değerin ifa ikamesi olduğu yönündedir. Dolayısıyla kaim değerin talep edilebilmesi için tazminat talebinde olduğu gibi alacaklının zarara uğramış olması gerekmez[332]. Kaldı ki kaim değerin, imkânsızlaşan edimin yerine geçtiği ve alacaklının da bu değeri, imkânsız hale gelen

---

328 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1304.

329 **Dural**, İmkânsızlık, s. 185; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 196; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1305; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 305; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 88; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 1009.

330 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 562; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 328.

331 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1305; **Dural**, İmkânsızlık, s. 184; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 319; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 230; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 313.

332 **Dural,** İmkânsızlık, s. 184; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 230; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1305; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 319**; Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 313. Gündoğdu'ya göre, alacaklının kaim değeri talep edebilmesi için borçlunun kusurlu olması gerekmektedir. Ancak, borçlu kusurlu ise alacaklın kaim değer dışında kaim değeri aşan zararı için tazminat talep edebilir.

edimin yerine geçmek üzere istediği dikkate alındığında kaim değerin, tazminat olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

Kaim değer kavramı, kaim değerin hukuki niteliği ve kaim değer talebinin dayanağı belirlendikten sonra nelerin kaim değer olabileceğinin tespiti gerekir. Haksız fiile dayalı olarak hak kazanılan tazminat veya tazminat hakkı[333], imkânsızlaşan edim sigortalanmış ise imkânsızlık nedeniyle sigorta şirketinden alınan sigorta bedeli veya sigorta şirketine karşı doğmuş olan alacak hakkı[334], kamulaştırılan taşınmaz için ödenen kamulaştırma bedeli[335], edim konusu taşınırın istimval edilmesi sonucu elde edilen bedel[336] ve hukuki işlemler sonucu elde edilen karşılıklar[337] kaim değerdir. Örneğin, M, sahibi olduğu ve terekesine dahil X tablosunu A kişisine satmıştır. Ancak bu tablonun mülkiyeti A kişisine geçirilmeden M ölmüş ve bu tablonun satışından habersiz mirasçı C, X tablosunu üçüncü kişiye satmıştır. Ortada hataya rağmen geçerli bir çifte satım bulunmaktadır. X tablosunun mülkiyetinin A kişisine geçirilmesi mirasçı C' nın sorumlu tutulamayacağı sebeple imkânsız hale geldiği için, X tablosunun satışı sonucu üçüncü kişiden almış olduğu bedeli, ifası imkânsız olan edim yerine geçtiğinden A kişisi tarafından kaim değer olarak talep edilebilir[338].

---

333 **Dural**, İmkânsızlık, s. 190; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 90; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 222; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 304; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 196; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1305; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 409; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 318.

334 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 223; **Dural**, İmkânsızlık, s. 191; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 318; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1305; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 90; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 195; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 304; **Resioğlu**, Borçlar Hukuku, s. 409.

335 **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 409; **Başoğlu,** İmkânsızlık, s. 318; **Dural**, İmkânsızlık, s. 192; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 90; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1305; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 195-196; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 304; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 223.

336 **Kurt,** İmkânsızlık, s. 223.

337 **Dural**, İmkânsızlık, s. 193; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 224; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 318; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 196.

338 Bu örnek için bkz. **Dural**, İmkânsızlık, s. 193; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 225. Konuya ilişkin olarak verilen diğer örnek ise, paylı mülkiyete konu taşınmazın paydaşı olan S, üçüncü kişi M ile payının devrine ilişkin satış vaadi sözleşmesi imzalamıştır. Ancak, satış vaadi sözleşmesine konu pay devredilmeden önce diğer paydaşlardan birinin açmış olduğu paydaşlığın giderilmesi davası sonucu taşınmaz ihale yoluyla satılmış ve paydaşlara paylarına isabet eden bedeller ödenmiştir. Bu durumda S'nin payını, M'ye devretmesi imkânsız hale gelmiştir ve bu imkânsızlık nedeniyle S'ye sorumluluk da yüklenemez. Ancak, M taşınmazın ihale yoluyla satışı sonucu S payına isabet eden bedeli kaim değer olarak talep edebilir. Bu örnek için bkz. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 224.

B. Kaim Değerin Talep Edilmesinin Şartları

1. Borçlanılan Edim İmkânsız Hale Gelmelidir.

Kaim değerin talep edilebilmesi için edimin ifasının sözleşme kurulduktan sonra imkânsız hale gelmesi gerektiği konusunda doktrinde görüş birliği[339] bulunmasına rağmen, meydana gelen bu imkânsızlığın objektif nitelikteki mi olması gerektiği tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüşe[340] göre, sonradan meydana gelen imkânsızlığın objektif veya sübjektif olması arasında fark bulunmaz. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe[341] göre, sonradan meydana gelen imkânsızlığın objektif nitelikte olması gerekir. Zira kısmi ifanın önündeki engel kesin ve sürekli nitelikte değilse imkânsızlık meydana gelmez. Kaim değerin talep edilebilmesi için borçlunun imkânsızlıktan sorumlu olup olmaması ise sonucu değiştirmez[342].

2. Kaim Değer Edimi İmkânsızlaştıran Olay Sonucunda Elde Edilmiş Olmalıdır

Kaim değerin talep edilebilmesi için edimi imkânsızlaştıran olay ile aynen ifası mümkün olmayan edimin yerine kaim olan değer arasında iktisadi yönden nedensellik bağının bulunması gerekir[343]. Nedensellik bağının iktisadi yönden olması yeterlidir. Dolayısıyla edimi imkânsızlaştıran olay ile kaim değer arasında uygun nedensellik

---

339 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 307; **Başoğlu,** İmkânsızlık, s. 319; **Dural**, İmkânsızlık, s. 187; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 230; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 197; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 91.

340 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 231; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 307. Gündoğdu'ya göre, sonradan meydana gelen imkânsızlıkta olduğu gibi kaim değerin talep edilebilmesi için de sonradan meydana gelen imkânsızlığın objektif mi yoksa subjektif mi olduğunun bir önemi bulunmaz.

341 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 91.

342 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 197; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 307; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 231.

343 **Dural**, İmkânsızlık, s. 187; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 232; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 308; **Başoğlu,** İmkânsızlık, s. 319; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 91.

bağının bulunması gerekmez[344]. Sözleşmeye konu edimin ifasının imkânsızlığına sebep olan ihraç yasağı ile borçlunun sözleşmeye konu malları yurtiçinde satması sonucu elde ettiği bedel arasında iktisadi yönden bağ olmadığı için satış bedeli kaim değer değilken[345]; çifte satım halinde borçlunun üçüncü kişiden ekonomik değer elde etmesi ile imkânsızlık arasında uygun illiyet bağı bulunmamakla birlikte aradaki iktisadi bağ nedeniyle borçlunun elde ettiği satış bedeli kaim değerdir[346].

3. Kaim Değer, İmkânsız Hale Gelen Edim Sonucu Borçlunun Malvarlığında Oluşan Boşluğu Ekonomik Olarak Doldurmalıdır

Elde edilen değer, edimin imkânsızlaşmasına bağlı olarak ekonomik açıdan borçlunun malvarlığında oluşan boşluğu doldurmalıdır[347]. Dolayısıyla, kaim değer ile imkânsızlaşan edimin aynı olması gerekmez; ekonomik açıdan birbirinin yerine geçecek olması yeterlidir[348]. Örneğin, kiraya verilmiş veya üzerinde intifa hakkı kurulmuş olan taşınmazın kamulaştırılması sonucu verilen kamulaştırma bedeli, kaim değer değildir[349]. Çünkü kamulaştırma bedeli taşınmazın mülkiyetinin karşılığı olarak verilmesine rağmen kira sözleşmesi ile taşınmazın kullandırılması borcu üstlenilir. Elde edilen bedel de doğrudan doğruya kullanıma ilişkin olmadığı için kamulaştırma bedeli kaim değer değildir. Satış vaadi sözleşmesine konu taşınmazın kamulaştırılması halinde ödenecek olan kamulaştırma bedeli, kaim değerdir. Çünkü borçlunun malvarlığında artık taşınmaz yerine kamulaştırma bedeli yer alır ve kamulaştırmaya bağlı olarak borçlunun malvarlığında meydana gelen boşluk kamulaştırma bedeli ile dolar[350].

---

344 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 308; **Dural**, İmkânsızlık, s. 188; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 233; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 92.
345 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 92; **Dural,** İmkânsızlık, s. 188; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 233.
346 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 232; **Dural**, İmkânsızlık, s. 188.
347 **Dural**, İmkânsızlık, s. 189; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 233; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 91.
348 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 309; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 233; **Dural,** İmkânsızlık, s. 188; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 91.
349 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 91; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 234; **Dural**, İmkânsızlık, s. 188.
350 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 233.

4. İmkânsızlaşan Edim Verme Edimi Olmalıdır

Verme edimi dışında kalan özellikle yapma edimleri bakımından borçlu kaim değer elde edemez[351]. Örneğin, inşaat şantiyesinde meydana gelen kaza sonucu yaralanan işçinin aldığı manevi tazminatın kaim değer olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Zira işçinin aldığı manevi tazminat, işçinin hizmet ediminin yerine değil, kaza nedeniyle meydana gelen manevi yıkımı için ödenmektedir[352].

Bir görüşe[353] göre, yapma edimleri gibi kaçınma edimleri bakımından da borçlunun kaim değer elde etmesi mümkün değildir. Çünkü üçüncü kişiye ifa ettiği edim ile kaçınma edimini ihlal eden borçlunun, bu edim karşılığında üçüncü kişiden almış olduğu bedel kaim değer değildir. Borçlu bu bedeli imkânsız hale gelen kaçınma ediminin karşılığında değil üçüncü kişiye ifa ettiği edimin karşılığında almaktadır.

5. Alacaklı Kaim Değeri Talep Etmelidir

Kaim değeri talep etmek alacaklı için bir haktır, dolayısıyla alacaklı kaim değer alacağını talep etmek zorunda değildir[354]. Yenilik doğuran bir hak olan kaim değer talebine yönelik hakkın kullanılması ile birlikte borçlu kaim değeri alacaklıya devretmek zorundadır[355].

Alacaklı, kaim değeri talep ettiğinde asıl borca bağlı cezai şart, kefalet, rehin gibi fer'i hakların varlığını devam ettirip ettirmediğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden birine[356] göre, alacaklının kaim değeri talep ettiği andan itibaren edim konusu değişmekle birlikte borç ilişkisi devam eder. Dolayısıyla asıl borç

---

351 **Kurt,** İmkânsızlık, s. 235; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 92; **Dural**, İmkânsızlık, s. 189.

352 Örnekler için bkz. **Dural**, İmkânsızlık, s. 189; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 92; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 235.

353 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 235.

354 **Dural**, İmkânsızlık, s. 190, **Altaş**, İmkânsızlık, s. 93; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 306; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 237.

355 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 306- 307; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 241. Kurt'a göre, alacaklı halihazırda elde edilmiş kaim değerin devrini isteyebileceği gibi henüz elde edilmiş kaim değere ilişkin talep hakkının devrini de isteyebilir.

356 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 190; **Dural**, İmkânsızlık, s. 196.

için verilmiş olan rehin, kefalet, cezai şart gibi fer'i haklar, kaim değer borcu için varlığını sürdürür. Diğer bir görüşe[357] göre, fer'i hakların sadece asli edim borcuna mı yoksa borç ilişkisinin tamamına mı bağlı olduğuna göre ayırım yapılmalıdır. Kefalet, rehin, cezai şart gibi fer'i hakların sadece asli edim borcu için verildiği anlaşılıyorsa fer'i haklar kaim değer için devam etmez iken; borç ilişkisinin tamamına bağlı olarak verildi ise bu fer'i haklar varlığını devam ettirir.

İki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde ise alacaklı kaim değeri talep etmediği sürece borç ilişkisi askıdadır[358]. Alacaklının kaim değeri talep etmeyeceğine ilişkin beyanı ile borç ilişkisi sona ermekte iken; aksi yöndeki beyanla da borç ilişkisi devam eder.

C. Kaim Değerin Kapsamı

Alacaklı kaim değeri talep ettiği takdirde borç, bu değer üzerinde somutlaşarak devam ettiği için borçlu imkânsızlaşan edim yerine elde ettiği kaim değer çok yüksek olsa bile, elde ettiği kaim değerin tamamını alacaklıya vermek zorundadır[359]. Ancak borçlu da kaim değer için yapmış olduğu masrafları, kaim değerden indirme hakkına sahiptir[360]. Hatta yapmış olduğu masrafları kaim değerden indirme hakkına sahip olan borçlu, kaim değeri elde ettiği andan alacaklıya teslim ettiği ana kadar elde ettiği bir faiz varsa bu faizi de kaim değerle birlikte alacaklıya teslim etmelidir[361].

İki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde alacaklı, kaim değeri talep ederse, kendi karşı edimini yerine getirmek zorundadır[362]. Bu durumda alacaklının kendi ediminin ne kadarını ifa edeceğinin tespiti gerekir. Kaim değer, imkânsızlık

---

357 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 247.
358 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 93; **Dural**, İmkânsızlık, s. 190; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 238.
359 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 310; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 89; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 320; **Dural**, İmkânsızlık, s. 196.
360 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 89; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 320; **Dural**, İmkânsızlık, s. 196.
361 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 246.
362 **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 320; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 89; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 310-311; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 242; **Dural**, İmkânsızlık, s. 197.

nedeniyle ifa edilemeyen asli edime eşitse veya asli edimden değerliyse, alacaklı üstlenmiş olduğu edimin tamamını ifa eder[363]. Diğer bir görüşe[364] göre ise, kaim değerin asli edimden yüksek olduğu hallerde, somut olaya göre, hakkaniyetli bir değerlendirme yapılmalı ve alacaklı veya borçlu herhangi bir tarafın sebepsiz şekilde zenginleşmesine izin verilmemelidir. Buna göre, borçlu, piyasa değeri 130.000,00-TL olan evi, kendi çabası ve yetenekleri ile 155.000,00-TL'ye satmış ise alacaklı kaim değer olarak 130.000,00-TL'yi talep edebilir. Ancak evin değeri doların yükselmesine bağlı olarak 155.000,00-TL oldu ise alacaklı kaim değer olarak 155.000,00-TL'nin tamamını talep edebilir[365].

Doktrindeki bir görüşe[366] göre, kaim değer asli edimden düşük ise alacaklının karşı edimi orantılı şekilde indirilir. Diğer bir görüşe[367] göre ise, kaim değeri talep etmek zorunda olmayan alacaklının karşı ediminden indirim yapılmaz, asli edimin değerinden düşük kaim değeri seçen alacaklı, seçiminin sonuçlarına katlanır.

Bir başka görüşe[368] göre ise, karşı edim hasarının alacaklıda olup olmadığına göre ayırım yapılmalıdır. Şayet, karşı edim hasarı kanun veya sözleşme gereği alacaklıda ise alacaklı, kaim değer asli edimden düşük değerde olmasına rağmen indirim talep edemez. Ancak, karşı edim hasarı sözleşme veya kanun gereği borçluda ve kaim değer, asli edimden düşük değerde ise alacaklının karşı edimi orantılı şekilde indirilir.

Diğer bir görüşe[369] göre, alacaklı, kaim değerle birlikte tazminat talep edebiliyorsa karşı edimini tamamen yerine getirir ancak, kaim değerle birlikte tazminat talep edemiyorsa karşı ediminin indirilmesini talep edebilir.

---

363 **Dural**, İmkânsızlık, s. 197; **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 320; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 196; Umar, Ademi İfa, s. 977.
364 **Kurt**, İmkânsızlık, s. 246.
365 Örnek için bkz. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 246.
366 **Dural**, İmkânsızlık, s. 197-199**; Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 320; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 196.
367 **Umar**, Ademi İfa, s. 977.
368 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 89; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 245.
369 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 311. Alacaklının kaim değerle birlikte tazminat talep edemeyeceğine ilişkin aksi görüş için bkz. **Başoğlu**, İmkânsızlık, s. 321.

Kanaatimizce, karşı edim hasarının alacaklıda olup olmamasına göre ikili ayırım yapan görüş, taraflar arasındaki menfaat dengesi ile hasar düzenini gözettiği için isabetlidir.

Kısmi ifa imkânsızlığının önceden öngörülmesi halinde taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağının anlaşılması halinde ve iki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, alacaklı kısmi ifayı kabul etmiyorsa veya alacaklının yerine getirmesi gereken edim bölünemiyorsa, kısmi imkânsızlık tam imkânsızlığa eşdeğerdir. Dolayısıyla bu hallerde tam imkânsızlığa ilişkin hükümler uygulanır. Tam imkânsızlık halinde de alacaklı imkânsızlaşan edim yerine geçen kaim değeri talep edebilir.

Ancak, ifaya konu edim bölünebilir nitelikteyse, kısmi ifa taraf menfaatlerine uygunsa, ya iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde alacaklı kısmi ifaya razı olursa, ya da karşı edim bölünebilir nitelikteyse alacaklının kaim değeri isteyip isteyemeyeceğinin tespiti gerekir. Son derece isabetli bulduğumuz hakim görüşe[370] göre, karşı edim hasarına alacaklının mı yoksa borçlunun mu katlanacağına göre ikili bir ayırım yapılmalıdır. Buna göre kanun veya sözleşme gereği karşı edim hasarına katlanması gereken borçlu, edimin ifası imkânsız hale gelen kısmı için bir kaim değer elde etmiş ise alacaklı, kısmi ifa yanında elde edilen kaim değeri de talep edebilir. Bu durumda alacaklı da karşı ediminin tamamını ifa eder. Karşı edim hasarına alacaklı katlanıyorsa meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığına rağmen alacaklı kendi edimini tam olarak ifa eder. Karşı edimini tam olarak ifa eden alacaklı da borcun ifası imkânsız hale gelen kısmı için kaim değer elde eden borçludan, edimin halen ifası mümkün kısmı ile birlikte kaim değeri de talep eder.

[370] **Dural**, İmkânsızlık, s. 179; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 300; **Oğuzman/Öz,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 564; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 313.

IV. İki Tarafa Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde Karşı Edimin Akıbeti

İki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde tarafların edimleri arasındaki karşılıklılık ve bağımlılık ilişkisi edimlerden birinin ifasının kısmen imkânsızlaşması halinde karşı edimin akıbetinin ne olacağı sorusunu akıllara getirir.

TBK m. 137/2 c. 1 ile karşı edim hasarının borçluda olduğu hal düzenlenmektedir. Buna göre, iki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan birinin borcu kısmen imkânsızlaşır ve alacaklı kısmi ifayı kabul ederse, karşı edim de kısmi ifa ile orantılı şekilde yerine getirilir. Karşı edim hasarı borçluda olduğu için kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle borçlunun sorumluluğuna gidilemez. Ancak alacaklının karşı edim borcu, kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle elde edemediği edim kısmı ile orantılı şekilde indirilir[371]. İndirilmiş karşı edim tutarının hesaplanmasına ilişkin olarak doktrinde[372] verilen formül ise "*indirilmiş karşı edim tutarı = (edimin ifası halen mümkün olan kısmının objektif değeri) × (karşı edimin sözleşmede kararlaştırılmış olan tutarı) / (edimin tamamının objektif değeri)*" şeklindedir.

Karşı edim hasarının alacaklıda olduğu durumlarda ise alacaklı kendi karşı edimini tamamen ifa ederken karşı edimin imkânsızlaşmayan kısmıyla yetinir[373]. Hatta alacaklı kısmi ifada menfaatinin bulunmadığından bahisle kısmi ifayı reddetse bile kendi edimini tam olarak ifa eder[374].

Kısmi ifa imkânsızlığının önceden öngörülmesi halinde taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağının kabulü halinde ise, kanun gereği, tam imkânsızlık hükümleri uygulanır. Dolayısıyla, karşı edime ilişkin talep hakkını kaybeden borçlu,

---

371 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I; s. 564; **Dural**, İmkânsızlık, s. 177-178; **Kurt,** İmkânsızlık, s. 299; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 334; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 194. Serozan'a göre, indirim oranı belirlenirken satış parasının ayıplı ifadan dolayı indirilmesine ilişkin TBK m. 227 hükmü dikkate alınır.

372 **Dural**, İmkânsızlık, s. 178; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 300.

373 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 564; **Dural**, İmkânsızlık, s. 181; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 300.

374 **Dural**, İmkânsızlık, s. 181; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 301.

daha önceden elde etmiş olduğu edim kısmını sebepsiz zenginleşme hükümleri (TBK m. 136/2) uyarınca geri verir[375].

TBK m. 136/2 ile sebepsiz zenginleşme hükümlerine yapılan gönderme, iade talebinin hukuki dayanağı konusunda tartışmalara sebep olmaktadır. Doktrindeki bir görüşe[376] göre, iade talebinin dayanağı TBK m. 136/2 hükmü uyarınca sebepsiz zenginleşmedir. Çünkü, alacaklı sözleşme gereği borçluya bir kazandırmada bulunmuştur, ancak bu kazandırma sözleşme, imkânsızlığa bağlı olarak ortadan kalktığı için sebepsiz zenginleşmeye vücut vermiştir. Diğer görüşe[377] göre, borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlıkta borçlunun aynen ifa borcu sona ermekle birlikte taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi tasfiye ilişkisine dönüşür. Dolayısıyla iade talebinin hukuki dayanağı, tasfiye ilişkisi olarak varlığını devam ettiren sözleşme ilişkisidir.

İade borcunun kapsamına ilişkin bir görüşe[378] göre, iade borcu, borçlunun elinde kalan karşı edim miktarı ile sınırlı olup, iadesi gereken para dışındaki edim, borçlunun elinden çıkmış ise borçlu iade borcundan kurtulur. Diğer bir görüşe[379] göre ise, iki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan biri kendi ediminin tamamını ifa edinceye kadar ediminin ifasının imkânsız hale gelebilme ve iade borcunun doğabilme ihtimalini öngörmelidir. Dolayısıyla iade borcundan kurtulması için iade konusunun eksilmesi veya ortadan kalkmasında borçlunun bir sorumluğunun bulunup bulunmadığı belirlenir. İade konusu şey, iade borçlusu ve kullandığı yardımcı kişinin fiili sonucu elden çıkmış, tükenmiş, tahrip edilmiş veya yok edilmiş ise, iade borçlusu, iade konusu

375 **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 593; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 251.

376 **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 253..

377 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 197; **Serozan**, Sözleşme İlişkisinin Çözülmesi, s. 201. Serozan, iade yükümlülüğü bulunan borçlunun, borçlunun rızası ile yapmış olduğu masrafları iade borcundan düşmez. Ancak, kazayla veya üçüncü kişinin fiilleri ile eksilme veya yok olma söz konusuysa bunu ileri sürebilir ve borcundan düşürebilir. İade talebinin tabi olduğu zamanaşımı TBK m. 146 uyarınca 10 yıldır. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Serozan**, Sözleşme İlişkisinin Çözülmesi, s. 201. Benzer görüşte olmalarına rağmen, TBK m. 136/2'nin sebepsiz zenginleşmeye yapılan atfı yok saymayan görüşe göre ise, iade borcunun dayanağı sözleşme olmakla birlikte iade borcunun kapsamı belirlenirken sebepsiz zenginleşme hükümleri kıyasen uygulanmalıdır. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Dural**, İmkânsızlık, s. 162-165; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 257-259; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 76-77; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1034.

378 **Dural**, İmkânsızlık, s. 163; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 77. İyiniyetli zilyet kabul edilen iade konusu şeye yapmış olduğu masrafları talep edebilir.

379 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 389.

şeydeki eksilme ve bozulmalardan sorumludur[380]. Ancak iade konusu şeydeki eksilmeye veya ortadan kalkmaya mücbir sebep veya beklenmeyen hal neden olduysa borçlu sorumlu tutulamaz ve iade borcu sona erer[381]. Eksilen veya yok olan iade konusu şey yerine kaim değer elde edildi ise, iade alacaklısı, bu kaim değeri talep edebilir. İade borçlusu kötüniyetli zilyet kabul edildiği için iade konusu şeye yapmış olduğu zorunlu veya yararlı masrafları talep edebilirken, iade konusu şeyin kendisine sağladığı hukuki ve tabii yararları ise iade alacaklısına vermelidir[382]. Zorunlu ve yararlı masrafların talep edilebilmesi için iade alacaklısının malvarlığında somut ve eylemli bir artışa yani gerçek bir masraf tasarrufuna sebep olduysa, iade borçlusunun mahsup hakkı doğar[383].

Kanun ya da sözleşme gereği karşı edim hasarının kısmen veya tamamen alacaklıda olduğu hallerde alacaklı, ifa etmiş olduğu edimin iadesini isteyemez[384]. Buna göre, taşınır satışında satılanın zilyetliğini devralmada temerrüde düşen (TBK m. 208/2) veya satılanın ifa yerinden başka yerde teslimini talep eden (TBK m. 208/3) alacaklı karşı edim hasarını kanun gereği üstlenmiş olur[385]. TBK m. 408'e göre işveren kusurlu davranarak işçinin çalışmasına engel olursa, işveren edimi kabul etmeyerek temerrüde düşerse, işgörme ediminin imkânsız hale gelmesinden işveren sorumluysa ya da işverenin risk alanında meydana gelen beklenmeyen halden dolayı işgörme ediminin ifası imkânsız hale geldiyse karşı edim hasarını kanun gereği üstlenmiştir[386]. Bu sebeple

---

380 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 387.

381 **Serozan,** İfa Engelleri, s. 387; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 263. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1304.

382 **Kurt,** İmkânsızlık, s. 265.

383 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 389.

384 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 77; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 268; **Dural**, İmkânsızlık, s. 165; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1304; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 346.

385 Mülga BK m. 183/1'e göre halin icabından veya özel şartlardan doğan istisnalar dışında, satılan şeyin yarar ve hasarı sözleşmenin kurulması anından itibaren alıcıya geçmekteydi. Bu kanun maddesi yerine getirilen TBK m. 208/1'e göre ise taşınırlarda zilyetliğin devriyle, taşınmazlarda ise tapuda tescil ile karşı edim hasarının alıcıya geçmektedir. Dolayısıyla, satım sözleşmesinde yarar ve hasarın alıcıya geçmesi konusunda alacaklının sorumluluğu azaltılmıştır.

386 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 155-156; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 272; **Altaş**, İmkânsızlık, s. 80; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 348-349.

işveren, işgörme edimini ifa edemeyen işçiye ücretini ödemek zorundadır[387]. Benzer istisnalara Türk Borçlar Kanunu'nun 485[388], 498[389] ve 621[390] maddelerinde de yer verilmiştir.

TBK m. 136 ve TBK m. 137 ile getirilen düzenlemeler emredici nitelikte olmadığı için taraflarca aksi kararlaştırılabilir. İrade özerkliği ile sözleşme özgürlüğünün bir sonucu olarak taraflarca karşı edim hasarının alacaklıda olduğuna ilişkin sözleşmeler geçerlidir. Dolayısıyla geçerli olan bu sözleşme ile karşı edim hasarını üstlenen alacaklı, karşı edimi elde etmeksizin kendi edimini tamamen veya kısmen ifa etmek zorundadır[391].

§7. BORÇLUNUN SORUMLU OLDUĞU KISMİ İFA İMKÂNSIZLIĞININ SONUÇLARI

I. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığının Borç İlişkisine Etkisi

Kısmi ifa imkânsızlığından borçlunun sorumlu olduğu haller, kanunda düzenlenmediği için, bu imkânsızlığın borç ilişkisine etkisi belirlenirken TBK m.

---

387 İşçinin talep ettiği ücret sözleşmede kararlaştırılan ücrettir. Dolayısıyla, bu ücretin tazminat olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. **Reisoğlu**, Hizmet Akdi, s. 172. Bu ücretten işçinin işgörme edimini yerine getiremediği için tasarruf ettiği veya başka bir işten kazandığı ya da kastı ile kazanmadığı kazançların indirilmesi gerekir. **Serozan**, İfa Engelleri, s. 156.

388 TBK m. 485/1'e göre, eserin tamamlanması, işsahibi ile ilgili beklenmedik olay dolayısıyla imkânsızlaşırsa yüklenici, yaptığı işin değerini ve bu değere girmeyen giderlerini isteyebilir. Bu hükmün uygulanabilmesi için eserin tamamlanmasının mümkün olmaması ve imkânsızlık tan işsahibinin sorumlu olmaması gerekir. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 350. Meydana gelen imkânsızlık işsahibinin risk alanında gerçekleşmeli ve bu imkânsızlık işsahibinin eseri teslim borcundan önce gerçekleşen beklenmeyen olay sonucu olmalıdır. **Kurt**, İmkânsızlık, s. 278.

389 TBK m. 498/1'e göre, eser, yayımcıya tesliminden sonra beklenmedik hal sonucu yok olsa bile, yayımcı bedeli ödemekle yükümlüdür.

390 TBK m. 621/3'e göre, bir ortağın katılım payı, bir şeyin kaldırılmasından oluşuyorsa kira sözleşmesindeki; bir şeyin mülkiyetinden oluşuyorsa satış sözleşmesindeki hasara, ayıptan ve zapttan sorumluluğa ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır.

391 **Altaş**, İmkânsızlık, s. 78; **Dural**, İmkânsızlık, s. 165; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 195; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 410; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1304

112'den faydalanılır. Ancak bu kanun maddesinde de borçlunun, imkânsızlıktan sorumlu olduğu hallerin, borç ilişkisini ne şekilde etkilediği belirlenmemiştir.

Doktrindeki hakim görüşe[392] göre, ifası imkânsızlaşan borç sona ermez. Bu imkânsızlık ile borcun içeriği değişir ve borçlunun asıl borcunun yerini alacaklının bu nedenle meydana gelen zararlarını karşılama yükümlülüğü alır. Dolayısıyla asıl alacağa bağlı teminatlar ve fer'i haklar varlığını sürdürmeye devam eder. Borç sona ermeyip içeriği değiştiği için borcun tabi olduğu zamanaşımı süresi işlemeye devam ettiği gibi, asıl borca ilişkin savunmaları tazminat talebine karşı da ileri sürülebilir.

Bir diğer görüşe[393] göre, borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlıkta borç kanun gereği kendiliğinden sona erdiğine göre, imkânsızlık nedeniyle borçlunun sorumluluğuna gidilemediği hallerde de borç sona erer. TBK m. 112 gereği tazminat yükümlülüğü borcun sona ermesine bağlı olduğu için alacaklının hak ettiği tazminatı talep etmesi için, sona eren asıl borcun vadesini beklemesi gerekmediği gibi, tazminat alacağı asıl borcun zamanaşımına tabi olmaz. İmkânsızlaşan asıl borç için verilen teminatlar ise tazminat alacağını da kapsar[394].

Kanaatimizce ifası imkânsızlaşan borcun içeriği değişmekte olup, borçlunun asli edim borcunun yerini tali özellikteki tazminat ödeme yükümlülüğü almaktadır.

---

[392] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 200; **Serozan**, Sözleşmeden Dönme, s. 286; **Tekinay/Akman/Altop/Burcuoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 854; **Kurt**, İmkânsızlık, s. 214; **Eren,** Borçlar Hukuku, s. 1035; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 408; **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 572, 583.

[393] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 450; **Öz**, Dönme, s. 156; **Seliçi,** Seçimlik Borç, s. 397; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 271; **Gündoğdu**; İmkânsızlık, s. 198.

[394] İmkansızlaşan asıl borç için verilen kefalet TBK m. 589/1 hükmü gereği tazminatı da kapsamaktadır. Rehin açısından da farklı sonuca ulaşılmaz. MK m. 851'e göre, taşınmaz rehni ancak Türk parası ile gösterilecek alacak için tesis olunabilir. Teminata konu asıl borç para borcuysa zaten imkânsızlık meydana gelmez. Asıl borç yapma, yapmama veya paradan başka bir şey verme şeklinde ise rehin zaten asıl borcun ifa edilmemesi halinde istenebilecek tazminatı karşılamak için tesis edildiği için asıl borç için verilen rehin ve kefalet, tazminat borcu için de geçerlidir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 453.

II. Borçlunun Sorumlu Olduğu Kısmi İfa İmkânsızlığı Halinde Alacaklının Sahip Olduğu Haklar

A. Tazminat Talebi

Borçlu, meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle alacaklının uğradığını iddia ettiği her türlü zararı değil, sadece, imkânsızlık ile uygun illiyet bağı bulunan zararları tazminini etmek zorundadır[395]. Dolayısıyla kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle tazminat talep edilebilmesi için, genel hayat deneyimlerine ve hayatın olağan akışına, kanun ya da sözleşmeyle belirlenen yasağın ve normun amacına göre, imkânsızlık ile zarar arasında uygun nedensellik bağının bulunup bulunmadığının tespiti gerekir. Bu tespitin gerçekleştirilmesiyle oluşan atipik riskler, tazminat sorumluluğunun kapsamı dışında tutulabilir[396]. Örneğin, satılan taşınmaz borca uygun olarak teslim edilmediği için tazminat isteyen alacaklının, bahse konu taşınmazın çay ocağı olarak işletileceğini beyan ederek çay ocağının getirisinden mahrum kaldığından bahisle kazanç kaybını talep edemez[397]. Uygun nedensellik bağının bulunduğunu ispat yükü ise, alacaklıdadır. Alacaklı ispat yükümlülüğünü kısmi ifa imkânsızlığının, meydana gelen zararı ortaya çıkarmaya elverişli olduğu konusunda hakimi ikna etmek suretiyle gerçekleştirir[398]. Dolayısıyla uygun nedensellik bağının kesin olarak ispatlanması gerekmez; alacaklının birtakım emarelere dayanması yeterlidir.

---

395 **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 573; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1059; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 350, 358; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 383; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 273; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 205. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 280.

396 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 205; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 383.

397 Yargıtay 13 HD. 06.12.1985 tarih, 1985/5334E.-1985/7531K. sayılı kararı.

398 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 383, dn. 55, s. 383.

1. Maddi Tazminat Talebi

İmkânsızlıktan sorumlu olan borçlunun, alacaklının bu sebeple uğramış olduğu maddi zararları karşılaması gerektiği konusunda görüş birliği bulunmaktadır[399]. O halde borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığında da alacaklı, imkânsızlık nedeniyle uğramış olduğu maddi zararların karşılanmasını isteyebilir. Bu durumda tam tazminin yerini kısmi tazmin almakta olup; tazminat talebine ilişkin şartlar değişmez. Dolayısıyla, borcun ifasının kısmen imkânsızlaşması halinde alacaklı uğradığı maddi zararları, TBK m. 112 hükmüne dayanarak borçludan talep edebilir. Ancak alacaklı tarafından talep edilebilen bu zararın kapsamının nasıl belirlenmesi gerektiği tartışmalıdır.

Doktrindeki hakim görüşe[400] göre, maddi zarar, fark teorisi esas alınarak hesaplanmalıdır. Başka bir ifadeyle, malvarlığının zarar veren olay gerçekleşmeden önceki ve sonraki durumu karşılaştırılır, bu karşılaştırma sonucu belirlenen fark ise, maddi zarar olarak talep edilebilir.

Azınlıkta kalan diğer görüşe[401] göre, tazminat miktarı belirlenirken somut zarar (mübadele) teorisi esas alınmalıdır. Buna göre, zarar tespit edilirken bütün malvarlığı yerine münferiden hem maddi hem de manevi varlıklarda oluşan azalma veya değişiklikler nedeniyle meydana gelen somut kayıp dikkate alınmalıdır.

Başka bir görüşe[402] göre ise, fark teorisi ve somut zarar teorisinin birbirini tamamlayacak şekilde birlikte uygulanması daha faydalıdır. Fark teorisi, özellikle,

---

399 **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 498; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 200; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 202; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 272; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 444; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1035.

400 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 201; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1052 vd.; **Tekinay/Akman /Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 548; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 63; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I; s. 395. Öz'e göre, ifa imkânsızlığına dayalı olarak TBK m. 112 gereğince talep edilen tazminat fark teorisine; borçlu temerrüdüne dayalı olarak TBK m. 125/2 gereği alacaklı ifadan vazgeçerek talep edilen olumlu zarar ise değişim teorisine göre hesaplanmalıdır. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Öz**, Dönme, s. 183. Fark teorisine göre maddi zarar hem fiili zararı hem de yoksun kalınan karı kapsamaktadır.

401 **Akünal**, Denkleştirme Sorunu, s. 53 vd.

402 **Ergüne**, Olumsuz Zarar, s. 22.

nakden tazmin, somut zarar teorisi ise aynen tazmin bakımından daha uygundur. O halde, her iki teorinin birbirini tamamlayacak şekilde birlikte kullanılması teorilerin karşılıklı eksiklerinin tamamlanması anlamına gelmektedir. Bu ise, daha doğru bir çözümdür.

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle meydana gelen maddi zararlarını talep eden alacaklı, sözleşmeyle üstlenmiş olduğu kendi edimini yerine getirmek zorunda mıdır? Fark teorisi bu soruya olumsuz cevap vermektedir. Bu teoriye göre, malvarlığının zarar veren olay gerçekleşmeden önceki ve sonraki durumu karşılaştırılır, karşılaştırma sonucu belirlenen fark ise, maddi zarar olarak talep edilebilir. Bu farkı maddi tazminat olarak talep eden alacaklı, kendi edimini yerine getirmekten kaçınabilir. Mübadele teorisine göre ise, edimler karşılıklı olarak mübadele edildiği için tazminat talep eden alacaklının kendi edimini yerine getirmelidir.

Sonuç olarak, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığında alacaklı, bölünebilen edimin mümkün olan kısmının ifasını kabul ederek kısmi ifa ile birlikte imkânsızlaşan kısım nedeniyle meydana gelen zararlarının tazminini talep edebilir[403]. Borcun bir kısmı ifa edilmiş ve fakat kalan kısmın ifası gerçekleşmeden imkânsızlık meydana geldiyse ikili bir ayırım yapılmalıdır. İmkânsızlaşmayan kısım alacaklı için bir değer ifade ediyorsa sadece imkânsızlaşan kısım yönünden tazminat talep edebilir. Ancak imkânsızlaşmayan kısım alacaklı için bir değer ifade etmiyorsa tam imkânsızlık hükümleri uyarınca tam tazminat talep edilir[404].

Sorumlu olduğu sebeplerle borcunun bir kısmını ifa edemeyen borçlu, alacaklının bu sebeple uğramış olduğu zararları karşılamakla yükümlüdür. Borçlu meydana gelen zararları karşılamak suretiyle kısmi imkânsızlık nedeniyle alacaklının malvarlığında meydana gelen eksilmeyi ortadan kaldırır ve alacaklının malvarlığını

[403] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 456; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 211.
[404] **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 456.

kısmi ifa imkânsızlığından önceki haline getirir. Dolayısıyla alacaklı, imkânsızlık nedeniyle aynen ifası mümkün olmayan edimin parasal karşılığını[405], noterden gönderdiği ihtar için yaptığı noter masrafı, bu sözleşmeye güvenerek yaptığı seyahat giderlerini, faiz giderlerini ve malın teslimini beklerken yaptığı harcamaları borçludan talep eder[406]. Bunun dışında borçlu, alacaklının edimi elde edeceği düşüncesiyle yaptığı masraflara ek olarak borçludan elde edeceği edime güvenerek üçüncü kişilerle kurmuş olduğu sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini hiç veya zamanında yerine getiremediği için ödediği tazminatı veya cezai şartı, zararı daha fazla arttırmamak için yapmak zorunda kaldığı masrafları[407] karşılamak zorundadır.

Alacaklının aktiflerinin azalması veya pasiflerinin çoğalması yani malvarlığında meydana gelen azalma olan fiili zararlar[408] da bu zarar kalemleri arasındadır. Örneğin, bir doktorun yanlış ameliyat yapması nedeniyle ikinci bir ameliyatın zorunlu olarak yapılması halinde ikinci ameliyata ilişkin giderler, ifası kısmen imkânsızlaşan edim konusunun kalan kısmının başka yerden getirtilmesi için yapılan masraflar fiili zarar olarak borçlu tarafından karşılanmalıdır.

Son olarak, yapılan yanlış ameliyat nedeniyle ikinci bir ameliyat olan hastanın bir süre çalışamaması ve bu çalışma kaybına bağlı olarak para kazanamaması örneğinde olduğu gibi meydana gelen imkânsızlık nedeniyle malvarlığının artma imkânının kaybı anlamına gelen yoksun kalınan kar da borçlu tarafından karşılanması gereken zarar kalemlerinden biridir[409]. İfası kısmen imkânsızlaşan edim konusunun kalan kısmının

---

405 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1054.

406 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1055.

407 **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 589; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 202.

408 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 269; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 390; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 275; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 856.. Örnekler için bkz. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1005; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 202.

409 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 390-391; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 269; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 856; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1055; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 202; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 353. İfası kısmen imkânsızlaşan edim konusunun kalan kısmının sözleşme ile belirlenen sürede elde edilmemiş olması nedeniyle mahrum kalınan gelir ve kazançlar yine yoksun kalınan kar için verilen örnektir. Alacaklı, yoksun kaldığı karı ancak kısmi ifa imkânsızlığı meydana gelmeseydi malvarlığını kesin olarak artacağının ispat etmelidir. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 269.

sözleşme ile belirlenen sürede elde edilmemiş olması nedeniyle mahrum kalınan gelir ve kazançlar yine yoksun kalınan kar için verilen örnektir[410].

Borçlunun uğradığını iddia ettiği zarar hesaplanırken esas alınması gereken tarihe ilişkin olarak doktrinde görüş birliği sağlanamamıştır. Doktrindeki hakim görüşe[411] göre, hüküm anının ya da hüküm anına en yakın tarihin esas alınması gerekir. Örneğin, hüküm verilmeden önce alınan bilirkişi raporu ile belirlenen değer esas alınmalı böylece enflasyonun olumsuz etkileri giderilmelidir. Diğer bir görüşe[412] göre ise, zararın hesaplanmasından esas alınan tarihi belirleme yetkisi alacaklıdadır. Tercih hakkına sahip alacaklı isterse hüküm tarihini isterse borcun ifa edilmek zorunda olduğu tarihi seçebilir. Yargıtay'ın konuya ilişkin kararlarında ise, imkânsızlığın meydana geldiği an esas alınmalıdır[413].

Kısmi imkânsızlık nedeniyle borçlunun sorumlu tutulduğu hallerde tazminat talebine uygulanan zamanaşımı ise, borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlıkta olduğu gibi TBK m. 146 uyarınca on yıldır[414]. Zamanaşımının başlangıç tarihi ise, tartışmalıdır. Tazminatı, borcun ihlalinden doğan yeni bir borç olarak kabul eden görüşe[415] göre, zamanaşımının başlangıç tarihini borca aykırılığın yani imkânsızlığın meydana geldiği andır. Tazminat borcunu, aynen ifa borcunun devamın niteliğinde kabul eden ve tarafımızın da katıldığı görüşe[416] göre ise, zamanaşımının başlangıç anı aynen ifa borcunun tazminat borcuna dönüştüğü andır.

---

410 Örnekler için bkz. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1055; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 202.

411 **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 867; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 401; **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 265; **Ergüne**, Olumsuz Zarar, s. 351; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 286.

412 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1053; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 209; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 300; **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 599.

413 Yargıtay HGK 28.09.2011 tarih, 2011/13-528E.-2011/571K.; Yargıtay 13. HD. 04.07.2011 tarih, 2011/4621E.-2011/10957K.; Yargıtay 13. HD. 16.11.2009 tarih, 2009/5788E.-2009/13309K.

414 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 433; **Özçelik**, İmkânsızlık, s. 599; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1070.

415 **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 433.

416 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 200; **Özçelik**, Hukuki İmkânsızlık, s. 599.

2. Manevi Tazminat Talebi

TBK m. 112'e göre, borca aykırı davranan borçlu, alacaklının bu sebeple oluşan zararlarını karşılamak zorundadır. Ancak, borçlu tarafından karşılanması gereken zararların maddi zarar mı yoksa manevi zarar mı olduğu belirlenmemiştir. Dolayısıyla borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlık nedeniyle alacaklının meydana gelen manevi zararlarını talep etmesine kanunen bir engel bulunmamaktadır. Doktrinde de[417] alacaklının imkânsızlık nedeniyle manevi zarara uğrayabileceği ve bu manevi zararın borçlu tarafından tazminini isteyebileceği kabul edilmektedir. Sözleşmeye aykırılık nedeniyle manevi tazminat talebinin dayanağı TBK m. 114/2 göndermesiyle TBK m. 56 ve TBK m. 58'dur[418]. Buna göre, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle manevi tazminat talep edilebilmesi için alacaklının bedensel bütünlüğünün zedelenmesine, ağır bedensel zarar görmesine ya da ölmesine veya kişilik hakkının zedelenmesine bağlı olarak zarar görmesi gerekir. Örneğin, ölüm ilanını gününde yayımlamayarak imkânsızlığa yol açan gazete manevi tazminat ödemekle yükümlüdür. TBK m. 56 gereği manevi tazminat talep edilebilmesi için kişinin vücut bütünlüğünün zarar görmesi ya da ölmesi gerekir. Dolayısıyla imkânsızlık nedeniyle sözleşme konusu malın zarar görmesi halinde manevi tazminata hükmedilmesi için bahse konu mal zarar görürken alacaklının vücut bütünlüğüne de zarar verilmesi gerekir[419]. Aynı şekilde TBK m. 58 gereği manevi tazminat talep edilebilmesi için kişinin şahsiyetine, şerefine, itibarına, haysiyetine, özel hayatı gibi değerlerine yönelik bir saldırı gerçekleştirilmelidir.

---

417 **Kılıçoğlu**, Borçlar Genel, s. 498; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1054; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 211; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 271; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 274; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 354, 355.

418 **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1054; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 271; **Reisoğlu**, Borçlar Hukuku, s. 354; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 203.

419 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 271.

B. Kaim Değer Talebi

Çalışmamızın önceki bölümlerinde[420] belirtildiği üzere kaim değer, edimin imkânsızlaşmasına bağlı olarak borçlunun malvarlığında oluşan boşluğu dolduran şey ya da imkânsızlaşan edimin parasal değeridir. Kaim değer talebi için imkânsızlıktan borçlunun sorumlu olup olmaması yönünden bir fark bulunmamaktadır[421].

İmkânsızlaşan bu edim yerine geçen sigorta bedeli, kamulaştırma ve istimval bedeli, haksız fiil tazminatı ve hukuki işlem aracılığıyla elde edilen değer, kaim değer olarak alacaklı tarafından talep edilebilir. Kaldı ki, kaim değerin istenebilmesi için, borcun ifasının kısmen imkânsızlaşmasından borçlunun sorumlu olup olmaması açısından hiç bir fark yoktur. [422]. Dolayısıyla alacaklı, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığında da imkânsızlaşan kısım yerine geçen kaim değeri talep edebilir. Bu değer, asıl edimden daha değerli ise borçlunun, asli edimin değeri ile kaim değer arasındaki farkı alacaklıdan talep etmesi mümkün değildir. Ancak asli edim, kaim değerden daha değerli ise alacaklı kaim değeri aşan zararını borçludan talep edebilir[423]. Zira meydana gelen imkânsızlıktan borçlu sorumludur.

C. Sözleşmeden Dönme

Borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığında alacaklının sözleşmeden dönerek meydana gelen olumsuz zararını talep edip edemeyeceğinin belirlenmesi için, TBK m. 112 kapsamında sözleşmeden dönmenin mümkün olup olmadığının, mümkün ise dayanağının ne olduğunun belirlenmesi gerekir.

---

420 Kaim değere ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. §6, III.

421 Kaim değer, imkânsızlaşana edim yerine malvarlığına dahil olduğu için imkânsızlıktan borçlunun sorumlu olması ya da olmaması önemli değildir. Çalışmamızın §6, III kısmında Eren'in kaim değere ilişkin tanımına yer verilmiştir. Bu tanımda her ne kadar borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlık nedeniyle borcundan kurtulan borçlunun imkânsızlaşan edim dolayısıyla üçüncü kişiden elde ettiği karşı değer, kaim değer olarak belirlenmiş olsa da bu sınırlandırmaya katılmıyoruz. Tanım için bkz. **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1304.

422 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 215; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 312.

423 **Serozan**, İfa Engelleri, s. 215; **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 313.

Bizim de katıldığımız hakim görüşe[424] göre, imkânsızlıktan borçlu sorumlu tutulabiliyorsa alacaklı, TBK m. 125'in kıyasen uygulanması suretiyle sözleşmeden dönebilir. Sözleşmeden dönme hakkının, TBK m. 125 ile borçlu temerrüdüne, TBK m. 217 ile zapta ve TBK m. 227 ile ayıba özgü şekilde düzenlenmesi yetersiz olduğu gibi, temerrüt ile imkânsızlık arasındaki sınır bu kadar azken, temerrüt halinde sözleşmeden dönme hakkına sahip alacaklının, imkânsızlık halinde sözleşmeden dönme hakkından mahrum bırakılması alacaklının korunmaya değer çıkarları ile çatışmaktadır[425]. Aksi yöndeki görüşe[426] göre ise, borçlunun sorumlu olduğu ifa imkânsızlığında TBK m. 125'in kıyasen uygulanması mümkün olmadığı gibi hakim görüş Türk Borçlar Kanunu sistematiği ile de bağdaşmamaktadır. Ayrıca TBK m. 112'deki düzenleme ile kanun koyucu kasıtlı olarak sözleşmeden dönme hakkı vermemektedir. Dolayısıyla imkânsızlık ile borç ilişkisi sona erdiği için alacaklıya sözleşmeden dönme hakkının sağlanması mümkün değildir.

Sözleşmeden dönen alacaklının müspet zararını isteyip isteyemeyeceği de tartışmalıdır. Bir görüşe[427] göre, zapt ve ayıp halinde sözleşmeden dönülerek müspet zarar istenebildiği gibi borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlık halinde de sözleşmeden dönen alacaklı müspet zararını talep edebilir. Diğer bir görüşe[428] göre, dönme halinde sözleşme geçmişe etkili olarak sona erdiği için sadece menfi zarar talep edilebilir.

Kanaatimizce bölünebilir bir edim borçlanılmışsa ve tam imkânsızlığın uygulanmasını gerektiren bir durum söz konusu değilse, TBK m. 27/2, TBK m. 218 ve

---

424 **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 406; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 873; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1070; **Serozan**, Dönme, s. 285; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 213.

425 **Serozan**, Dönme, s. 285; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 213.

426 **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 326; **Şenol**, İmkânsızlık, s. 308; **Öz**, Dönme, s. 158; **Oğuzman/Öz**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 441, 454, 455; Oğuzman/Öz'e göre, borcun gereği gibi ifa edilmemesi hali için alacaklıya sözleşmeden dönme ve/veya fesih hakkı sağlayacak genel bir kurala ihtiyaç duyulmakla birlikte mevcut kanun sistematiği dikkate alındığında alacaklının sözleşmeden dönmesi mümkün değildir.

427 **Tandoğan**, Mesuliyet Hukuku, s. 406; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 874; **Serozan**, Dönme, s. 284; **Serozan**, İfa Engelleri, s. 214. Serozan'a göre, dönme sonucu müspet zararın talep edemeyeceğini savunanlar dönme ile birlikte sözleşmenin geçmişe etkili olarak sona ereceği yanılgısına düşmektedir.

428 **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 873-874.

TBK m. 230 hükümleri de dikkate alındığında, alacaklının meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle sözleşmeden kısmen dönmesi mümkündür[429].

III. Borçlunun İfanın Kısmen İmkânsız Hale Geldiğini Bildirim ve Zararın Artmaması İçin Gerekli Önlemleri Alma Yükümlülüğünün Başlaması

Borçlu, borcun ifasının kısmen imkânsızlaştığını en kısa sürede alacaklıya bildirilmek ve zararın artmaması için gerekli olan tedbirleri almak zorundadır. Bu yükümlülükler, kanun sistematiğinde TBK m. 136/3 ile borçlunun sorumlu olmadığı ifa imkânsızlığına özgü düzenlemiş olsa da kanun koyucunun asıl amacının bu olmadığı ve ortada kasıtlı bir susmanın olmadığı açıktır[430]. Kısmi ifa imkânsızlığına sorumluluğu ile neden olan borçlunun da bildirim ve gerekli önlemleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerini yerine getirmeyen borçlu, alacaklının bu nedenle doğan zararlarını da karşılamak zorundadır[431].

Pratik açıdan borçlunun, sorumlu olduğu imkânsızlığı alacaklıya bildirme yolunu tercih etmeyeceği açıktır. Sadece bu sebeple dahi borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin düzenlemenin kanun sistematiğindeki yerini alması gerekmektedir. Üstelik bu düzenleme, borçlunun bildirim ve gerekli önlemleri alma yükümlülüğünü de kapsamalıdır.

---

[429] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 215.
[430] **Serozan**, İfa Engelleri, s. 192.
[431] Bildirim ve gerekli önlemleri alma yükümlülüğüne ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. §6, II.

IV. İki Tarafa Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde Karşı Edimin Akıbeti

İki tarafa karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borca aykırı hareket edilmesi halinde alacaklının karşı edimin akıbetinin ne olacağına ilişkin iki farklı teori bulunmaktadır.

Bu teorilerden değişim teorisine[432] göre, imkânsızlık halinde asli edim yükümünün yerine tali nitelikteki tazminat yükümü alacağı için iki taraf da kendi edimini yerine getirmek zorundadır. Dolayısıyla kendi edimini yerine getirmeyen alacaklı tazminat talebinde bulunamaz.

Fark teorisine[433] göre, kendi edimini ifa etme zorunluluğu olmayan alacaklı, kendi edimi ile imkânsızlık sebebiyle uğradığı zarar arasındaki farkı talep eder.

Doktrinimizde[434] ise, her iki teorinin varlığı kabul edilmekle birlikte alacaklının bu iki teori arasında seçim hakkının bulunduğu kabul edilmektedir. Buna göre, alacaklı ya kendi edimini aynen ifa etmek suretiyle borçludan tazminat talep eder ya da kendi edimini yerine getirmeksizin edimlerin değerleri arasındaki farkı talep eder. Borcunun bir kısmını hiç veya gereği gibi yerine getiremeyen borçlu, sorumlu olduğu imkânsızlık

---

[432] **Heinrich Titze**, Die Unmöglichkeit der Leistung nach deutschem Recht, Leipzig 1990, s. 183; **Feodor Kleinedam**, Die Unmöglichkeit und Unvermögen nach dem BGB für das deutsche Reichh, A 125-7, 1.1.1900, 3.1901.,s. 144 vd.; **Andreas von Tuhr/ Christopf Escher**, Allgemeiner Teil des Schweizerishcen Obligaitonenrechts, Zweiter Band, 3. Auflage, Zürich 1979, s. 105; **H. Becker**, kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch; Obligationenrecht; Band VI, 1. Abteilung, Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR, Bern 1941, Art. 107 N 41; **Hugo Oser/ Wilhelm Schönenberger**, Kommentar zum Schweizerishcen Zivilgesetzbuch V. Band: Das Obligationnenrecht, Erster Halbband: Art. 1-183 OpoR, Zürih 1929, Art. 109 N 22 vd. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 327, dn 322'den naklen.

[433] **Eugen Bucher**, Kommentar zu den Art. 11-26 des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, Bern 1976, Or AT, s. 380; **Peter Gauch/Walter R. Schluep/Jörg Schmid/Heinz Rey/Susan Emmeneger**, Schweizerisches Obligationenrecht; Allgeimeiner Teil, ohne ausservertragliches Haftpflichtsrecht, 9. Auflage, Zürich 2008, N 2774 vd.; **Hans Giger**, Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Band IV, Das Obligationenrecht, 2. Abteilung, Die einzelnen Vertragsverhältnisse, I. Teilband Kauf und Tausch- Die Schenkung, 1. Abschnitt Allgemeine Bestimmungen- Der Fahrniskauf Artikel 184-215 OR, Bern 1980, Art 191 N 20; **Wolfgang Wiegand**, Basler Kommentar, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I, Art 18, 97-109, 119, Basel/Frankfurt 1996, Art 97 N 54. **Gündoğdu**, İmkânsızlık, s. 327 dn 325'den naklen.

[434] **Serozan,** İfa Engelleri, s. 211; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, Borçlar Hukuku, s. 870; **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 1068.

nedeniyle kendi lehine durum yaratamayacağı için karşı edimin akıbetini belirleme yetkisinin alacaklıda olması fikri TBK m. 137 ile de uyumludur.

Bu tespitler ışığında borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığında ilk seçenekte alacaklı, kısmi ifaya razı olmayarak borcun tamamı için TBK m. 112 gereği tazminat isteyebilir[435]. İkinci seçenekte alacaklı, kısmi ifayı kabul eder ve kendi ediminin tamamını yerine getirip, borcun imkânsızlaşan kısmı yönünden TBK m. 112 gereği tazminat isteyebilir. Üçüncü seçenekte ise kendi edimi de bölünebilir olan alacaklı borçlunun ifa ettiği kısımla orantılı şekilde kendi edimini ifa edebilir. Sonuç olarak bu konuda seçim hakkı alacaklıda olup; sözleşmenin akıbetini alacaklı belirler.

[435] İmkânsızlıkla birlikte borç ilişkisinin sona erdiğini kabul eden görüşe göre, bu durumda, alacaklı kendi edimini yerine getirmek zorunda değildir. Zira, taraflar arasındaki borç ilişkisi sona ermiştir. Borç ilişkisinin sona ermediğini, ikincil nitelikteki tazminat yükümlülüğünün sona eren borcun yerine geçtiğini savunan görüşe göre ise, alacaklı kendi edimini yerine getirmek zorundadır. Çünkü borç ilişkisi sona ermemiştir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. §7. I.

SONUÇ

İmkânsızlık, edimin borçlu tarafından bizzat veya üçüncü kişi aracılığıyla yerine getirilmesine, bilim ve teknolojinin mevcut düzeyi doğrultusunda maddi ya da hukuki bir nedenin kesin ve sürekli biçimde engel olmasıdır.

Borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı için ya borçlunun etki alanında ya alacaklının etki alanında ya da tarafsız etki alanında meydana gelen kesin ve sürekli bir engel nedeniyle borcun bir kısmının ifası mümkün olmamalıdır. Borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı ise, sözleşme kurulduğu sırada mümkün olan borcun ifasının, sözleşmenin kurulmasından sonra objektif ve sürekli şekilde kısmen imkânsız hale gelmesi ve bu imkânsızlıktan borçlunun sorumlu olmasıdır.

Kısmi ifa imkânsızlığından söz edilebilmesi için edim bölünebilir olmalı ya da birden ziyade asli edimin ifasının kararlaştırılmış olduğu sözleşmelerde edimlerden birinin ifası imkânsızlaştığında diğer asli edimlerin ifası, tarafların sözleşme yapmakla güttükleri amaca ve özel menfaatlerine elverişli olmalıdır. Birden ziyade asli edimin belirlendiği sözleşmelerde ise öncelikle tarafların ortak iradelerine daha sonra edimler arasındaki amaç ve ekonomik önemleri yönünden sıkı bir bağ bulunup bulunmadığına bakılır.

TBK m. 137/1 c. 2 taraflardan birinin kısmi ifada menfaatinin bulunup bulunmadığını tespitini zorunlu kılmaktadır. Bu tespit, sözleşme ile edimin mutlaka bölünmeden ifası kararlaştırılmışsa, edimin ifa olarak arz edilmeyen ve imkânsızlaşan kısmı çok az ve önemsiz nitelikteyse, kısmi ifa halinde sözleşmenin yapılması ile hedeflenen amaç gerçekleşmiyorsa basittir. Ancak sözleşmeye konulan madde veya dürüstlük kuralı ile tarafların kısmi ifada menfaatinin bulunup bulunmadığı konusunda net bir sonuca ulaşılamazsa tarafların farazi iradelerinin tespiti gerekir. Bu tespit gerçekleştirilirken de önce tarafların sözleşmeye verdikleri anlam, sözleşmenin niteliği ve sözleşmesel menfaat dengesi yani tarafların dış dünyaya yansımış ve anlaşılabilir

hale gelmiş bireysel ve sübjektif çıkarları dikkate alınır. Bu yolla bir sonucu ulaşılamazsa tarafların farazi iradeleri, işin niteliği, dürüstlük kuralı ve teamül ile tespit edilir.

Tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlanılan tek bir edim olduğu için karşı edim dolayısıyla karşı edim hasarı söz konusu değildir. Dolayısıyla tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde kanun veya sözleşmeden aksi anlaşılmadığı sürece imkânsızlığın ekonomik etkisi alacaklı üzerindedir. Bu sebeple meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı borçluyu, borcunun bir kısmından kurtarır ve alacaklı borcun imkânsızlaşan kısmı yönünden edimin aynen ifasını veya edimin imkânsız hale gelen kısmı için tazminat isteyemez.

TBK m. 137/1'e göre, kısmi ifa imkânsızlığının önceden öngörülmesi halinde taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağının açıkça anlaşılması halinde borcun tamamı sona erer. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borcun tamamının sona ermesi için alacaklının kısmi ifaya razı olmaması veya karşı edimin bölünemeyen nitelikte olması gerekir. Bu halde tam imkânsızlık hükümleri uygulanır ve borç sona erer. Aksi halde yani alacaklı kısmi ifaya razı ve karşı edim de bölünebilir nitelikte olduğu hallerde ise kısmi ifa imkânsızlığı hükümleri uygulanır ve borç kısmen sona erer.

TBK m. 137/2'ye göre, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, kısmi ifa imkânsızlığına ilişkin hükmün uygulanması için bir tarafın borcunun kısmen imkânsızlaşması ve alacaklının kısmi ifaya razı olması gerekir. "Alacaklının kısmi ifaya razı olması" ifadesiyle sözleşmenin akıbetini belirleme yetkisi kanunen alacaklıya tanınmıştır. Sözleşmenin akıbetini belirleme yetkisinin münferiden alacaklıya verilmesi hakkın kötüye kullanımının önünü açacağı gibi hukuki belirsizlikleri de beraberinde getirir. Bu sebeple TBK m. 137/1 ile TBK m. 137/2'nin birbirinden bağımsız düşünülmemelidir. Bunun bir sonucu olarak da öncelikle borçlunun kısmi ifa imkânsızlığını öngörmesi durumunda iki tarafa borç yükleyen sözleşmeyi yapıp

yapmayacağı tespit edilmelidir. Borçlunun bu aksiliğe rağmen sözleşmeyi yapacağı sonucuna ulaşılması halinde alacaklının kısmi ifaya razı olup olmadığına bakılmalıdır. Kısmi ifa imkânsızlığını öngörmesi halinde böyle bir sözleşmeyi kesinlikle yapmayacak olan borçlu ile kısmi ifayı kabul ettiğini ve kendi edimini aynı oranda ifa edeceğini bildiren alacaklının olduğu iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde tam imkânsızlık hükümleri uygulanmak suretiyle borç ilişkisinin sona erdiği kabul edilir.

Tarafların kısmi ifada menfaatinin bulunmadığı ve bu aksiliği bilmeleri durumunda böyle bir sözleşmeyi yapmayacaklarını nesnel ve normatif dürüstlük kuralı çerçevesinde ortaya koymaları gerekir.

Borcun ifasının kısmen imkânsızlaşması ile birlikte borçlunun bildirim ve zararın artmaması için gerekli önlemleri alma yükümlülüğü başlamaktadır. Borçlu bu bildirimi yaparken, imkânsızlığa bizzat alacaklı veya herkesçe bilinen bir olay sebep olmadıysa ya da alacaklı imkânsızlığı bilmiyor ya da bilmesi gerekmiyorsa, imkânsızlığa sebep olan olayla ilgili tüm bilgi ve delilleri de alacaklı ile paylaşmalıdır. Bu yükümlülüğe aykırı hareket eden borçlu, imkânsızlığı gecikmeksizin alacaklıya bildirseydi ve zararı azaltıcı tedbirleri alsaydı alacaklının uğramayacağı zararı tazmin etmek zorundadır.

İfanın ikamesi olan ve edimin yok olması sonucu malvarlığında ortaya çıkan boşluğu dolduran başka bir şey ya da yok olan edimin parasal değeri olan kaim değerin talep edilebilmesi için tazminat talebinde olduğu gibi alacaklının zarara uğramış olması gerekmez. Kaim değerin talep edilebilmesi için edimi imkânsızlaştıran olay ile aynen ifası mümkün olmayan edimin yerine kaim olan değer arasında iktisadi yönden nedensellik bağının bulunması yeterli olup, edimi imkânsızlaştıran olay ile kaim değer arasında uygun nedensellik bağının bulunması gerekmez.

Alacaklı, meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı nedeniyle uğradığını iddia ettiği her türlü zararı değil sadece, borçlanılan edimin kısmen ifa edilmemesiyle uygun

nedensellik bağı bulunan maddi ve manevi zararlarının tazminini edebilir. İfası kısmen imkânsızlaşan borcun içeriği değişerek asli edim borcunun yerini ikincil nitelikteki tazminat ödeme yükümlülüğü alır. Dolayısıyla asıl alacağa bağlı teminatlar ve fer'i haklar varlığını sürdürmeye ve borcun tabi olduğu zamanaşımı süresi işlemeye devam eder. Asıl borca ilişkin savunmalarının tamamını tazminat alacağına karşı da ileri sürülebilir. Ayrıca alacaklı, bölünebilir bir edim borçlanılmışsa ve tam imkânsızlığın uygulanmasını gerektiren bir durum söz konusu değilse, sözleşmeden kısmen dönebilir.

Kısmi ifa imkânsızlığının meydana geldiği iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ise, borcunun bir kısmını hiç veya gereği gibi yerine getiremeyen borçlu, sorumlu olduğu imkânsızlık nedeniyle kendi lehine durum yaratamayacağı için karşı edimin akıbetini belirleme yetkisi alacaklıdadır.

KAYNAKÇA

AKÜNAL, Teoman : Haksız Fiilden Doğan Zararlarda Denkleştirme Sorunu, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.

ALTAŞ, Hüseyin : Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1991. (Kısaltılmışı: Altaş, İmkânsızlık)

ALTAŞ, Hüseyin : Eserin Teslimden Önce Telef Olması, Ankara, Beta Yayınları, 2002. (Kısaltılmışı: Altaş, Eser)

ALTAŞ, Hüseyin : Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (TMK m. 1-7), Ankara, Yetkin Yayınları, 2014. (Kısaltılmışı: Altaş, Medeni Hukuk)

ALTUNKAYA, Mehmet : Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.

ARAL, Fahrettin : Türk Borçlar Hukukunda Kötü İfa, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011.

BAŞARA, Gamze Turan : Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi, Çankaya University Journal of Law, Mayıs 2010, 7/1, s. 1-22. (https://www.cujl.cankaya.edu.tr)

BAŞOĞLU, Başak : Borcun İfasındaki İmkânsızlık, Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2013, s. 307-346.

BAŞPINAR, Veysel : Borç Sözleşmelerinin Kısmi Butlanı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998.

BAYGIN, Cem : Türk Borçlar Kanununun Borç İlişkisinin Hükümleri, Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi Konularında Getirdiği Bazı Yenilikler ve Değişiklikler, EÜHFD, C. XIV, S 3-4, 2010, S.119-144.

BUZ, Vedat : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda Borçların İfa Edilmesi ve İfa Edilmemesine İlişkin Değişikliklerin Değerlendirilmesi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu, 12-13 Mayıs 2011, s. 165-177. (Kısaltılmışı: Borçların İfası ve İfa Edilmemesi)

BUZ, Vedat : Eser Sözleşmesinde Müteahhidin Eseri Tamamlama Borcunun İmkânsızlaşması, s. 23-40. (https://www.dergiler.ankara.edu.tr) (Kısaltılmışı: Buz, İmkânsızlık)

BOZBEL, Savaş : Alman Borçlar Hukuku Reformu ile Getirilen Değişiklikler ve Yenilikler, Mevzuat Dergisi, Temmuz 2003, Yıl:6, S:67. (https://www.mevzuatdergisi.com)

DURAL, Mustafa : Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976.

EREN, Fikret : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015.

ERGÜNE, Mehmet Serkan : Olumsuz Zarar, 2008, Beta Yayınları, İstanbul. (Kısaltılmışı: Ergüne, Olumsuz Zarar)

ERGÜNE, Mehmet Serkan : Reform Sonrası Alman Medeni Kanununda İmkânsızlık Halleri ve Sonuçları, İÜHFD, C.62, S.1-2, 2004, s. 351-380. (Kısaltılmışı: Ergüne, İmkânsızlık)

ERZURUMLUOĞLU, Erzan : Türk- İsviçre Borçlar Hukuku Sistemine Göre Borçluya Yüklenemeyen Nedenlerden Dolayı Edimin Yerine Getirilememesi, Ankara, 1970.

GÜMÜŞ, Mustafa Alper : Kısmi İfa, Prof. Dr. Fehiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul, 2003, s. 603-631.

GÜNDOĞDU, Fatih : Borca Aykırılık Hallerinden Kusurlu İfa İmkânsızlığı ve Hukuki Sonuçları, İstanbul, XII Levha, 2014.

HAVUTÇU, Ayşe : İfa Engelleri ve İfa Engellerine Bağlanan Hukuki Sonuçlar, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan), İstanbul, 3-4 Haziran 2011, s. 319-340.

İNAN, Ali Naim/YÜCEL, Özge : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Bs., Ankara, Seçkin, 2004.

İNCEOĞLU, Murat : İfanın Alacaklı Yüzünden İmkânsızlaşması, AÜHFD, C. 57, S.4, 2008, s. 77-121.

KESKİN, Dilşad : Kesin Vadeli İşlemlerde İfa Etmeme: Temerrüt ve İmkânsızlık, GÜHFD, C.XI, S.1-2, 2007, s. 209-231.

KILIÇOĞLU, Ahmet : Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, 17. Bs., Ankara, Turhan Kitapevi, 2013.

KIRKBEŞOĞLU, Nagehan : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Uyarlanmış Türk Özel Hukukunda Kısmi Hükümsüzlük, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip : "Değişik Kısmi Hükümsüzlük" ve "Genişletilmiş Kısmi Hükümsüzlük" Kavramları İle İlgili Düşünceler, Selim Kaneti'ye Armağan, İstanbul, 1996, s. 25-33. (Kısaltılmışı: Kocayusufpaşaoğlu, Kısmi Hkümsüzlük)

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip : Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 1. Cilt, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4. Basıdan 5. Tıpkı Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2010. (Kısaltılmışı: Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukuku)

KURT, Leyla Müjde : Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık (TBK m. 136), Ankara, Yetkin

Yayınları, 2016. (Kısaltılmışı: Kurt, İmkânsızlık)

KURT, Leyla Müjde : Yüklenicinin Eseri Teslim Borcunda Temerrüdü, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012. Kısaltılmışı: Kurt, Eser)

KÜRŞAT, Zekeriya **:** İmkânsızlığın Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmesi Üzerindeki Etkileri, Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2004, s.751-777.

OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut **:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş 15. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017.

OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/

OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe **:** Eşya Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017.

ÖZ, Turgut **:** İş Sahibinin Eser Sözleşmesinden Dönmesi, İstanbul, Kazancı Kitap Ticaret, 1989.

ÖZÇELİK, Barış **:** Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında Hukuki İmkânsızlık ve Sonuçları, AÜHFD, C.63, S.3, 2014, s.569-622.

REİSOĞLU, Sefa **:** Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 01.07.2012 Tarihinde Yürürlüğe Giren Yeni Borçlar Kanunu'na Göre Hazırlanmış Yirmiüçüncü Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 2012.

REİSOĞLU, Seza **:** Hizmet Akdi, Ankara, Sevinç Matbaası, 1968.

SAYMEN, H. Ferit

/ELBİR, K. Halid : Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1966.

SELİÇİ, Özer : Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976. (Kısaltılmışı: Seliçi, Sürekli)

SELİÇİ, Özer **:** Kesin Vadeli İşlemler, İÜMHAD, C.2, S.3, 1968, s. 92-107. (Kısaltılmışı: Seliçi, Kesin Vadeli İşlemler)

SELİÇİ, Özer **:** Seçimlik Borçların İfası, İÜHFD, C.34,S.1-2, 1968 (Kısaltılmışı: Seliçi, Seçimlik Borç)

SEROZAN, Rona **:** Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 3. Cilt, Prof. Dr. Rona Serozan, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, Gözden Geçirilip Genişletilmiş 7. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2016. (Kısaltılmışı: Serozan, İfa Engelleri)

SEROZAN, Rona **:** Yeni Alman İfa Engelleri Hukuku, (Türk Hukukunda Bilimsel Kaynak Olarak Yararlanılabilecek Yenilikler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2002, 58(1-2), s.231-248. (Kısaltılmışı: Serozan, Yeni Alman İfa Engelleri Hukuku)

SEROZAN, Rona : Sözleşme İlişkisinin Çözülmesi: Sözleşme Gereğince Elde Edilmiş Edimi Geri Verme Yükümü, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu'na Armağan, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004, s. 195-207. (Kısaltılmışı: Serozan, Sözleşme İlişkisinin Çözülmesi)

SEROZAN, Rona : Sözleşmeden Dönme, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, İstanbul, 2007. (Kısaltılmışı: Serozan, Dönme)

SİRMEN, Lale : Eşya Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

ŞENOL, Kübra Ercoşkun : Borçlar Hukukunda Kısmi İmkânsızlık, İstanbul, Onikilevha Yayınları, 2016.

TANDOĞAN, Haluk : Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdi Mes'uliyet), İstanbul 2010.

TEKİNAY, Selahattin S./

AKMAN, Sermet/ BURCUOĞLU, Haluk/

ALTOP, Atilla : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Bası, İstanbul 1993.

TOPUZ, Seçkin/

CANPOLAT, Ferhat : Türk, İsviçre ve Alman Borçlar Hukukunda İmkânsızlığın Düzenlenişi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, s. 673-718.

TUNÇ, Ramazan : İfa İmkânsızlığı, Yargıtay Dergisi, Ocak- Nisan 2002, S. 1-2, C. 28, s. 104-122.

UMAR, Bilge : Borçluya İsnad Olunamayan İmkânsızlık Sebebiyle Ademi İfa, Adalet Dergisi, 1961, S.9-10, s.963-982.

ÜÇER, Mehmet : Roma Hukukunda ve Karşılaştırmalı Hukukta Sözleşmelerin Kısmi Butlanı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.

ÜNAL, Mehmet/

BAŞPINAR, Veysel : Şekli Eşya Hukuku, Ankara Yetkin Yayınları, 2010.

YÜCER, Zeynep İpek : Borç İlişkisi Doğuran Sözleşmelerde Başlangıçtaki İmkansızlık, Hükümleri ve Sonuçları, Doktora Tezi, Ankara, 2006.

http://www.yargitay.gov.tr

ÖZET

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte "*kısmi ifa imkânsızlığı*" kavramı kanun metninde ilk defa kullanılmıştır. Kanun gerekçesinde zorunlu bir düzenleme olarak kabul edilen TBK m. 137 ile borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı düzenlenmiş olmasına rağmen, borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı düzenlenmemiştir. Eksik bir düzenleme olan ve TBK m. 137'de düzenlenen kısmi ifa imkânsızlığının incelendiği çalışmamızın birinci bölümünde imkânsızlık kavramı, imkânsızlığın dayandığı sebepler ve imkânsızlık türleri incelenmek suretiyle türler arasındaki farklar ortaya koyulmuştur.

İkinci bölümde çalışmamızın konusu olan kısmi ifa imkânsızlığı TBK m. 137'deki düzenlemenin aksine borçlunun sorumlu olduğu kısmi ifa imkânsızlığı ve borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığı ayrımına tabi tutularak incelenmiştir. Tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler ve karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığı irdelendikten sonra kısmi ifa imkânsızlığını meydana getiren unsurlar ve bu kapsamda kısmi ifa, bölünebilir-bölünemez edim kavramları ele alınmıştır. İkinci bölüm, kısmi ifa imkânsızlığının benzer kavramlar ile karşılaştırılması suretiyle sonlandırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, borçlunun sorumlu olduğu ifa imkânsızlığı ile borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkânsızlığına bağlanan sonuçlar detaylı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda kısmi ifa imkânsızlığının borç ilişkisine etkisi, bildirim ve zararın artmaması için gerekli önlemlerin alınması yükümlülüğü, kaim değer talebi, bu talebin unsurları ve sonuçları ile tazminat talebinin sınırları çizilmiştir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde meydana gelen kısmi ifa imkânsızlığının karşı edimin akıbetini nasıl etkilediği sorusunun cevaplandırılması suretiyle üçüncü bölüm de sonlandırılmıştır.

ABSTRACT

The term of "*the impossibility of partial performance*" has been used for the first time through the effectiveness of the Turkish Code of Obligations No 6098. Although the impossibility of partial performance, for which the debtor is not responsible, is accepted as a mandatory regulation according to the Turkish Code of Obligations article 137's preamble, the impossibility of partial performance, for which the debtor is responsible, has not been regulated.

In the first part of our stud that examines the impossibility of partial performance under the article 137 of the Turkish Code of Obligations which is an incomplete regulation, the term of impossibility, the causes of impossibility and the types of impossibility and the distinctions between these terms are analysed.

In the second part, unlike the regulation under the article 137 of the Turkish Code of Obligations, this part focuses on the distinction between the impossibility sedof partial performance, for which the debtor is responsible and the impossibility of partial performance, for which the debtor is not responsible. After analysing the impossibility of partial performance, which is occurred in unilateral contracts and bilateral contracts, the circumstances that result because of the impossibility of partial performance, the terms of partial performance, divisible-indivisible obligations are examined. The second part also compares the impossibility of partial performance with similar terms.

In the third part, the results related to the impossibility of partial performance, for which the debtor is responsible and impossibility of partial performance, for which the debtor is not responsible are analysed in detail. In this context, the effects of impossibility of partial performance on the debtor-creditor relationship, the obligation to take the necessary precautions to avoid further notice and damage, the replacement value, the limits of the compensation claim have been identified. Finally, the third part

also engages with the question of how the impossibility of partial performance, which is occurred in the mutual contracts, affects the existence of the contrary obligation.